

СПИСАНИЕ ЗА БЪЛГАРИТЕ В ЧЕХИЯ

българин

БРОЙ 5-6 | 2012 | ЦЕНА 60 КШ

Поетът Ивайло Балабанов

**100 години от рождението на
Яна Язова**

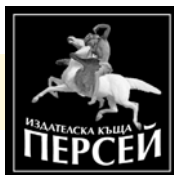
Стефан Данаилов на 70 години

**Мемоарните книги на проф.
Симеон Хаджикосев**

Москва, Москва

**Дни на българската култура в Прага
с режисьора Людмил Тодоров
и писателя Деян Енев**

Подари на любим човек

Книги от съвременни български автори

ДА ТЕ ЖАДУВАМ
антология на българската любовна лирика
+ CD с популярни песни като „Незабравя“, „Горчиво вино“, „Иване, Иване“ и др.

Стихове на Хр. Ботев, П. Яворов, Д. Дебелянов, Н. Йорданов, Е. Евтимов, Бл. Димитрова, Ст. Пенчева, Л. Левчев, Ал. Геров, Д. Дамянов, М. Петкова, Ст. Цанев, Иля Велчев, К. Донков и др. **220 Кж.**

ОБИЧАМ ТЕ
антология на световната любовна лирика
+ CD с популярни любовни песни на Ваня Костова, „Шик“, братя Аргирови, „Тоника“, Веселин Маринов и др.

Стихове на Шекспир, Бърнс, Петрарка, Вийон, Хайям, Пушкин, Лермонтов, Есенин, Лорка, Шели, Гьоте, Бодлер, Емили Дикинсън, Хайне и др. **220 Кж.**

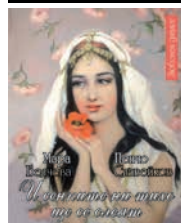
СВЕТЪТ Е ЗА ДВАМА
антология на световния любовен сонет

+ CD с популярни любовни песни на Орлин Горанов, Богдана Карадочева, Тони Димитрова и др. Виждате как Данте обезсмъртява в сонети своята Беатриче, Петрарка – своята Лаура, а Шекспир – тайнствената смугла лейди. 128 сонета на прочути поети от цял свят. **220 Кж.**

САМО ЗА ТЕБ
антология на българската женска любовна лирика
+ CD с популярни любовни песни на „Мери Бойс Бенд“, Нели Рангелова, Силвия Кацарова и др.

Стихове на Дора Габе, Елисавета Багряна, Станка Пенчева, Блага Димитрова, Маргарита Петкова, Петя Дубарова, Надежда Захаријева, Ваня Петкова, Камелия Кондова и др. **220 Кж.**

И СЕНКИТЕ НИ ТИХО ЩЕ СЕ СЛЕЯТ
Пенчо Славейков/ Мара Белчева

Мара Белчева е истинска икона на своето време. 23-годишна е, когато остава вдовица. В нея е влюбен самият княз Фердинанд, но тя избира поета Пенчо Славейков. Любовта им, драматична и неповторима, е документирана в стихове, писма и спомени, събрани в тази книга. **160 Кж.**

ПОДСВИРКВАЙКИ – КЪМ ГОЛГОТА
Маргарита Петкова

Изданието е спечелило конкурс на МК. Най-новата стихосбирка на големата българска поетеса, чиито стихове са изпити от известни български певци. Общите мотиви, както и ироничният, хаплив и мъдър почерк на авторката спояват творбите в книгата и я правят единна. *С мека подв.* **70 Кж.**

ЛЮБОВНИ ПЪТЕКИ
Весела Антонова

Вълнуващи човешки истории за неведомите пътища на любовта и съдбата. Авторката (виден юрист, водила е преговорите по присъединяването на България към Европ. съюз) в продължение на 10 години пише тези новели, които са в стила на добрата българска класика, с интригуващи сюжети и прекрасен език. **120 Кж.**

КРЪВ
Александрина Железова

„Кръв“ е първият български роман в традицията на „Здрач“ и „Дневниците на вампира“. След тежка автомобилна катастрофа животът на едно момиче се обръща с главата надолу. Тя има кошмари, които се оказват поглед в бъдещето. Срещата ѝ със загадъчен млад мъж ще ѝ помогне да проумее дарбата си. **140 Кж.**

ДУША
Александрина Железова

Дара притежава необикновена дарба, към която се стремят различни сили. Когато тя се оказва на прага между живота и смъртта, непознат демон обсебва тялото ѝ, а душата ѝ се оказва затворена в паралелно измерение заедно с тази на загадъчния ѝ любим Евиан. **120 Кж.**

КОЕТО Е БИЛО И ЩЕ БЪДЕ
Симеон Хаджикосев

Книгата е художествен разказ за действителни факти и наблюдения на автор, който споделя любопитни истории за известни български писатели и разказва за политически игри и манипулации във времето, което те кара да се чувстваш вътрешен емигрант в собствената си родина. Сладкодумно и увлекателно четиво. **100 Кж.**

МАРКОВИ ОБУВКИ
Валя Василева

Авторката създава живи, реални образи, разказва за общочовешки стремления като домогването до пари и власт, влияние, слава и признание, за вечни теми като смъртта, любовта, раят, адът, щастието, човеколюбието. Разказите ѝ са белязани от тънко чувство за хумор. **60 Кж.**

ОТЕЦ ПАИСИЙ ОБИКАЛЯ ОЩЕ
Евтим Евтимов

„Нелюбовните“ шедьоври на поета, но пропити от любов – към всичко онова, което ни прави българи и хора. Стихотворенията в тази книга ребром поставят пред всеки от нас въпроса: „Дали съм българин или не съм?“, като и до днес проверяват българската кръв и отговорност пред бъдещето. **70 Кж.**

Книги за деца

ПОДАРЪК ЗА ДЯДО КОЛЕДА
Романьола Мирославова

Стихове за деца и CD с песни по тях
Стихове и песни за Коледа и Нова година в изпълнение на детски вокални групи. **60 Кж.**

ТОРБА ПРИКАЗКИ

Ш.Перо, Братя Грим, Андерсен, В.Хауф, О. Уайлд, бълг. народни приказки. С цветни илюстрации **120 Кж.**

ТОРБА БАСНИ

Басни на Езоп, Лафонтен, Крилов, Лесинг и Петко Славейков, адаптирани за деца. С черно-бели ил. **90 Кж.**

ЧЕСТИТА БАБА МАРТА
Романьола Мирославова

Стихове за деца и CD с песни по тях
Стихове и песни за Баба Марта, Цветница, Великден, Гергьовден и други пролетни празници. Книгата е илюстрирана с цветни рисунки на проф. Иван Гонгалов. **60 Кж.**

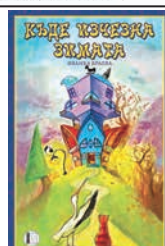

ВЕЩИЦАТА И НЕЙНИТЕ ДЕЦА

Версии на библейски, исторически и съвременни сюжети: Каин и Авел, Ромул и Рем... **60 Кж.**

КЪДЕ ИЗЧЕЗНА ЗИМАТА

Повест за деца от всички възрасти. Когато Зимата забрави да пристигне, тогава наистина е необходимо Чудо. **70 Кж.**

Новогодишен „подарък“ за българите в чужбина

Скъпи читатели, ако сте български граждани, живеещи в чужбина, на 1 януари 2013 г. можете да се окажете длъжници на здравната каса. Тогава влиза в сила промяна на Закона за здравното осигуряване, чиято цел е да направи повечето българи в чужбина длъжници на здравната каса.

Според член 40 а, всеки българин в чужбина, дори да е напуснал България преди 1999 година, когато е създадена Националната здравноосигурителна каса, трябва да плати здравни осигуровки за целия период на отсъствието си от страната.

Само до края на тази година можете да подадете документи, за да бъдат премахнати задълженията ви за социални осигуровки. Всеки, който има българско ЕГН, е със задължение, датиращо от 2000 г.

За да се освободите:

– Проверете статуса си на <https://inetdec.nra.bg/freesrvinfo.html>, линк „Справка за здравноосигурителен статус“, по ЕГН.

Ако резултатът е различен от „Лицето е изключено от здравно осигуряване,

считано от, поради напускане от страната“, това означава, **че дължите здравноосигурителни вноски.**

Резултати като „Лицето е със спрени здравноосигурителни права“ или „Лицето е с прекъснати здравноосигурителни права“ показват, че не сте плащали, а не че не дължите здравноосигурителни вноски.

2) Ако статусът ви не е точно „лицето е изключено от здравно осигуряване, считано от, поради напускане от страната, попълнете и подпишете следните два формуляра, посочени на <http://nap.bg/news?id=1496>

Ако дължите здравни осигуровки за минали години, незабавно попълнете и изпратете до съответното поделение на Националната агенция по приходите Заявление за напускане на страната по член 40а, ал. 1 от Закона за здравното осигуряване и Декларация за български граждани. Заявлението и Декларацията трябва да бъдат изпратени заедно.

Напишете пълната дата (ден, месец и година) на напускане на България, а не само месец/година (НАП отказва да приемат такива заявления). В „Адрес за кореспонденция“ най-добре да посочите постоянния си адрес или посочете

друг адрес в България.

Намерете адреса на местния офис на НАП (по постоянен адрес в България): <http://www.nap.bg/page?id=24>

Изпратете двата документа – Заявлението и Декларацията – по пощата като препоръчано писмо или писмо с обратна разписка.

Освен това държавата задължава до 31 декември 2012 г. всеки българин, който възнамерява да пребивава през следващата година повече от 183 дни в чужбина, да подаде Заявление за напускане на страната по член 40а, ал. 1 от Закона за здравното осигуряване. Ако не стори това, той отново става длъжник на Националната здравноосигурителна каса.

На практика това означава, че всички българи, които живеят постоянно в чужбина, всяка година трябва да подават такова заявление.

За информация: <http://www.nap.bg>
Телефон: +35970018700 /9:00 до 17:30 българско време/Електронна поща – infocenter@nra.bg

На всички вас желая Весела Коледа и щастлива Нова година!

Мария Захариева

Съдържание:

4–19 Българската общност

Дни на българската култура:

Празка премиера на филма „Миграцията на паламуда“ | Литературата умива душите | Среща с режисьора Людмил Тодоров и преводачката Златна Костова | В света на Деян Енев | IV фестивал на българите по света „Аз съм българче“ | II Международен фестивал за детско творчество „Коледа, моето семейство, моята родина“ | Даниела Джорова-Валдханс: Поезията и музиката са за мен естествените откровения на ежедневието | „Българите в Чехия – културна характеристика, имиграционен процес и социална интеграция в настоящето“ – премиера в БКИ | Разговор с Румяна Георгиева | Д-р Соня Сенова – стоматоложката от Любимец | За приказките и танците/ Детски книги на български език | Българска кулинарна надпревара – Прага 2012

20–27 Българо-чешки връзки

120 години от основаването на Софийското дружество „Чех“ | Хор „Гусла“ в Прага | Търговска мисия на българските производители в Прага, Чехия | Давид Бернщайн: България е абсурдът, който обичам/ Храбал поема към българския читател | „Градината на литературната история“

28–37 Култура

Едно докосване до света на Йордан Йовков | Людмил Тодоров: Киноверигите, заедно с разпространителите, прибират 90–95 процента от приходите на един филм | „Дядо Коледа“ – разказ на Деян Енев | Ивайло Балабанов: „Да!“ на живота, „Да!“ на България | Проф. Симеон Хаджикосев с личен поглед към драматичното минало на българския интелектуалец

38–43 Интересно

Москва, Москва... | Етъра – едно пътуване до Възраждането

44–46 Полароидите на Стефан Кисъв

Ретро | Достоевски и Ман

47 Накратко

48–51 Български манастири

Горнобански манастир „Св. св. Кирил и Методий“ | Германски манастир „Св. Иван Рилски“ | Клисурски манастир „Св. Петка“

52–57 Годишнини

100 години от рождението на Яна Язова – След Възкресението | Стефан Данаилов на 70 години

На корицата: Христо Мутафчиев и Стефан Вълдобрев в кадър от филма „Миграцията на паламуда“

Прахка премиера на филма „Миграцията на паламуда“

На 28 ноември в залата на Дома на националните общности се състоя пражката премиера на филма на режисьора Людмил Тодоров „Миграцията на паламуда“.

Тя бе организирана от сдружение „Възраждане“ в рамките на Дните на българската култура, които се провеждат ежегодно с финансовата подкрепа на Министерството на културата на Чешката република и на Пражкото кметство.

Режисьорът и сценаристът Людмил Тодоров представи на многобройната публика и най-новата си книга „Разкази“, изд. „Жанет 45“, 2012 г.

Людмил Тодоров

Българската общност в Чехия имаше възможност да се запознае лично с режисьора и сценариста Людмил Тодоров, заснел известните филми „Любовното лято на един лъохман“, „Емигранти“ и „Шивачки“, за които печели български и международни награди.

Многобройните зрители имаха възможност да видят и последния му филм „Миграцията на паламуда“. Той разказва за двама приятели (Христо Мутафчиев и Стефан Вълдобрев) и техните синове), които се опитват да се реализират в провинцията. Те изгубват почти всичко, но се държат и не падат духом. Филмът е за несломимия дух на хората от Централна България, които въпреки екзистенциалните си проблеми не губят оптимизма си. Лентата засяга и проблема за конфликта между поколенията.

Камерата на Рали Ралчев е уловила незабравими пасторални моменти, на чийто фон звучи виталната музика на Антонио Вивалди.

„Прототипите на героите са от селата

около Дряново и Габрово, те са хора, които не се предават лесно“, сподели режисьорът. „Трудностите не ги сломяват; те не се оплакват и не мърморят. Просто съумяват да бъдат себе си въпреки всичко, да се радват на живота и на природата. Те са щастливи, макар и бедни“.

Филмът е сниман в с. Гостилица край Дряново, в Царево, Поморие и на магистралата София-Бургас. Людмил Тодоров разказа, че по време на снимките актьорът Христо Мутафчиев получава тежък инсульт, но се бори за живота си и успява да се възстанови. А незабравимият Велко Кънев играе в „Миграцията на паламуда“ една от последните си роли. Във филма участват още Ицхак Финци, Кенуъд Хил, младите актьори Владимир Зомбори и Никола Стоянов, и др. Лентата ни внушава да гледаме по-позитивно на себе си и да отворим очите си за живота, който можем да живеем и без мрънкане и оплакване. В този смисъл „Миграцията на паламуда“ е филм за човешката надежда.

Режисьорът Людмил Тодоров разказа за трудностите, които е имал при разпространението на филма, както и за проблемите, които имат българските

филми като цяло. Една от основните причини за това според него е липсата на фонд „Българско кино“.

Той сподели, че условията, които поставят собствениците на киносалоните и разпространителските фирми в България, са непосилни – монополистите прибират между 90 и 95% от приходите на филмите. Людмил Тодоров не приема тези унижителни условия и се осмелява да бойкотира двете големи киновериги. Министерството на културата сезира по негов сигнал Комисията за защита на конкуренцията за злоупотреба с монопол. Режисьорът вярва, че българската държава ще вземе мерки да регулира разпространението на български филми, като въведе необходимите правила. Зрителите изгледаха с голям интерес филма и се смяха от сърце на типично българския хумор.

Накрая желаещите си купиха най-новата книга на Людмил Тодоров „Разкази“ и получиха автографи от автора. Присъстващите в залата си пожелаха все повече прожекции на български филми и по-чести срещи с наши режисьори в Прага.

Мария Захариева

Снимки: Мария Захариева

Литературата умива душите

На 3 декември в Дома на националните общности се проведе среща с известния български писател Деян Енев. Тя се състоя в рамките на Дните на българската култура, организирани от сдружение „Възраждане“. Вече четвърта поредна година „Възраждане“ кани в чешката столица известни поети, писатели и издатели, за да могат зажаднелите за българска култура наши сънародници да се докоснат до българското слово, да се запознаят със съвременните ни творци и да си купят последните им книги.

Литературната среща беше открита от писателя Стефан Кисъв, който представи своя събрат по перо, като подчерта, че Деян Енев е не само един от най-добрите ни разказвачи, но е и от малкото писатели с будна гражданска съвест.

„В поканата да дойда тук се е намесил и св. Вит“, сподели писателят и разказа част от разказа си „Манастирчето“, в който един от героите му на име Витко, болен от епилепсия, мечтае да отиде в Прага и да посети катедралата „Свети Вит“. Витко имаше една мечта. Да събере триста лева, за да отиде до Чехия. Там, в Прага имало катедрала на името на св. Вит. А св. Вит бил светецът, който лекувал от епилепсия. Някой беше казал на Витко, че 300 лева ще му стигнат за пътуването. По лев, по два. По лев, по два“.

По думите на писателя поезията е несравнимо с нищо изживяване. През тази студена декемврийска вечер той стопли премръзналите ни души с последната си книга „Стихотворения“ (изд. „Сиела“, 2012 г.).

Телефонът звънна

Аз вдигнах слушалката

и чух как миглите на Мария

Плуват в сълзите ѝ като ладии.

Само три дни по-късно Деян Енев стана първият носител на наградата за поезия „Николай Кънчев“, която му бе връчена на Поетичния Никулден 2012 в рамките на Софийския международен панаир на книгата в галерия „Средец“ на Министерството на културата.

Деян Енев запозна аудиторията с интересни моменти от своята биография и изброи многото професии, които е сменил, докато се наложи като писател. „Писателят е санитар на обществените нрави, преработва токсините на обществото и ги превръща в екологично чист продукт. Той има дарбата да вижда неща,

Деян Енев и Стефан Кисъв

които останалите хора не виждат. Литературата умива душите“. Деян Енев е майстор на късия разказ, който е сплав от интересни герои и сюжети, винаги придружени от силна емоция, която пренася преживяванията от сърцето на писателя към сърцата на читателите.

Енев стана особено популярен сред широката аудитория, след като два негов разказа се паднаха на матурите за седмоласници през 2008 г. и 2012 г.

Той спомена за комичните заглавия в медиите („Сеч на матурите с Вазов и Енев“, „Безумие и котки на матурите“), които се появяват, след като неговият разказ „Бабата, която хранеше котките“, е избран на тазгодишната матура. Разказа как, случайно минавайки по описания в разказа бул. „Гоце Делчев“, вижда фоторепортери да търсят дървото, пейката и бабата от разказа...

По желание на публиката писателят прочете „Българчето от Аляска“ от едноименната книга, издадена през 2011 г. от изд. „Сиела“ и разказа как, пътувайки с шефа на българския ПЕН-

клуб Георги Константинов до Белград, случайно попада във влака с едно откъснато от света българче, живеещо в Аляска. На перона е майката, която изпраща сина си. „Аз останах до Белград в коридора на влака, пуших цигара от цигара и присвивах очи срещу летящата край сваления прозорец нощ. И сякаш още виждах погледа на майката, тъмния и страшен поглед на майката, като на вълчица. Такъв, какъвто го запомних от перона на софийската гара.“

Мислех си как ли изглежда България от Космоса, набучена като игленик със стотици хиляди такива погледи, които опасват земята и стигат до другия ѝ край. Чак до Аляска“.

Емиграцията, самотата и тъжната българска действителност са темите, които обединяват тези два разказа, но това, което е характерно за творчеството на писателя като цяло е, че Деян Енев пише къси разкази за дълги размисли, с които пречиства душите ни. Защото „само с хляб и поглед, втрещен в ежедневието, не се живее“.

Мария Захариева

Незабравими срещи с български творци на изкуството

По време на Дните на българската култура в Прага, които се организират всяка година от сдружение „Възраждане“, учениците и учителите от БСОУ „Д-р П. Берон“ имаха прекрасната възможност да се срещнат с творци на българската култура.

Златна Костова, Еленко Начев и Людмил Тодоров

СРЕЩА С РЕЖИСЬОРА ЛЮДМИЛ ТОДОРОВ И ПРЕВОДАЧКАТА ЗЛАТНА КОСТОВА

На 26.11.2012 г. наши гости бяха утвърдилият се български режисьор и сценарист Людмил Тодоров и Златна Костова – известен преводач

на всички ученици, отличени на IV фестивал на българите по света „Аз съм българче“. Модератор на срещата бе г-жа Златна Костова, която представи накратко творчеството на режисьора Людмил Тодоров, като спомена, че ние

сме сред малкото българи, гледали най-новия му филм „Миграцията на паламуда“. Учениците бяха още под въздействието на наскоро гледания филм, който ги впечатли със своя свеж хумор и комични ситуации. Въпросите към г-н Тодоров буквално „заваляха“ от всички страни на залата. Особено активни бяха учениците от 8-ми клас, които се надпреварваха да се интересуват от всичко, свързано със създаването на филма. Людмил Тодоров разказа за работата си с актьорите Христо Мутафчиев, Велко Кънев, Стефан Вълдобрев; разказа интересни случки около снимките на някои епизоди; говори за филмите „Шивачки“ и „Емигранти“, за писането на сценариите; за театъра; за бъдещия си филм. Накрая подари на училището премиерната си книга „Разкази“.

Г-жа Златна Костова също бе „атакувана“ от учениците с въпроси, отнасящи се до най-популярните телевизионни сериали, преведени от нея – „Ало, ало“, „Приятели“.

Тя сподели, че с усърдие и обич се впуска във всеки нов превод. Обясни колко трудно „изкуство“ е преводът, изискващ много знания, богата обща култура и концентрация.

Ученици от 7-ми клас я попитаха за нейното предаване „Добри познати“ по радио „Свободна Европа“ и тя сподели, че са й гостували много общественозначими личности – в приятелска и задушевна атмосфера.

Със своето лъчезарно и ведро излъчване г-жа Костова покори учениците, а въпросите не свършваха...

Когато общуването е приятно, времето лети неусетно. Срещата премина като един миг.

Ученици и учители преживяха истинско удоволствие, докосвайки се до българското изкуство, благодарение на артистичните личности на Людмил Тодоров и Златна Костова.

В света на Деян Енев

Не по-малко интригуваща бе и срещата с един от най-талантливите съвременни български белетристи, майстор на късия разказ – писателят Деян Енев, която се осъществи на 3.12.2012 година.

Учениците с трепет очакваха да се потопят в художествения свят на твореца, да научат повече за неговите реализирани идеи и творчески търсения.

Те бяха подготвили много въпроси, възникнали от предварителната им „среща“ с негови разкази. Някои се интересуваха кога е написал първия си разказ, други – как се става писател – известен, трети поискаха съвети кои български книги да прочетат. Разбира се, най-големият интерес бе насочен към неговите „къси разкази за дълго спомняне“.

Деян Енев разказа за своите вдъхновения, за тъжните и смешни, иронични и вътрешно озарени истории, претворени в 12-те книги, които е написал. Особено място сред тях

писателят отделя на книгата „Всички на носа на гемията“. В нея той е подбрал около 61 разказ, внушаващи дълбок подтекст, отразяващи емоционалната памет на българското време от последните десетилетия. Не липсваха и въпроси, свързани с разказите „Бабата, която хранеше котките“ и „Заложна къща“, които вълнуваха особено много седмоласниците.

Писателят призова някой от публиката да прочете негов разказ. Ученикът бе Филип Николов от 6-ти клас, а разказът – „Българчето от Аляска“ – истинска история от едноименната му книга, с прототип на главния герой – момче, срещнато от писателя във влака за Белград. Разказаното силно впечатли присъстващите, но истинско удивление предизвика най-новата книга на Деян Енев в съавторство с неговия приятел Бойко Ламбовски – стихотворения от белетрист и разкази от поет; една книга

предизвикателство, едно смело решение.

*Ако пишеш стихове
внимавай за едно –
да не се приближиш
твърде много до пламъка.*

Мнозина свършиха така.

Писателят представи своите стихотворения, като уточни, че те са написани преди 17 години – около 50 на брой, кратки, следващи традициите на историите му, с една добавена свобода, и „повери“ на Калин Георгиев от 8-ми клас да прочете някои стихотворения. Скъпият гост ни подари три от своите най-обичани книги – „Всички на носа на гемията“, „Българчето от Аляска“ и „Стихотворенията“.

Деян Енев е от вечните писатели. Той умее да пише и хумор, и тъга. Неговите истории представляват парченца живот и разпилени звездни мигове. Силно заинтригувани от „скромния разказвач“, г-жа Кралчева, г-жа Начева, г-жа Таскова също му зададоха въпроси, а той обобщи, че творецът трябва да срещне чудото.

„Ако срещнеш чудото, ти ще съумееш да го пренесеш на белия лист, за да може там да го срещне и читателят – независимо дали е разказ или стихотворение.

За мен писането е да направиш хората добри.“

Снежана Таскова

Снежана Таскова, Филип Николов и Деян Енев

Благодарим ви, победители!

БСОУ „Д-р П. Берон“ се гордее със своите талантиливи деца. Всяка година младите творци активно участват в национални и международни конкурси, проявявайки творчество, доказвайки своите изключителни заложи и безспорни качества на победители.

Поредният голям успех на нашите ученици бе блестящото им представяне на конкурсите, организирани във връзка с IV фестивал на българите по света „Аз съм българче“.

Фестивалът се провежда за четвърти пореден път и има за цел да обедини българите, живеещи на различни места по света, мотивирайки ги към съхраняване на българската култура и национално самосъзнание; насърчава изучаването на родния език в чужбина.

Тази година фестивалът бе посветен на Деня на народните будители и на Европейския ден на езиките и включваше литературен конкурс и конкурс за рисунка на тема „Мой град, мой свят“ или „Аз съм българче“, както и конкурс за музикално-словесно народно творчество на тема „С България

в сърцето“ или „Аз съм българче“.

Класирането бе проведено в три възрастови групи.

Ученици от Българското училище в Прага участваха в трите конкурса и „обраха“ най-престижните награди. Огромна радост и удовлетворение донесоха за своите учители и съученици отличените „писатели“, „художници“ и „певци“, претворили в прекрасните си произведения любовта към България.

Финалната част на фестивала тази година се състоя в гр. Вроцлав, Полша на 17.11.2012 год., като домакин на събитието бе асоциация „Приятел на България“ – гр. Вроцлав.

Представителна група от БСОУ „Д-р П. Берон“ участва в тържеството по случай връчване наградите на най-успешно изявилите се деца.

IV-ят фестивал на българите по света „Аз съм българче“, 2012 бе открит от

Във Вроцлав

г-жа Деана Иванова – Президент на асоциация Т.А.Н.Г.Р.А. – Испания. Приветствени слова произнесоха г-н Ян Хористковски – Консул на България, г-н Даниел Данов – Генерален консул на Р България, представител на Държавната агенция за българите в чужбина, г-н Димчо Ангелов – Президент на асоциация „Приятел на България“. В присъствието на много приятели и ценители на българската култура, бе открита изложба от наградните

Специалната награда на литературния конкурс е присъдена на Филип Николаев Николов от 6-ти клас, 11 год.

В категория проза са отличени следните ученици:

- 1м. – Георги Стоянов Георгиев, 13 год.
- 2м. – Маргарита Георгиева Синапова, 13 год.
- 2м. – Калин Георгиев Георгиев, 14 год.
- 3м. – Мариета Стоянова Атанасова, 12 год.

В конкурса за детска рисунка с награди са удостоени:

Група 9–12 год.

- 1м. – Станислав Атанасов Цветков, 10 год.
- 2м. – Виктория Станиславова Вълчева, 11 год.
- 3м. – Александър Любомиров Кръстенов, 10 год.

Група 13–18 год.

- 1м. – Даниела Красиминова Пенкова, 14 год.
- 3м. – Виктория Маринова Тодорова, 13 год.

С високи отличия се окичиха и участвалите в музикалния конкурс.

Група Фолклор

- 1м. – Теодора Комитова, 15 год.

Група Попмузика

- 1м. – Силвана Стойчева, 17 год.
- 2м. – Яна Маркова, 11 год.

Групово музикално изпълнение:

- 1м. – вокална група „Лира“.

АЗ СЪМ БЪЛГАРЧЕ

Мисля за България и всеки ден, когато отворя очи разбирам, че съм в чужда страна. Мечтая да се върна при близките си, да тичам и играя на зелената морава, да се надпявам с птиците, да търся най-скришните места на двора. Сега е вече есен, учебната година е започнала и с нетърпение чакам Коледната ваканция да дойде. И в Чехия през есента листата пожълтяват и падат, но я няма нашата „златна“ есен, с все още топлото слънце, с големите гроздове, натежали от сок, с червените ябълки, които падат върху пъстрия килим на тревата, със сянката на ореха, все така гостоприемна.

Кога ще дойде Коледната ваканция?

Искам да отида в София, да прегърна дядо, да се здрависам мъжки с татко. Колко е хубаво, когато навън е навалял дебел, пухкав сняг и с татко правим голям и смешен снежен човек. Нека дните по-бързо минат, за да се завърна в моята родина – България.

Тук, в Чехия, всеки ден си спомням за нея и въпреки че съм много километри надалеко, аз все още усещам морския бриз в косата си, палещите лъчи на слънцето по лицето си, а в игрите със съучениците си чувам смеха на приятелите в България. Гледам снимките, които съм донесъл от лятото, и си спомням за своите близки.

Гордея се, че съм потомък на своите прадеди – учители, офицер и кмет, знатен занаятчия, наричан „Златния“, заради голямото му майсторство. Пример за мен е моят дядо. Дядо е един добър човек, на когото искам да приличам. Той е професор и е постигнал всичко с много труд, постоянство и знания.

Гордея се с хората на нашата България.

Няма значение къде съм по света – Аз съм Българче!

Филип Николов – носител на специалната награда от литературния конкурс, 6-ти клас, 11 години, БСОУ „Д-р П. Берон“, гр. Прага, Чешка република

рисунки от конкурса „Мой град, мой свят“, като отличените творби на нашите ученици бяха поставени на видно място.

Наградите бяха връчени лично от Генералния консул на Р България в Полша г-н Даниел Данов.

Нашите победители бяха удостоени с почетни грамоти, много подаръци и сувенири, а първенците получиха и стимулиращи награди.

Отличените участници, заедно с домакините, представиха празничен концерт, на който много атрактивно се изяха децата от Българското училище – с фолклорни изпълнения, в пъстри национални носии, приковавайки вниманието и предизвиквайки симпатията на публиката.

В истински празник се превръща всеки постигнат успех на нашите ученици – важен стимул за бъдещи блестящи

постижения.

И този път те доказаха, че има с какво да се гордеем.

Да им пожелаем да продължат да реализират оригиналните си идеи и интересните си творчески хрумвания, да ни радват с постиженията си и да прославят родината ни по света.

Снежана Таскова

II Международен фестивал

за детско творчество „Коледа, моето семейство, моята родина“

С наближаването на Коледа атмосферата навсякъде става празнична, коледният дух витае в пространството и вдъхновява децата да творят.

И тази година – за втори пореден път, на 3-ти декември, се проведе Международният фестивал за детско творчество „Коледа, моето семейство, моята родина“, организиран от Българския културен институт в Прага и БСОУ „Д-р П. Берон“.

Интересът към фестивала привлече участници от много училища на територията на Прага – Немското училище, Училището към Посолството на Руската федерация, Чешкото училище Náměsti Svobody, Английското училище, Японското училище, Украинското училище и Българското училище. Организаторите бяха подредили в красива експозиция творбите на участниците.

В многоцветна зимна палитра децата бяха създали своята вълшебна страна на чудесата. Истински „произведения на изкуството“ бяха сътворили децата от различни националности, представяйки разнообразните коледни и семейни традиции на своята страна. С уникалност и своеобразие се отличаваха рисунките на японските деца – интересна техника, изпълнена с туш и акварел; не липсваха и традиционните оригами, отразяващи празничния дух на далечната страна.

Оригинално решение за коледна украса бяха намерили чешките деца, представили своите майсторски изобретения на импровизираното коледно

дръвче. А рисунките на руските и украинските деца разказваха снежната приказка на великата руска зима. Картините на българските деца се отличаваха с колорит и разнообразие – по жанр, техника и материали. Впечатляваха със своите свежи багри и невероятни идеи творбите на Мартин от 2-ри клас, на Маргарита и Георги от 7-ми клас, на Виктория, Ралица, Таня и Габриел от 8-ми клас. А коледният клип на Емилиян Димов от 7-ми клас внесе повече емоционалност, радост и топлина в залата. Учениците от Българското училище се представиха и с пространствена композиция от хартия с коледен

сюжет, както и с неповторимите български шарени сурвачки.

Вокална група „Лира“ от Българското училище

откри празничното събитие с изпълнение на фолклорната песен „Йовано, Йованке“ и любимата на всички коледна песен „Звънят звънчета“. Г-жа Галина Тодорова, директор на Българския културен институт, поздрави участниците и гостите на фестивала. Тя предостави думата на г-н Еленко Начев, директор на Българското училище, който връчи на директорите на представилите се училища дипломи, предназначени за всички участници във фестивала. За тях организаторите бяха подготвили и коледни подаръци.

Съзерцавайки с вълнение колоритните детски творби, всички ние си пожелаваме нови срещи с очарованието, непосредствеността и чистотата на детската душа, отворена към доброто и красотата.

Снежана Таскова

Поезията и музиката са за мен естествените откровения на ежедневието

Много отдавна не съм срещала толкова лъчезарно, темпераментно, енергично и оптимистично създание, каквото е Даниела Джорова-Валдханс – виолончелистка, поетеса и педагог... Знаем се от години, но заетостта и километрите (аз – в Острава, тя – в Опава) никак си ни разделяха. Благодаря на случая, който ни събра по някакъв банален повод в Българския клуб в Острава. Тогава Даниела подари стихосбирките си за библиотеката на клуба. Прочетох ги на един дъх и веднага ѝ се обадох в Опава. Така се роди нашият непринуден разговор.

Даниела Джорова-Валдханс

Коя е всъщност Даниела Джорова-Валдханс?

Родена съм на 27 октомври 1967 г. в един от най-красивите български градове – Пловдив. У дома постоянно се пееше, така че музиката беше неделима част от живота на семейството ни. Виолончелото ме завладя още когато бях на 7 години, най-вече благодарение на моята учителка Ася Бяндова, която ми предаде не само занаята, но и любовта към инструмента. Завърших Музикално училище в Пловдив, като абсолвентският ми концерт беше с Пловдивската филхармония. После учих в Академията за музикално и танцово изкуство в Пловдив. Откровено казано, аз никога не съм търсила друга реализация за себе си освен в областта на музиката.

Кога и как се появи у теб интересът към словото?

Стихове започнах да пиша още 14-годишна. Чувствах потребност да споделя своя микрокосмос с близките си. Вече като студентка, интересът към словото ме „заведе“ и на театралната сцена. Аз съм един от основоположниците на театър „А-парт“. Но виолончелото си остана моята най-голяма любов. Може би и затова не съм правила опити да публикувам стиховете си в България.

Даниела, ти си дошла в Чехия преди 22 години. Защо избра точно Чехия, след като има и други, много по-привлекателни страни?

Още преди да завърша на Академията спечелих няколко конкурса. Еди-

ният от тях беше за работа в Оперния оркестър на Силезийския театър в град Опава.

Началото бе трудно, не знаех думичка чешки. С колегите си говорехме предимно на езика на музиката, а приятелите ми бяха заинтригувани от това, че пиша поезия на български. Направих опит да преведа някои от стиховете си, но се оказа, че ми е по-лесно да пиша на право на чешки. Заслуга за това да овладя езика на такова ниво има моят съпруг Алеш Валдханс, който години наред неуморно поправяше всяка моя грешка. Речникът, който използвам днес, е с много широк диапазон и мога да работя с нюансите на езика. Защо съм останала в Чехия? Вината за това имат трима съдбовни мъже в моя живот – Леош Яначек, Олдржих Бохуньовски (шеф-диригент на операта, невероятен музикант и учител) и моят съпруг Алеш Валдханс, който спечели сърцето ми.

Освен, че свириш в различни оркестри и пишеш поезия, ти вече 15 години преподаваш виолончело в Училището по изкуства в град Кърнов.

Когато един от колегите ми ме покани да преподавам в новооткрития клас по виолончело в Кърнов, си мислех, че няма да се справя. Но след като видях децата и директорката и ме завладя атмосферата на училището, се съгласих. Нямахме ноти, а двете стари виолончела бяха твърде „изтощени“. Но затова пък имаше ентузиазъм, желание за работа, прекрасни ученици и всеотдайна директорка... И съм щастлива,

че много от учениците ми станаха добри музиканти и оползотвориха това, което съм им дала.

Чешките ти колеги, приятели и фенове организираха и отпразнуваха твоята 20-годишна активна професионална дейност в Чехия с юбилеен концерт „Už je to 20 let“. На него прозвуча и творба, която имаше световна музикална премиера и бе посветена на теб.

Наистина за мен беше голяма чест, че един от известните чешки композитори Зденек Поллоланик написа по случай юбилея цикъл песни за баритон и виолончелов квартет по мои стихове – „Nálady všedních dnů“. Баритонът Зденек Капл бе първият изпълнител, а партията за виолончело поверихме на моите талантиливи ученици Томаш Мичка, Петра Шуянова, Барбора Климова и Тереза Юржикова. През септември 2012 г. това произведение беше изпълнено и на „Кърновските музикални тържества“, което доказва, че то ще намери своето място в музикалната литература.

Стиховете на двете ти стихосбирки, написани на чешки, ме развълнуваха и очароваха със своята нежна и крехка поетика, изпълнена с безгранична човечност и задушеvnost. В тях виждам себе си, своя живот, както и живота на много хора около мен.

Някои хора възприемат стиховете ми като откровена интимна изповед на моя живот, но аз съм убедена, че всичко онова, което преживявам аз, може да преживее всеки един от нас. Затова и първата ми стихосбирка носи заглавието „Обыкновенные вещи“. Илюстрациите към нея са дело на талантиливата художничка Ивана Щайнингерова. Мисля си, че и благодарение на нейните графики, моята

първа стихосбирка (2006) събуди голям интерес и дори бе преведена на полски език. Две години по-късно тя бе представена във Варшавската галерия „Екслибрис“ на „Вечерта на чешката поезия“.

Втората ми стихосбирка „Zázraky všedního dne“ бе издадена през 2010 г. Реализацията на проекта бе възможна, благодарение на получените дотации от Отдела за култура при Градския съвет в Кърнов. „Кръстница“ на книжката бе кметлицата на града г-жа Рената Рамазанова.

Жалко, че българският читател няма възможност да прочете стиховете ти на български. Не е ли това едни малък парадокс?

Да, така е. Опитал се да преведа някои от тях, но не се получи. Живея в Чехия дълго време, пиша, говоря и мисля на чешки...

Но имам идеята да направя опит

„Sama“

V kouřovém hluku kavárny „Romano“ nad šálkem už studené kávy přemítám o životě v obavách co všechno jednou můžu zradit. Když ztratím svoji víru zradím ty, kdo ve mně věří, když ztratím svojí sílu zradím ty, kdo potřebují pomoc, když ztratím své sny zradím sama sebe. Můžu, ale nemusím. Tak bojuji dál...

„Zamyšlení“

(Erice)

Žijeme své propůjčené životy v neúprosném proudu každodennosti. Každý z nás prošlape svoje boty v honu za přemírou zbytečnosti. Překvapuje nás setkání s lidskostí, dnes už nevěříme dobrým lidem. Zanevřeli jsme na staré moudrosti, zapomněli jsme žít s úsměvem...

Miluješ?

Jestli miluješ, neskládej defi nice, nehledej důvody, nepokládej otázky, neposkytuj důkazy, nevymýšlej ospravedlnění, nevysvětľuj nevysvětlitelné – není to zapotřebí...

един ден да публикувам и български стихове. Трудно ще ми е да си ги преведа от чешки сама и затова междувременно пиша и на български. Всяко лято, когато се връщам в България намирам нови инспирации...

Как изглежда твоето ежедневие?

Моето ежедневие е разделено между репетиции и представления в Операта, където съм втори концерт-майстор. Освен това имам различни солови проекти, както и концерти с камерния оркестър „Музика Опавия“, чийто член съм вече 10 години. Ежедневието ми запълват и часовете с моите ученици-виолончелисти, както и писането на стихове. Всички тези компоненти се допълват взаимно и са част от едно неделимо цяло, наречено „Живот“. Моят живот!

Сирма Зидаро-Коунова

Пловдивски нощи

Мои есенни Пловдивски нощи, мои тъжни сивокоси сестри, нас Съдбата ли тъй ни ориса да сме верни, добри, но сами. Всяка вечер намятайки Залеза върху своите нежни плещи, аз се раждам със вас и умирам щом Зората отвори очи.

Още нещо

Понякога имам чувството, че животът е просто една безкрайна верига от измислена действителност и незапомнени мигове, от невъзвръщаеми ситуации и неизречени думи, от несбъднати желания и неплодни копнежи... Невероятен калейдоскоп от мимолетно щастие, несъществени страдания и още нещо...

Слънце

Ослепяла от блясъка на Утрото, оглушала от музиката на Тревата, опиянена от твоето Докосване се пренесох в другият Простор, във другото Необикновено ниво на своя Обикновен живот. Обичам Слънцето.

„Българите в Чехия“

интеграция, национална и културна идентичност

На 27 ноември в галерията на БКИ-Прага се състоя премиерата на книгата „Българите в Чехия – културни характеристики, имиграционен процес и социална интеграция в настоящето“. Неин автор е българската антроположка д-р Румяна Георгиева. Водещ на културното събитие беше литературоведът д-р Якуб Чешка. Специални гости на вечерта бяха доц. д-р Зденек Пинц, един от основателите на Факултета по хуманитарни изследвания на Карловия университет, и етнологката д-р Мирям Моравцова, дългогодишна изследователка на българското малцинство в Чехия и преподавател по социална и културна антропология в същия факултет. Книгата беше представена от д-р Дана Битнерова, преподавател от факултета.

Монографията на Р. Георгиева, посочи в началото Д. Битнерова, е резултат от дългогодишни изследвания и редица проекти на Карловия университет под ръководството на д-р М. Моравцова, финансирани от Чешката република. В книгата е показано по недвусмислен начин, че темата за българските емигранти в Чехия не е „непозната територия“, а отдавна е предмет на научен интерес. В своето изследване авторката акцентира върху два основни въпроса: идентичността на хора, живеещи в различна културна среда; тяхната интеграция. По-нататък д-р Д. Битнерова обърна внимание върху формулировката на заглавието. В чешкия език отдавна са навлезли термини като „чешките българи“, „чехо-българи“. Изборът на Р. Георгиева да използва термина „Българи“ едва ли е случаен, посочи чешката антроположка. В него се съдържа основната теза на авторката – българите не са загубили своята идентичност, но в същото време те

се чувстват интегрирани в чуждата среда. Несъмнено, за това до голяма степен допринасят две техни отличителни черти – откритостта и гостоприемството им. Наред с това, българите сами съзнават, че трябва „да бъдат добри гости“ в чешкото общество, което в случая играе ролята на „домакин“. В същото време българите смятат, че между тях и чехите съществуват редица общи черти – и двата народа са славянски и европейски, при които голяма роля играе историческата памет.

Д-р Дана Битнерова завърши своето изказване с цитат от заключителните думи в монографията: „В отношение си към интеграцията българите са открити и са убедени, че трябва да бъдат активни участници в този процес. Те си дават сметка, че е необходимо да изработят своя собствена стратегия за интегриране, без да чакат помощ от страна на чешкото общество“.

Авторката д-р Р. Георгиева изтъкна, че най-голяма заслуга за реализирането на проекта имат д-р М. Моравцова и д-р Д. Битнерова, а за неговото финансиране от страна на Факултета по хуманитарни изследвания – Мария Кратохвилова. Същевременно, тя изказа специални благодарности на доц. д-р Зденек Пинц за помощта, която е предложил на нея и на колегата й Николай Пенев (в момента театрален режисьор в гр. Мост) да опознаят чешката култура при първото им посещение в Чехия, оказало се впоследствие съдбоносно и за два-

мата. Д-р Р. Георгиева благодари на своите респонденти и на семейството си за съдействието и подкрепата в процеса на писане на тази книга. Тя посочи, че излезлият през 2005 г. сборник „Kdo jsem? Kám patřím?“ я е провокирал да се насочи към тази тема. В книгата, продължи авторката, се проследява имиграционният процес на българите в Чехия след 1989 г. и по-специално начинът, по който тяхната културна идентичност се вписва в чуждата среда. Интересно беше изказването на доц. д-р Зденек Пинц. Той призна, че дължи своето запознанство с България и българите на българското Черноморие. От края на 70-те години датират неговите контакти с българските бохемисти, които буквално „бяха на всеки километър“: „Тогаво наблюдавах едно явление, което бих нарекъл „бохемистична бомба“. Следващото запомнящо се посещение на България е 20 години по-късно, върна се мислено в спомените си той. „Тогаво страната ви беше на кръстопът – трябваше да избере накъде да тръгне – към Европа или да я напусне“. Оттогава датира запознанството му с живеещия в момента в Чехия български режисьор Николай Пенев. „Оставам приятел на България“, завърши разказа си той. Кратко, но оригинално беше изказването на режисьора-бохемист Николай Пенев, възпитаник на Софийския университет „Св. Климент Охридски“. С Румяна бяхме състуденти, свързва ни дългогодишно приятелство, посочи той. Книгата определено предизвиква интерес, а нейното съдържание напомня на сериал, подчерта Н. Пенев.

д-р Красимира Мархалева

Румяна Георгиева:

Мисълта, че съм българка, ме е окриляла

През 2012г. на книжния пазар в Чешката република се появи първата монография за българската общност. Неин автор е антроположката Румяна Георгиева, която в продължение на много години се занимава с научни изследвания за българите в Чехия.

Румяна, защо избра за тема на дисертацията си и на книгата си „Българите в Чехия“?

Темата за българската идентичност винаги ме е вълнувала и дори не мога да определя точно времето, в което съм решила, че ще се посветя на тази тема. Българската идентичност винаги е представлявала интерес за мен особено в чуждоезична среда, защото попадайки в нея е подложена на изпитание. Искан да разбера кои са нейните градивни елементи, на които тя разчита, за да се съхрани и дали от друга страна е достатъчно флексибилна, за да позволи свободно да протичат процесите на адаптация и интеграция на българските имигранти в Чехия.

Колко време ти беше необходимо, за да направиш необходимите проучвания и анкети; да изготвиш статистическите данни и т.н.?

Не желая да конкретизирам точно времето, през което се подготвих за написването на тази книга, но със сигурност работата върху нея протече с години. Събирах теренен материал, разговарях с българи от различни имиграционни генерации. Някои с желание разговаряха с мен, други бяха по-малко охотни, трети, макар и колеги бохемисти, избягваха уклончиво молбите ми да разговарям с тях по темата. Затова казвам, че българската природа е доста противоречива. В живота се случва така, че понякога хората, които най-малко очакваш да ти помогнат, ти помагат, а други, на които малко или много разчиташ, изобщо не те подкрепят.

Какви проблеми и трудности срещна в процеса на подготовката и писането на дисертацията? Кой те подкрепяше и ти помагаше най-много?

Надявам се да не звучи нескромно, но най-много ми е помагала интуицията ми и българското ми мазохистично усещане, изразено в българската пословица „За лудо работи, залудо не стой“. Имало е моменти, в които ми е идвало да се откажа, но мисълта, че съм българка и че презентирам не самата себе си, а и България, ме е окриляла и съм си казвала, че не трябва да се предавам.

Изненадаха ли те резултатите от дългогодишните ти проучвания, проведени на територията на Чешката република?

Изненада ме ниското участие на българите в Чехия в българските сдружения. От друга страна това е разбираемо, защото българинът е приспособим до мозъка на костите си и в новата чуждоезична среда усеща, че една такава принадлежност към група или сдружение лимитира неговите възможности за пълно разгръщане и интеграция в приемната (чешка) среда.

Какъв според теб е приносът на книгата ти?

За принос аз лично не мога да говоря. Това трябва да го оценят специа-

листите и времето. Но мога да кажа, кои са новаторските акценти в моето изследване. Това са аспектиалността на процесите, свързани с взаимната идентификация, когато се конфронтират двете култури – чешката и българската. Именно тази взаимна идентификация между двете културни идентичности и себе(о)познаването между тях са разгледани не като тривиална корелация „Ние (българите) и вие (чехите)“ а като казус, в чийто контекст се извършват адаптационни и интеграционни процеси. Първостепенно място в проследяването на тези процеси отделям разбира се на българската идентичност и на нейната флексибилност по време на интеграционния процес.

Въпросите зададе **Мария Захариева**

РУМЯНА ГЕОРГИЕВА

е родена на 17 март 1975 г. в Ямбол. Завършва гимназия в родния си град и магистратура със специалност „Славянска филология“ в Софийския университет „Св. Климент Охридски“ (1992–1997). През 2002 г. завършва магистратура със специалност „Театрална антропология“ в Академията за изящни изкуства в Прага. От 1999 до 2007 г. е лектор по български език в Карловия университет във факултета по хуманитарни науки. От 2003 до 2011 г. е докторант на Карловия университет със специалност „Културна и социална антропология“. В периода 2008–2012 сътрудничи в редица научни изследвания, свързани с българската проблематика, провеждани в Карловия университет. През 2011 г. защитава докторска дисертация на тема „Българи в Чехия – културни параметри, имиграционен процес и социална интеграция в настоящето“. През 2012 г. излиза от печат книгата ѝ „Българите в Чехия – културна характеристика, имиграционен процес и социална интеграция в настоящето“. Румяна Георгиева е автор и на редица научни статии, включени в сборници, издадени от Карловия университет.

Стоматоложката от Любимец

Тази тъжна история за една забравена и изоставена в страданията си жена, раздавала се през целия си живот на пациентите си и посветила много часове в служба на болните и страдащи българи в Прага, не е измислена. Разказа ми я Елишка Троянова. Това е историята на нейната майка, Соня Сенова.

Не познавах тази голяма българка, която всеотдайно се е грижила за много наши сънародници в Прага, помагала им е в тежки житейски ситуации, подкрепяла ги е и ги е окуражавала. Лекувала ги е безвъзмездно. За да умре забравена от тях.

Соня Сенова

През 30-те години на миналия век едно малко момиче от с. Любимец мечтае да стане лекар.

Използва първата предоставена възможност и тръгва за Прага. Мечтата ѝ се сбъдва и тя записва медицина. Още в първи курс от следването си се запознава със студента Камил Реслер – също бъдещ лекар. Сключват брак и скоро се ражда дъщеря им Елишка. 9-месечната Елишка е изпратена в Димитровград при баба си Елисавета и дядо си Иван, които се грижат за нея цели шест години, докато майка ѝ завърши медицина. Соня Сенова обаче не иска да работи като педиатър и затова през 60-те години започва да следва стоматология в Пилзен. Дипломира се успешно, специализира в Бърно и започва работа в Прага. Работи в различни квартали на чешката сто-

лица – Дейвице, Жижков, Бржевнов, Храдчани, в спешната помощ на ул. „Владиславова“ и др. Намира си и допълнителна работа в специализирани лаборатории.

Междувременно се развежда и през 1959 г. се омъжва за втория си съпруг – индиецът Махендра Сен, от когото има син Амрит. По това време ходи облечена в сари. Соня е екстравагантна жена, която се държи като генерал, обича да се разпорежда. Някои пациенти я наричат кървавата Соня заради огромното количество зъби, които умело изважда. Раздава се на пациентите си. Много от тях са нейни сънародници.

Предпочита да работи в „Бърза помощ“. Харесват ѝ дежурствата по Коледа, Великден и другите празници. Тогава не само помага на стотици пациенти, но и гощава колегите си с български ястия, които сама приготвя.

Почти всяка година се връща в България – посещава близки и роднини в София, Стара Загора, Любимец. В Прага активно се включва в живота на българската

общност. Публикува статии в чешки и български вестници и списания или превежда от български на чешки. Посещава Българския клуб. Помага на болни българи, посещава ги в болницата, грижи се за тях. В голямото ѝ сърце има място за всеки, нуждаещ се от помощ.

През 1997 г. Соня Сенова започва да боледува от синдрома на Сионгрена. Това е

хронично възпалително аутоимунно заболяване, с което се засягат слъзните и слюнчени жлези, при нея отначало се проявява със сухота в очите. Въпреки че претърпява 26 операции, тя прогресивно ослепява. Последните години от живота си прекарва в санаториум за незрящи хора в Прага-Смихов. Нейните многобройни пациенти са я забравили. Посещават я само няколко българи между които Славейко Карабеберов, Галина Боровичкова, Иванка Цветанова... Ден преди смъртта ѝ при нея е отец Пламен Тодоров.

Соня Сенова умира в пълна тъмнина и самота на 1 ноември 2011 година.

Мария Захариева

С приятели от българската общност

Соня Сенова беше истински народен лекар

Соня Сенова (по баща Димова) е родена на 9 март 1928 г. в с. Любимец, което се намира близо до Гърция и Турция. Баба ѝ и дядо ѝ са бежанци от Гръцка Тракия. Баща ѝ, Иван Димов Калайджиев, бил учител, а майка ѝ Елисавета – домакиня. Соня има по-малък брат – Димо Димов.

Основното си образование Соня получава в училището в родното си село, в което се обучават български и турски деца. Тя често си спомняше колко добре са живели заедно българи и турци, как на байрама кадъните са давали на българчетата кадаиф, халва и баклава, а на Великден всички са се черпели заедно с козунак и варени яйца.

След завършване на основното училище, Соня отива да учи в Стара Загора, където завършва гимназиалното си образование.

През 1948 г. заедно с Лидия Свиркова и с Делчо Иванов пристига в Прага.

В Прага учи и завършва медицина. Още тогава правеше впечатление с дългите си тъмни коси. Плитките ѝ стигаха до кръста. Навиваше ги

и на кок. Така дълга косата ѝ остана до последните ѝ дни. Като зъболекар работеше предимно в Прага. След атестацията постъпи на работа в „Бърза помощ“. Може да се каже, че тя беше истински народен лекар – приемаше и лекуваше всички новодошли българи, както и служителите на Посолството. Като член на българската студентска организация, а по-късно и на Българската културно-просветна организация, участваше активно в обществения живот. Заедно с Йордан Балуров отговаряше за социалната сфера. Двамата помагаха на болни и изпаднали в беда наши сънародници. Но Соня Сенова помагаше и на свои колеги да си намерят работа в Прага.

През 80-те години на миналия век започна често да боледува. Прекара почти половин година на легло без да успеят да ѝ поставят точна диагноза. От 1997 г. се проявиха и проблемите със зрението. Оказа се, че заболяването е сериозно. Претърпя няколко операции и накрая вече не виждаше и с двете очи. Беше приета в санаториум за хора с увредено

Соня Димова със съученички, Стара Загора, 1943 г.

зрение „Палата“ в Прага – Смихов. През годините на тъмнина и самота тя слушаше радио. Следеше с интерес обществения живот, интересуваха се какво става в българската общност и с нейните познати. Често се ядосваше и питаше: „Какво делите?“ Искаше да се разбираме и радваме заедно на живота. Дъщеря ѝ, синът ѝ, зет ѝ и внучките ѝ редовно я посещаваха. Соня съжеляваше, че много от сънародниците, които е обичала, са я забравили. Накрая беше огорчена от всички тях.

Славейко Карабеберов

Снимки: архив

Д-р Емил Крумов – общопрактикуващ лекар – приема нови пациенти.

Д-р Крумов има специалност „Обща медицина“ и „Вътрешни болести“.

Адрес:

Poliklinika Vršovice, Ukrajinská 900/11 101 00 Praha 10-Vršovice, Тел: 271 746 221/240

Спирка – Nádraží Vršovice – трамвай 7 и 24.

Прием: понеделник, вторник, сряда и петък от 7 до 13 часа, четвъртък – от 13 до 17 часа.

За приказките и танците

Ние, българите, обичаме приказките. Обичаме и да разказваме своите приказки. Пазим ги и ги предаваме от поколение на поколение. Аз също ги помня от своята баба и някой ден ще ги разказвам на внуците си ... И всичко това е прекрасно, само че ми се струва, че ние, същите тези българи, не вярваме в приказки. Не знам дали вече не вярваме или още не сме повярвали. Знаем обаче нещо много важно: мога да ви разкажа една истинска приказка.

Тя не започва с „имало едно време“, понеже е съвременна. Започва преди десет години, по идея на Ганка Дюлгерова. И не се случва „през девет планини в десета“. Случва се в Бърно, където през 2002 г. ансамбъл „Пирин“ за пръв път организира семинар по български народни танци, завършващ с концерт и забава. Всяка есен оттогава насам Бърно посреща един особен ден, когато мъничка част от България се пренася в Моравия. Тази година денят беше 3 ноември, а омагьосаният замък – клуб „Рубин“. Вълшебникът беше танцът, а ролята на добрите му помощници изиграха традиционни за българската кухня ястия ... И ноемврийският въздух така се насити с енергията и настроението на музиката и хората от най-различни краища на България, че нямаше никой, който да остане безразличен към тях и да не ги усети. Не случайно българските думи „хора“ и „хорá“ се различават само по ударението: хорáта са част от хóрата, когато зазвучат гайдите и гъдулките, тарам-

буките и кавалите, краката започват да се движат сами. А на хорото, ръка за ръка с останалите, човек не само става част от общността, от традицията и танца, но и се слива със себе си, превръща се в хармония от движения. Дори да не знае стъпките, води го музиката, водят го и останалите. За ръка.

Денят започна и завърши именно така. На семинара по народни танци, който отключи магията, българи и чехи заедно превръщаха отделните стъпки и движения в красиви хорá, за да ги „играят“ на забавата по-късно вечерта. Ето още нещо, което не е случайно: хорáта се „играят“, а сърцата се „разиграват“. Тялото и духът танцуват заедно, играят като деца. Без предразсъдъци и без страх. Ритъмът ги понася и не ги пуска, позволява им да забравят ... а може би и да си припомнят нещо отдавна забравено.

Билката на припомнянето беше организираният вечерта концерт. Тази година той излизаше от рамките на традицията със своето международно участие. Освен ансамбъл „Пирин“, на сцената видяхме още унгарския танцов състав „Кориш“, групата за балканска музика „Авлия“, певческия състав за руски и украински фолклор „Сударушка“, музикалния състав Балкан Фолк Акустик от гр. Вроцлав, Полша. Заваляха приказни цветове и звуци от различни страни, заразкахме различни истории за близки (и) далечни земи. Залата се изпълни с усмивки, а усмивките винаги говорят на един език.

Такава беше моята приказка: приказка за танца и усмивките, за смисъла на спомените и ръцете, които ни водят. Какво научих от нея? Че такива приказки никога не свършват, защото съществуват винаги и навсякъде. В ритмите на Тракия и Добруджа, на Родопи и Пирин ... В стъпките, които ни пренасят там, където тревата мирише на спомени, слънцето гали душите ни, а гайдите ги лекуват. Където чановите звучат като ода, когато пред залез стадата се връщат от паша. Където вечер се вият огньове и се пеят песни, които разиграват и най-уморените. И където всички танцуват в кръг, ръка за ръка.

Борислава Спасова

Детски книги на български език

Сред българската общност в Чехия ежегодно се издават различни публикации, но липсват такива, предназначени за най-малките и начинаещи читатели – децата с български корени. „Заедно“ – сдружение на българите и приятелите на България в Чехия реши да запълни тази празнина и през 2012 г. издаде две красиви, пълноцветни книги за деца на български език. Едната е забавно запознанство с българската азбука, а другата представя колекция с подбрани произведения на българския устен фолклор.

За да запазиш идентичността и националната си култура е нужно да владееш езика на дедите си – да говориш, но и да четеш и пишеш на български. А това се усвоява в най-ранно детство. Родителите често нямат възможност и достатъчно време и търпеливост да ръководят децата в това начинание. Децата израстват често в смесени семейства и в чешка езикова среда, посещават чешки училища и естествено овладяват чешкия език като първи. Българският остава на заден план. Книгата е умел помощник и при желание от страна на детето и на семейството може да бъде стимул за по-дълбоко запознаване с езика и с българските традиции.

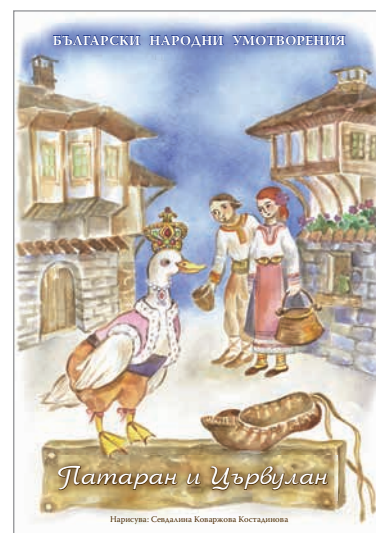

Книгата „Градината на буквите. Книжка за упражнения за деца от 5 до 8 години“ е от поредица „Учим се да четем и пишем на български“, която издава сдружение „Заедно“. Съставена е и е илюстрирана от Севдалина Коваржова Костадинова. Специализиран консултант е езиковедката д-р Албена Рангелова.

Децата ще имат нужда от помощта на родителите, за да работят с това занимателно помагало за упражне-

ния с буквите от българската азбука. Ще трябва да бъдат поощрявани да разберат и заобичат българското писмо. Книжката е подготвена така, че след първоначалното запознаване с буквите децата могат да се връщат назад, да съставят срички, да правят интересни упражнения и постепенно да се подготвят за нелеката задача да четат и пишат на български език. Освен класическите ръкописни букви, е показано и изписването на печатните букви, като на някои места те са леко опростени. Помагалото не е буквар, нито тетрадка за работа в клас – предназначено е за извънкласни занимания на деца от български или смесен произход, които познават или вече владеят латинската азбука. Проектът е одобрен и финансово подкрепен от Министерството на образованието, младежта и спорта на Чешката република.

Книгата „Патаран и Цървулан. Български народни умотворения“ съдържа едни от най-красивите бисери от съкровищницата на българския фолклор – народни гатанки, пословици и поговорки, благопожелания, песни, балади и приказки. Съставители са етнологът Ярослав Отченашек от Академията на науките на ЧР и Севдалина Коваржова Костадинова, която е и художник на книгата. Обогатена е с над 90 цветни илюстрации, изпълнени в духа на най-добрите традиции на българската книжна графика. Издава се с финансовата подкрепа на Министерството на образованието, младежта и спорта на Чешката република и на Кметството на град Прага. „Патаран и Цървулан“ представя на малкия читател богатството на народните традиции, които са популярни и днес. Народните умотворения продължават да бъдат обичани от малки и големи и често са първо четиво за много поколения българи.

Сред най-популярните фолклорни жанрове, предназначени за малки деца, принадлежат приказките за животни и вълшебните приказки, гатанките, пословиците и сравненията, вицове, песните и хумористичните разкази. Децата обичат най-вече героите – животни като лисицата, заека, мечката и вълка, както и героите – принцове и принцеси, дракони и магьосници, а от българските национални герои също така Хитър Петър и неговите истории. На заден план отстъпват популярните герои от миналото като Настрадаин Ходжа или вампирите и върколаците, които са привлекателни за по-големите деца и подрастващите. И днес, когато главно филмите, телевизията и интернетът влияят върху света на детското въображение, запознаването и четенето на фолклорни текстове, допълнени от хубави илюстрации, е сред основните задачи на родителите, които искат да възпитат умни и любознателни деца, които ще уважават традициите, а по този начин и своята страна – България.

Севдалина Коваржова Костадинова

Повече информация на

www.zaedno.org

и на zaedno@zaedno.org.

Българска кулинарна надпревара Прага 2012

Наградени рецепти от Кулинарната надпревара, организирана от сдружение „Възраждане“

ТЕСТЕНИ ИЗДЕЛИЯ

1 място

Питка

Продукти:

- 5 супени лъжици кисело мляко,
- 300 мл прясно мляко (в 150 мл. се слага 1 мая-42гр.),
- 3 яйца+ 1 белтък/ (останалият жълтък е за намазване отгоре),
- 2 с.л. захар,
- 1 с.л. сол,
- 1/2 с.л. оцет,
- 3 с.л. масло,
- 2 с.л. олио,
- брашно, колкото поеме.

Начин на приготвяне:

Тестото се оставя да втаса около 15 мин., дели се на 3 топки, точи се на 3 кори, като между всяка се маже с масло. След това се реже на 16 триъгълника, които навити на кифлички, се редят в тавата. Отгоре се намазва с жълтък и се пече.

Камелия Божкова

Десерт „Варна“

Продукти:

- 1 пакетче бутер тесто
- ябълки
- стафиди
- захар
- галета
- канела

Начин на приготвяне:

В разточеното на кора бутер тесто се слага плънка от нарязаните на дребно ябълки, стафидите, галетата и канелата. Поливаме с малко разтопено краве масло и завиваме кората на руло. Пече се на 170 градуса, докато се зачерви леко. След като изстине, се посипва с пудра захар.

Магдалена Каранешева

Фасул с коприва по манастирски

Продукти:

- 250 гр. зрял фасул,
- 2 шепи коприва,
- 3 червени печени чушки,
- 1 стрък селъри,
- 2 моркова,
- 1 гл. червен лук,
- 3 стръка пресен лук,
- 2 пресни домата (или 1/2 консерва),
- 5 с.л. зехтин,
- 1 л. вода,
- 1 ч.л. сол,
- 1 ч.л. червен пипер,
- 1 ч.л. чубрица,
- черен пипер на вкус,
- 4–5 листа прясна мента,
- магданоз за поръсване.

Начин на приготвяне:

Накиснатият от предната вечер фасул се вари 10 мин.

Първата вода се изхвърля, долива се 1 л. гореща вода и се вари още 20 мин., след което към него се добавят нарязаните на едро червен и пресен лук, морковите, селърито и 3-те печени и обелени чушки, както и измитата коприва. Цялата

смес се оставя да ври на тих огън още около 1 час. Прехвърля се в глинен гювеч, добавят се обелените и нарязаните на дребно домати, зехтина и всички останали подправки без магданоза. Запича се във фурната за около 40 мин. на 180 градуса. Преди сервиране се поръсва с нарязания на ситно магданоз.

Валентин Алабозов

ОСНОВНИ ЯСТΙΑ

2 място

Пилешка дроб сърма

Продукти:

- 300 г пилешки воденички,
- 300 г пилешки сърца,
- 300 г пилешки дробчета или само 500 гр. пилешки дробчета,
- 1 1/2 ч.ч. ориз,

- 2 връзки пресен лук (или 2 глави стар лук),
- джоджен, чубрица, сол,
- 1 ч.л. червен пипер,
- малко черен пипер,
- сол на вкус,
- 4–5 с.л. олио.

За заливката:

- 2 яйца,
- 1 ч.ч. кисело мляко,
- 1 лъжица брашно – с връх.

Начин на приготвяне:

Воденичките и сърцата се сваряват в подсолена вода и накрая при тях се поставят и дробчетата. В тиган с 4–5 с.л. олио леко се запържва лукът. Добавят се подправките и пилешките дреболлии, които трябва да са нарязани на кубчета. Сместа се подправя на сол, прибавя се оризът и се изсипва в тава. (Може да се долее водата, в която са врили дреболлиите). Добавят се 4 чаши вода или бульон. Пече се, докато водата се изпари.

От 2 яйца, к.мляко и 1 лъж. брашно се прави заливка. Дроб сармата се залива с тази смес 10–15 мин. преди пълното ѝ изпичане.

Румяна Гойкова

3 място

Агнешко руло по Странджански

Продукти:

- 1 агнешки бут 2,5/3 кг,
- 500 гр. коприва (алтернатива-спанак),
- 200 гр. сирене, издържашо на термична обработка,
- (в конкретния случай е употребено словенското сирене,
- На плитчици-korbačiky),
- 20–25 бланширани лозови листа (може и консервирани),
- 1 връзка прясна мента,
- 120 мл зехтин,
- 1 стрък розмарин,
- 1 ч.л. сушена мащерка,
- 4–5 листа сушен (може и пресен) салвей,
- сол и черен пипер на вкус.

За соса:

- 100 мл бяло вино,
- 1 с.л. царевично нишесте.

За гарнитурата:

- 500 гр.моркови,
- 1 с. л от зехтина,
- 100 г краве масло,
- сол и черен пипер на вкус,
- индийско орехче на вкус.

Бутът се обезкостява (костите се запазват за супа или сосове).

Копривата се почиства и бланшира като се потопява за ок.минута/две в гореща и подсолена вода,после веднага в студена,след което се задушават с 5–6 с.л. зехтин, докато омекне.

Сиренето се настъргва и се смесва с наситнената мента.

Обезкостеното месо се разстила като лист и се овкусява със сол, черен пипер,розмарин, мащерка и салвей. Отгоре се слага копривата и върху нея – сместа от мента и сирене.

Навива се на руло и се завързва с конец.

Разстила се хартия за печене и се намазва със зехтин. Отгоре се разпределят лозовите листа, като леко се застъпват, и се напръскват със зехтин. Месото се слага в центъра, хартията се увива около него и се застъпва от краищата към долната страна.

Слага се в тава и се наливат 120 мл вода. Пече се в загрята на 180 градуса фурна 3 часа.

Морковите се обелват, нарязват се на кръгчета и се карамелизират в загрятите зехтин и масло. Овкусяват се със сол, черен пипер и индийско орехче. Когато месото е готово, се слага върху дъска и се оставя да почине.

Сосът, отделен при печенето, се смесва с виното и се слага на котлона да се загрее,после се сгъстява с нишестето.

След премахване на конеца и лозовите листа,месото се нарязва и се поднася с морковите и соса.

Валентин Алабозов

Скумрия на фурна по поморийски

По поморийски, защото се предлага от помориец – ако предлагащият ви бе от Созопол, щеше да е по созополски. Скумрията не е задължителна, тя пък може да бъде заменена с каква да е по-дръчна, доста по-едра от цацата риба – колкото по-голяма, толкова по-добре!

И така, ако не си я уловите сами или не ви я хариже приятел, който е рибар, а не яде риба, купувате толкова парчета средно голяма морска или речна игруша, колкото гости ще се съберат около трапезата ви, с вас, разбира се! Ако рибата е прясна, преминавате към почистването ѝ и се залавяте с изпълнение на указанията, които следват; ако е замразена, купете я ден преди това и я оставете кротко да се размрази – където намерите за добре. Насилственото размразяване с топла вода, като всяко насилие, се отразява зле на крайния, в случая вкусов резултат.

Предназначената за действия риба се почиства от вътрешностите, като се запазва главата, за да има по-артистичен вид при сервирането. Оставя се в студена вода поне един час, за да ѝ изтече кръвта. В това време се заемате със зеленчуците. А те не са особено много – лук, целина, магданоз, домати, моркови. От подправките – дафинов лист, черен пипер и лимон. За разкош – бяло вино и кестени. Разбира се, сол на вкус и растителна мазнина, за предпочитане зехтин.

За 4–6 средно големи скумрии, с грмаж 300–400 всяка, ви трябва:

- 1 килограм стар лук
- 1–2 връзки пресен лук /желателен, не задължителен!/
- 5–6 добре узрели обелени домати или консерва такива
- 1 малка глава целина или половин такава и 1–2 стръка зелена
- 1–2 средно големи моркова
- 1 връзка магданоз
- 1 лимон
- 1–2 листенца дафинов лист
- 10–15 зрънца черен пипер
- 1 чаена чаша олио или зехтин
- 1 чаена чаша бяло вино
- 10–15 обелени кестена
- сол на вкус

Нарязвате връзките лук, стария лук на полумесеци, морковите и целината на лентички, зелените стръкове целина и магданоза на ситно, прибавяте сол и задушавате в мазнината сместа 10–15 минути. Прибавяте накълцани на ситно обелените домати или кон-

сервените такива, кестените, бялото вино и сока от консервата или чаша вода, дафиновия лист и черния пипер. Осолявате разполовената по гръбнака риба, слагате я в тавичка разтворена, нареждате по нея нарязания на резени лимон и резени домати, заливате наоколо ѝ задушната смес и печете 30–40 минути в предварително загрята до 200 градуса фурна.

Да ви е сладко!

Ваш Васил Самоковлиев

3 място**Трицветен кекс****Продукти:**

- 4 яйца
- 1 ч.ч. и 1 к.ч. захар
- 3 ч.ч. брашно
- 1 ч.ч. и 1 к.ч. олио
- 1 ч.ч. и 1 к.ч. кисело мляко
- 2 ч.л. бакпулвер
- 2 ванилии
- 2 с.л. какао
- ½ кутия локум
- 50 гр. смлени орехи
- кората на един лимон
- стафиди

Начин на приготвяне:

3 жълтъка и 1 яйце се разбъркват с 1 ч.ч. захар, 2 ч.ч. брашно, 1 ч.ч. олио, 1 ч.ч. кисело мляко, 1 ч.л. бакпулвер и 1 ванилия. Сместа се разделя на две равни части.

Кафява смес – в едната половина от сместа се прибавят 2 с.л. какао (по желание какаото може да се замени с кафе).

Жълта смес – в другата половина от сместа се прибавя кората от 1 голям лимон и на дребно нарязан локум. По желание може да се прибави и кора от портокал.

Бяла смес – разбъркват се трите белтъка с 1 ч.ч. брашно, 1 к.ч. олио, 1 к.ч. кисело мляко, 1 к.ч. захар, 1 ч.л. бакпулвер и 1 ванилия.

В кексова форма се слага първо жълтата смес и се поръсва обилно с какао, след това се слага бялата смес и се поръсва отново с какао и накрая се слага кафявата смес.

Пече се на 180 градуса 40 мин.

Румяна Гойкова

120 години от основаването на Софийското дружество „Чех“

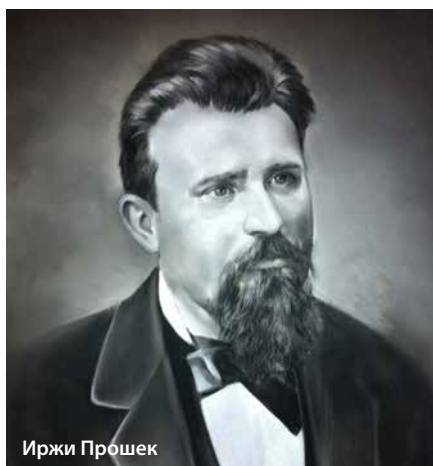
През 80-те години на XIX в. чешката колония в София наброява около 100 чехи, повечето от които търговци, предприемачи, занаятчии и няколко преподаватели. Поради липсата на организиран културен живот, най-видните ѝ представители често се събират в дома на братя Прошек „на чаша вино“.

ИСТОРИЯ НА ДРУЖЕСТВО „ЧЕХ“ ДО 1914 Г.

През 1892 г. трима от „софийските чехи“ Ян Доубрава, Ант. Хабал и Фр. Дошек изпращат циркуляр (окръжно писмо) до своите сънародници, живеещи в София. В писмото те ги уведомяват, че е насрочено учредително събрание за създаване на дружество. Така на 14 ноември 1892 г. се „ражда“ дружество „Чех“. Учредители са 10 чехи: Йозеф Буреш, Франтишек Хрџдличка, Франтишек Немечек, Франтишек Дошек, Ян Доубрава, Карел Черни и др. На следващия ден е избрано ръководство и е приет Уставът. Председател става Ян Доубрава. Съгласно приетия Устав, дружеството има културно-просветен характер и няма да се занимава с политическа дейност. Член на дружеството може да стане всеки пълнолетен чех, който внесе еднократно 2 франка и плаща 1 франк месечен членски внос. Първоначално седалището на „Чех“ е домът на Фр. Хрџдличка, а от 1902 г. членовете му се събират в салоните на „Славянска беседа“. Броят на членовете бързо нараства – само за месец и половина те вече наброяват 67 души, сред които художникът Ян Брожка, археологът Херменегилд Шкорпил, преподавателите по математика Владислав Шак и Ф. Шоурек, Юлиус Милде и др. Три години по-късно в дружеството членуват над 100 души.

През януари 1893 г. новият председател Владислав Шак подема инициативата за създаване на чешко училище в София, но поради липса на финансови средства тази идея скоро е изоставена. В резултат на конфликт с останалите членове на ръководството, Вл. Шак напуска

организацията през 1894 г. Стига се дотам, че той създава дружество „Славия“ като противовес на „Чех“, но то има кратък живот. През следващите 6 години „Чех“ се оглавява от художника Ян Брожка и от предприемача Иржи Прошек. В началото на XX век в ръководството на „Чех“

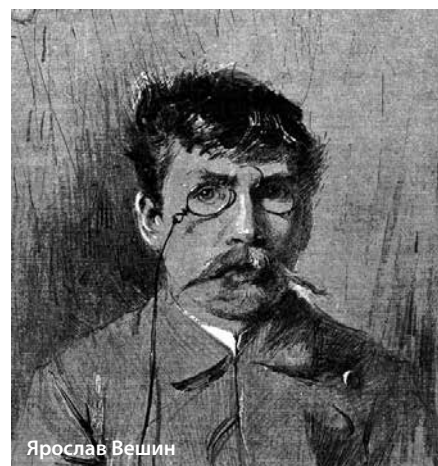

Иржи Прошек

влизат Ярослав Вешин, Ото Хоржейши, Ян Кадела, завърналият се като член Владислав Шак и др. Дейността на дружеството се изразява в организиране на сказки, танцови забави, музикални и театрални представления. Публични лекции изнасят Иржи Прошек, проф. Брожка, проф. Ото Хоржейши („Участието на българските опълченци в руско-турската война“) и др. Първата културна проява на „Чех“ е новогодишното тържество на 31 декември 1892 г. През 1895 г. дружеството чества 100-годишнината от рождението на Павел Й. Шафаржик, 25-годишния творчески юбилей на Иван Вазов, а на следващата година – гибелта на Ян Хус. През 1906 г. се организира вечеринка в чест на Карел Хавли-

чек-Боровски. В началото на XX век дружеството се сдобива със свой театър.

Членовете на „Чех“ поддържат контакти със старата си родина – абонират се за редица чешки списания („Zlatá Praha“, „Světobor“, „Lumír“, „Květy“, „Osvěta“), организират сбир-

Ярослав Вешин

ки с благотворителна цел в полза на чешките училища в Бохемия, през 1912 г. членове на „Чех“ участват в откриването на паметника на Франтишек Палацки в Прага. В същото време те не пропускат да засвидетелстват своята лоялност към Хабсбургите – през 1905 г. с тържество се отбелязва рожденият ден на австро-унгарския император Франц Йосиф, на което се изнася сказката „Чешкият народ и Хабсбургската династия“. Дружеството поддържа тесни контакти с австро-унгарското посолство. Даже австро-унгарският посланик в България граф Адам Тарновски става член на „Чех“ през 1912 г.

Същевременно дружеството се включва активно в обществения живот на България. Членовете му

честват рождения ден на българския княз Фердинанд I, организират концерт по случай сватбата му с принцеса Мария Луиза.

В началото на XX век „Чех“ се ангажира с политическите събития в България и на Балканите. През 1903 г. дружеството организира благотворителна забава, приходите от която отиват в полза на македонските бежанци след Илинденско-Преображенското въстание, а чешкият политик Вацлав Клофач изнася в София сказка за политическия живот в чешките земи. През 1910 г. „Чех“ взима участие в Славянския събор в София. По време на Балканските войни (1912–1913) дружеството събира финансови средства за пострадалите войници и техните семейства.

ДРУЖЕСТВО „ЧЕХ“ ПО ВРЕМЕ НА ПЪРВАТА СВЕТОВНА ВОЙНА

През 1914 г. членовете на „Чех“ наброяват 152 души. След избухването на Първата световна война в организацията се оформят два лагера – „славянофили“ и „австро-фили“. Първите си сътрудничат с чешкия журналист Владимир Сис (1889–1958) в неговата дейност срещу Австро-Унгария. През февруари 1915 г. „Чех“ подава протест в австро-унгарското посолство в София срещу арестуването на първия главен редактор на „Lidové noviny“ Емил Чермак във Виена. Няколко месеца по-късно „Чех“ протестира пред руското посолство в София срещу грубото третиране на чешки военнопленници в окупирана Сърбия. В същото време австро-унгарското посолство използва като удобен повод арестуването на младочешкия лидер К. Крамарж да минира дружество „Чех“. За този малко известен епизод разказва Владимир Сис: „Арестуването на д-р Крамарж не престана да привлича вниманието на българските политически кръгове. По този повод организирах събрание на дружество „Чех“, на което предложих да подадем протест. Част от членовете на дружеството обаче, се обявиха срещу предложението и даже подкрепиха позицията на Виена. Тази австрофилска проява послужи като повод дружеството да се прочисти от проавстрийски

елементи. Свиках общо събрание, на което говорих за обстановката в чешките земи, за преследванията срещу политическите лидери, за арестуването на д-р Крамарж и за скалпените срещу него обвинения. „Лакеите“ на австро-унгарското посолство остро скочиха срещу мене. Тогава предложих те да бъдат извадени от членския състав на организацията. След упоритата борба срещу австрофилското крило в дружеството, 27 членове бяха изключени с бурни възгласи. Така че организацията днес е прочистена, ръководството се намира изцяло в ръцете на „русофилите“. Начело на дружеството застана чешкият фабрикант Йозеф Комещик, за негов заместник-председател беше избран довереното лице на руското посолство инж. Фр. Крал, а секретариата поех аз. Новото ръководство положи клетва за вярност към нашата кауза. С остра нота до австро-унгарското посолство протестирахме срещу преследванията в чешките земи и поискахме да бъдат пуснати на свобода чешките политически лидери. На призивите на австро-унгарското посолство да участваме в тържествата на 18 август по случай рождения ден на императора, отговорихме, че дружество „Чех“ няма да вземе участие. Това се случва за пръв път от създаването на дружеството, което до този момент беше напълно лоялно и си сътрудничеса с посолството. Накрая контактите бяха окончателно прекъснати. В отговор посолството започна да преследва всички чехи, които бяха австрийски граждани.“

След включването на България в световния конфликт, дружество „Чех“ временно преустановява дейността си.

СЛЕД ВОЙНАТА

След като победена България излиза от войната през септември 1918 г., „софийските чехи“ се оказват в куриозно положение – според едно от условията на примирието освен дипломатическите представители на Австро-Унгария и Германия, техните поданици също трябва да напуснат България в 14-дневен срок. Затова чешкият журналист Емил

Ото Хорейши

Чермак убеждава главнокомандващия съглашенските окупационни войски ген. Кретиен, че тази клауза не бива да бъде прилагана спрямо „софийските чехи“. От своя страна, на 10 ноември 1918 г. Владимир Сис, заедно с дружество „Чех“, организира живеещите в София 500 свои сънародници да положат клетва за вярност към новосъздадената чехословашка република.

На свиканото събрание на дружеството за председател е избран Йозеф Комещик, а за негов заместник – Владимир Сис. От 1920 г. организацията се оглавява от проф. Ян Мърквичка. „Чех“ възобновява културно-образователната си дейност – прожектират се филми за живота в новосъздадената Чехословакия, организират се чествания на Ян Хус, отбелязват се тържествено рождениците дни на новия президент Т. Г. Масарик. Чест гост на сбирките на дружеството е първият дипломатически представител на Чехословакия в България Рудолф Кюнцл-Изерски. През 1921 г. „Чех“ участва в свикания първи събор на живеещите в България чехи и словаци. Отново се издига идеята за създаване на чешко училище, което става факт през 1922 г. През 1925 г. се обсъжда идеята дружество „Чех“ и новосъздаденият „Чехословашки дом Т. Г. Масарик“ да се слейт. Решението е взето официално на 8 февруари с. г. С това се слага краят на самостоятелното съществуване на дружеството.

д-р Красимира Мархалева

/използвана е информацията от Юбилейния годишник на „Чех“ и от чешкия печат/

Хор „Гусла“ в Прага

Преди 81 години, в началото на юли 1931 г. в културната хроника на „*Národní listy*“ се появява съобщение, че известният български мъжки хор „Гусла“ пристига в град Прага, за да изнесе поредица от концерти пред чешката публика. Авторът Владимир Сис не за пръв път информира своите сънародници за изяви на българската интелигенция както в България, така и в Чехословакия. Дружество „Чехословашко-българска взаимност“ е организатор на културното събитие, което се провежда под патронажа на тогавашния български пълномощен министър в Чехословакия д-р Борис Вазов.

Хор „Гусла“

ЧЕШКИЯТ ПРИНОС В РАЗВИТИЕТО НА БЪЛГАРСКАТА МУЗИКА

В своя обширен материал Вл. Сис припомня на чешката публика дългата и богата традиция на тези контакти, които започват след Освобождението на България. Тогавашно в нея идват цяла плеяда чешки музиканти – Вацлав Кауцки, Алоис Мацак, Франтишек Свобода, Франц Швестка, Хенрих Визнер, които полагат основите на първите български певчески хорове. От своя страна редица българи завършват музикалното си образование в Прага. Сред тях е и Добри Христов (1875–1941), студент на известния чешки композитор Антонин Дворжак (1841–1904). През 1924 г. Д. Христов дава идеята за възникването на хор „Гусла“. Както е известно, негови основатели са Васил Стамболджиев, Георги Рафаилов, Добри Хаджиянков, Сотир Спанчев, Христо Кулелиев и Цветан Николов. Първият диригент на хор „Гусла“ е Добри Хаджиянков.

В ПРАГА

В „*Národní listy*“ Владимир Сис посочва, че за пръв път български хор се изявява на чешка сцена и неговото гостуване ще засили българо-чешките културни контакти в областта на музиката. По време на пражкото

турне в хора пеят 30 певци, повечето оперни, водени от диригента на българската опера Венедикт Бобчевски (1895–1957) и от неговия предшественик Добри Хаджиянков. С гостуването си в Прага хорът „връща“ визитата на известния чешки хор „Кржижковски“, който през април с.г. изнася концерти пред българска

публика в София.

След пристигането му в чехословашката столица първата музикална изява на хор „Гусла“ е концерт, предаван по Пражкото радио. След това певците от хора пеят църковни песни пред гроба на Незнайния войн и пред паметника на Ян Хус на Staroměstské náměstí.

На 7 юли вечерта хорът изнася самостоятелен концерт в голямата зала на градската библиотека. Програмата започва с Българския държавен химн, а след това певците

Георги Спасов

от хора поднасят пъстра „китка“ от български народни песни – музикални произведения на композиторите проф. Добри Христов, Петър Бояджиев, Петко Стайнов и др. В програмата участие взема и младият тогава оперен певец Георги Спасов (1891–1953), който е учил музика в Прага и във Виенската филхармония. Той се изявява с две авторски песни – „Злато моме“ и „Млад Делия“. Диригентът Бобчевски също представя свои музикални произведения – „Стояне, море Стояне“ и „Витане, бане“ по стихове на българския поет Кирил Христов, който по това време живее в Прага.

Накрая, като своеобразен жест към домакините, хор „Гусла“ изпява две „чехословашки“ песни: „*Netukej*“, чийто автор е диригентът на чешкия хор „Кржижковски“ О. Хилмер, и „*Tancuj, tancuj*“ от поета Рудолф Покорни. Изпълнението им на оригинален (чешки) език хвърля във възторг чешката публика. Независимо от лошата акустика на залата, тя е препълнена, аплодисментите са неспирни, а чешкият печат нарича събитието „триумф на българската музика в Прага“. Българските певци са окичени с красиви венци, изработени от техните чешки колеги от хора „Кржижковски“, както и от членове на „Българска седянка“. Хорът продължава турнето си в Подебради, Пардубице, Бърно и Братислава. Тогавашният президент на Чехословакия Т.Г. Масарик също засвидетелства своето уважение към талантливите певци на хор „Гусла“. Преди концерта им в Бърно те са поканени от него в лятната му резиденция в Моравия – Жилдоховице.

Д-р Красимира Мархалева
по материали от чешкия печат

Търговската мисия

на българските производители до Прага, Чехия

Представителите на 14 български компании участваха в търговска мисия до Прага, Чехия, организирана от Изпълнителната агенция за насърчване на малките и средните предприятия (ИАНМСП) в периода 25–28 ноември 2012 г.

Зам. министър Иво Маринов и зам. министър Милан Ховорка в Българското посолство

Промоционалната проява бе проведена за българските предприятия от секторите химия, строителство и резервни части за автомобилната промишленост. В състава на търговската мисия бяха включени представители на следните компании: Алтерон АДСИЦ – Варна, Авторемонтни заводи АД – Първомай, ЕТ ЕТ БЕЛЛА – Митко Георгиев – Левски, Биотал България ООД – Варна, Бул Строй Инженеринг АД – София, Джоди Трейд ООД – София, Хидрострой ООД – Перник, Живел-Агро ООД – Добрич, Лемна Екоинвест България АД – Бургас, Нектон2 ООД – Варна, Проект-Строй ЕООД – Шумен, Ромтех-ЗЕС ООД – Враца, Самоходов ЕООД – София, Водстрой ВТ АД – Велико Търново.

Търговската мисия бе организирана по Проект № BG161PO003–4.2.01-0001 „Насърчаване на интернационализацията на българските предприятия“, по който ИАНМСП е институционален бенефициент. Финансирането е от Европейския фонд за регионално развитие чрез ОП „Развитие на конкурентоспособността на българската икономика“ 2007–2013 г.

На 26 ноември 2012 г. участниците в търговската мисия бяха посрещнати в Технологичен център Прага, където се запознаха с неговата дейност и се информираха за съдействието, което могат да получат заинтересовани фирми, компании, частни лица при

установяване на двустранни контакти. Програмата продължи с посещение на Завод за изгаряне на отпадъци Прага – Малешице, където на българските мениджъри бяха представени технологията и процесът на обработка и изга-

МЕМОРАНДУМ ЗА СЪТРУДНИЧЕСТВО

Представителите на българските предприятия присъстваха на подписването на Меморандума за сътрудничество между Изпълнителната агенция за насърчване на малките и средните предприятия (ИАНМСП) и Конфедерацията на индустрията на Чешката Република в Посолството на Република България в Прага на 26 ноември. Временно управляващата посолството Горяна Ленкова съобщи, че в Българското посолство ще бъдат подписани два важни документа. Меморандумът за сътрудничество ще бъде подписан от Марияна Велкова, изп. директор на Агенцията за насърчване на малки и средни предприятия и от Ярослав Ханак, президент на Конфедерацията за промишлеността от чешка страна. Протоколът от Седмото заседание на смесената чешко-българската работна група за икономическо сътрудничество бе подписан от ръководителите на двете делегации – Иво Маринов, зам. министър на икономиката, енергетиката и туризма на България и Милан Ховорка, зам. министър на промишлеността и търговията на Чешката република. Зам. министърът на икономиката, енергетиката и туризма Иво Маринов каза пред списание „Българи“, че подписването на протокола

от Седмото заседание на междуведомствената комисия между Министерството на икономиката, енергетиката и туризма на България и Министерството на индустрията и търговията на Чешката република „показва желание-то на двете страни да задълбочават своето сътрудничество. Бяха набелязани различни дейности, които да бъдат извършени в сферата на енергетиката, строителството, опазването на околната среда с цел задълбочаване на търговските връзки между България и Чехия. Считаме, че в това отношение перспективите за развитие са големи“, допълни зам. министърът.

ЧЕШКО-БЪЛГАРСКИ БИЗНЕС ФОРУМ

На 27 ноември 2012 г. г-н Иво Маринов, заместник-министър на икономиката, енергетиката и туризма на Република България, и г-н Милан Ховорка, заместник-министър на индустрията и търговията на Чешката република, откриха Чешко-български бизнес форум. Приветственото слово към участниците поднесе г-жа Марияна Велкова, изпълнителен директор на ИАНМСП. Г-жа Бланка Якубцова, заместник-директор на отдел „Международни отношения“ към Конфедерацията на индустрията на Чехия, изнесе презентация за дейността на организацията.

СРЕЩИ С ПРЕДСТАВИТЕЛИТЕ НА 25 ЧЕШКИ ФИРМИ

В рамките на втората част на форума участниците в търговската мисия проведоха двустранни срещи с представителите на над 25 чешки фирми, с които обсъдиха възможности за постигане на търговски и инвестиционни договарености, както и за реализиране на общи проекти. Участниците в търговската мисия изразиха задоволство от професионалната организация на промоционалната проява в Чехия.

Мария Захариева

България е абсурдът, който обичам

Разговор с Давид Бернщайн – лектор по чешки език в Софийския университет за работата му със студентите и за нелеките проблеми, с които се срещат преводачите на българска художествена литература.

Давид Бернщайн

Вие сте до известна степен родово свързан с България. Какъв е Вашият произход?

Дядо ми Барух беше български еврейин. Той се е родил в днес вече несъществуващия квартал Юч Бунар в центъра на София. По време на Втората световна война е воювал против фашизма като партизанин в село Розовец – между Казанлък и Пловдив. Прекарал е две зими в една землянка в планината, след което е участвал заедно с руските военни сили в Освобождението на Македония. След войната е заминал да учи в Чехия, въпреки че не е знаел и дума на чешки език. След първия семестър обучение в Техническия университет в Прага установил, че няма да успее да вземе нито един изпит, тъй като не владее чешки език на такова ниво, че да може да разбира добре своите преподаватели и решава да се върне отново в България. Междувременно обаче се запознава с една студентка по медицина, която го разубеждава (когато човек започне веднъж нещо е добре да го довърши, а не да се отказва), научава го на чешки език и му помага да вземе изпитите. Той се оженва за нея и остава в Чехия.

Защо дядо Ви е избрал да учи висше образование точно в Чехия?

Още по време на обучението си в гимназията в София, преди войната, дядо ми е знаел, че иска да следва в Университет. След войната и опита с фашизма и холокоста, който тя носи, цялото му семейство (майка, баща, баба, сестра и брат) решават да емигрират в Израел. Искали са да започнат нов живот, да забравят за страданията, които войната е причинила на всички евреи и да заживеят някъде, където няма да се страхуват за живота си поради еврейския си произход.

Дядо ми научава, че ще приемат студенти в някои университети без приемни изпити (тъй като по време на протектората университетите са били затворени и в продължение на няколко години са липсвали абсолвенти на някои професии, което трябвало бързо да се промени). Решил, че ще опита късмета си в Чехия и след завършването ще се върне отново в Израел. В началото на 50-те години обаче тогавашната социалистическа държава Чехословакия прекъснала дипломатическите си отношения с „империалистичния“

Израел и дядо не е могъл да се върне при семейството си. Подавал молба за виза всяка година, но успял да се върне едва през 60-те години, когато границите станали по-свободни. Когато дядо прилетял до Тел Авив, намерил дома на родителите си и влязъл вътре, където зад масата стояла сестра му. Тя го погледнала и извикала към майка си в кухнята: „Мамо, ела да видиш, някакъв човек те търси!“ Дядо се разплакал, защото дори родната му сестра не могла да го познае.

Какво Ви дава работата като лектор в Софийския университет „Св. Климент Охридски“? Има ли интерес от страна на българските студенти към бохемистиката?

Интересът към чешкия език от страна на студентите по бохемистика в Софийския университет е изключително голям и вероятно това е в резултат на стабилните културни и политически взаимоотношения между Чехия и България, идеята за Прага като най-красивия град в Средна Европа или обичаната от всички българи чешка бира. С това в никакъв случай не искам да кажа, че студентите учат чешки език само заради чешката бира. Българите имат по принцип положително отношение към чехите, към тяхната култура и традиции. За тях Чехия е една красива държава, чийто език има смисъл да научат. Определено оказва влияние и фактът, че редица българи са учили в Чехия и си спомнят с носталгия за това време (всъщност кой ли не би си спомнял с носталгия за времето на студенството си). Те, след като се приберат в родината си, разказват за това на децата си и по този начин им повлияват при избора им да следват специалност бохемистика.

За мен лично работата в Софийския университет като чешки лектор е много приносна и приятна, защото съм в постоянен контакт с млади хора, което ми действа освежаващо и инспиративно.

Вие сте и литературовед. Защо избрахте да преподавате чешки език?

В един момент от своята професионална кариера установих, че литературата е за мен толкова сакрална територия, че дори нямам желание да разкривам тайните ѝ чрез определени научни методи. Затова се ориентирах към езикознанието, с което обаче се занимавах активно още като литературовед и подсъзнателно винаги нещо ме подтикваше към това. Тайните на езика бяха за мен толкова примамливи за разкриване, колкото и тези на литературата. Решението ми беше просто логично развитие на един вече дълго течащ процес.

Вие сте преводач на художествена литература. Кои български автори сте превели на чешки език и защо?

Преведох романа „Адриана“ на Теодора Димова, който обаче за съжаление още не е издаден (само една част излезе в сборника „Лабиринт Ревю“), защото чешките издателства нямат интерес към него, а българските институции в Чехия също не правят нищо, за да провокират този интерес. Мисля обаче, че чешкият читател би следвало да прочете тази книга, защото тя има изключително интересен сюжет. Събитията са много добре представени в един постмодерен контекст и са разказани по начин, подобен на „Роман без заглавие“ от Димитър Димов, към който не по-малко талантливата му дъщеря подсъзнателно прави препратки.

Преведох също така и романа „Мисия Лондон“ на Алек Попов, който излезе в издателство „Дибук“ и който освен огромния успех в България, получи и сравнително добри отзиви в Чехия. Успешна бе и филмовата българо-британска съвместна продукция. Избрах този роман, защото имам чувството, че българската реалност на Запад има много общи точки с чешката и също така, защото ми е близък интелигентният и ненат-

раплив хумор и стил на разказване на Алек Попов.

Има ли според Вас интерес от страна на чешките издатели и читатели към българската литература?

За много голям интерес определено не става дума. Българската литература се ползва, поради неизвестни за мен причини, с незаслужено лошо име у чешките издатели, което, въпреки усилията на някои хора, не може да бъде променено. Може би за това е виновна и известна консервативност или леност у чешките издатели и читатели. А може би вината е на недостатъчно активната дейност на пропаганда на българските културни институции в България или просто липсва някакъв наистина „голям автор“, който да разруши винаги този предразсъдък. Може би има и други причини. Но аз по-скоро споделям свои лични усещания, които обаче не мога да подкрепя с позадълбочени и конкретни примери.

Поезия ли предпочитате да превеждате или проза?

Превеждам само проза. Опитах да превеждам поезия още по време на следването си – руска филология в Прага, и още тогава установих, че нямам необходимите качества за това, въпреки че съм голям почитател на поезията. Може би ми липсва търпеливост или поезия в душата.

Кои автори бихте искал да преведете на чешки език?

Бих искал да превода някои от съвременните български автори. Този процес обаче е зависим и от чешките издателства, от книжния пазар и от читателите. Авторите, с които би следвало да се запознае чешката публика, са много – Георги Господинов, Милен Русков, Теодора Димова, Митко Новков и др.

Занимавате ли се с писане или само превеждате?

По време на тийнейджърските си години, като всеки млад човек, пишех приказки и стихове. Когато обаче проникнах в тайнствата на литературната теория и критика, осъзнах, че това не е за мен, и ги изоставих. Както е казал Ян Верих, човек трябва да бъде това, което е, а не това, което не е. Затова се занимавам само с превод и не се бъркам в писателската професия.

Вие сте русист. Превеждате ли и руска литература?

Не. Аз обикнах по-скоро южнославянската книжовност – веднага след като научих български език се запознах с българската литература. Затова започнах да превеждам преди всичко от български език. За превода на българска художествена литература се чувствам по-подготвен, защото живея в България и имам всекидневен контакт с българския език и литература.

Какви са планове Ви? В България ли искате да останете или да се върнете отново в Чехия?

Честно казано не съм мислил сериозно върху въпроса за това колко дълго още смятам да остана в България. Със сигурност обаче знам, че един ден искам да се върна в Чехия, защото е моята родна държава, израстнал съм в нея и чувствам, че ѝ принадлежа. Но обичам България; и тук може да се живее добре и затова в никакъв случай не бързам прекалено много да я напусна.

Бихте ли определили България и Чехия с метафора?

България е: абсурдът, който обичам. Чехия: Златната Среда.

Д-р Димана Иванова

ДАВИД БЕРНЩАЙН

е роден на 8.09.1980 година в Прага. През 2007 г. завършва бакалавърска степен по руска филология във Философския факултет на Карловия университет в Прага. В периода на 2002–2006 г. следва Чешки език и литература и Социални науки към същия факултет. Завършва с докторат. Работи като асистент по културата в кино „Аеро“ в Прага (2002–2006), учител е по чешки език в гимназия проф. Ян Паточка в Прага (2007), лектор е по чешки в Софийския университет „Свети Климент Охридски“ (от 2008). Преводач на българска художествена литература.

Храбал поема към българския читател

Това, че се случи да преведа две от най-ярките творби на Бохумил Храбал, приемам като най-скъпоценен подарък от своята щедра преводаческа съдба. Не крия, че ми бе доста трудно да се преборя с най-невероятните писания на магьосника от „Златния тигър“, но за това пък удоволствието от резултата бе огромно. Особено като видях и двете заглавия – „Обслужвал съм английския крал“ и „Уроци по танци за възрастни и напреднали“ с емблемата на издателство „Колибри“, така прекрасно оформени.

По света името на Бохумил Храбал се носи от десетилетия, преведен е на повече от 30 езика, в много страни е признат не само за най-добрия чешки, а и световен писател от втората половина на двайсети век. В България той излезе съвсем навреме, още през осемдесетте години и то изпод перото на най-добрите преводачи на чешка литература у нас – Светомир Иванчев и Анжелина Пенчева. За съжаление обаче творбите му не стигнаха до широката българска читателска аудитория. Малцина, като изключим бохемистите, знаеха за неговото съществуване, главно ценителите на чешкото кино – покрай филма на Иржи Менцел „Строго охранявани влакове“, създаден по едноименната новела на Храбал и получил „Оскар“. Още по-малко са онези, които са регистрирали, че други два прекрасни филма на Менцел по Храбал, „Подстригването“ и „Празници на кокичетата“ – за чехите едни от най-добрите и най-гледани и до днес негови филми – минаха и през нашите екрани през осемдесетте години, но останаха някак незабелязани. И тъй като изцяло се чувствам обвързан с всичко, което ми е внушавал с повествованията си Храбал, и тъй като искрено му се възхищавам, искаше ми се словесната му омая да стигне до повече хора. Затова и предприех тези три срещи, за които ще споделя с вас, и които естествено нямаше да се осъществят без

активното участие на редакторката на преводите ми Анжелина Пенчева и на издателя Раймонд Вагенщайн.

ПРЕМИЕРА НА „ОБСЛУЖВАЛ СЪМ АНГЛИЙСКИЯ КРАЛ“ В ПОМОРИЕ И ПЛОВДИВ

Прието е подобни случки да се наричат премиери. Първата такава се осъществи в родното Поморие. Роднини и приятели получиха полагащия им се екземпляр от „Обслужвал съм английския крал“, но ми хрумна, че няма да е лошо за излизането на тази книга да узнаят и други съграждани, за които знаех, че проявяват определен интерес към художествената литература. Бе в навечерието на Деня на будителите, така че ръководството на местното авторитетно читалище „Просвета“ с радост прие да събере по този повод духовния елит на градчето. Получи се прекрасно! За Храбал и за моите преводачески подвизи през годините говори библиотекарката Мария Ралева, а аз добавих подробности за автора и за излизането на книгата. За разкош им прочетох и един пикантен епизод от нея. Издателство „Колибри“ бе изпратило трийсет броя

от романа, които се продадоха и за които аз поне един час мъдрых посвещения и слагах автографи.

Пловдивската премиера бе в салона на книжарница „Хермес“. Този път публиката бе по-многобройна и по-разнообразна. Освен широкият кръг от стари и нови приятели, съученици, колеги преводачи и преподаватели от вузовете, имаше и бивши мои студенти, а и хора, привлечени вероятно главно от името на Храбал. И пак похвални слова за големия чешки писател и за моя милост, този път от специалисти – поетесата, преводач и редактор София Несторова и четящата лекции по история на славянските литератури в Пловдивския университет доц. Жоржета Чолакова. Трябваше да натоваря двойно остроумието си и подписах над 50 книги.

ДВЕ ПРЕМИЕРИ НА КНИГИ ОТ ХРАБАЛ В ЧЕШКИЯ ЦЕНТЪР В СОФИЯ

Най-голямото събитие бе третата премиера. Тя се състоя в препълнения Лилав салон на Чешкия център в София. Там вече всичко бе организирано от домакините със сътрудничеството

на издателство „Колибри“, което пое представянето на Храбал. Два дни преди мероприятияето „Колибри“ издаде и другото преведено от мен заглавие – „Уроци по танци за възрастни и напреднали“. Този им жест зарадва най-вече мен, макар че съм наясно и с търговската им политика. На всичките срещи подчертавах, че за мен е чест, че книгите на Храбал излизат именно в „Колибри“. Казах го и в Лилавия салон на Чешкия център. На премиерата бяха Раймонд Вагенщайн, стълбът на издателството и преводачката Анжелина Пенчева. Бях поканил състудентките си бохемистки, стари приятели като актрисата Латинка Петрова и режисьора Никола

Георгиев, който спонтанно се включи в беседата за Храбал, като разказа как се е запознал с него, как взел от него интервю и за честите си срещи с него в любимата му кръчма „При Златния тигър“. За майстора на увлекателния разказ говориха и Вагенщайн, и Анжелина Пенчева. Е, редно бе да кажат някоя добра дума и за мен, така е прието в подобни случаи. Включих се отново с някои подробности около автора и работата ми над неговите текстове, а за финал прочетох два откъса – и от „Обслужвал съм английския крал“, и от „Уроци по танци за възрастни и напреднали“. Не крия, че ми бе приятно да съм център на внимание на три места в стра-

ната, че се продадоха толкова книги на Храбал за радост и на Рони Вагенщайн, но най-много се радвам, че помогнах повече хора да чуят и разберат, че има такъв чешки писател, невероятен разказвач, който заслужава да бъде четен и познаван, че ще изпълни много чисти български сърца с красота и човешчина. А от това по-хубаво няма, нали така, пане Храбал?

И ако ни гледате там някъде от небето, както обича да казва вашият стар приятел Иржи Менцел, не може да не сте щастлив, че и в малка България има хора, които ви четат, ценят и обичат, нали? Дано е така!

Васил Самоковлиев

„Градината на литературната история“ Премиера в Чешкия център в София

На 22.11. в 18.00 ч. в Лилавия салон на Чешкия център се състоя премиерата на книгата на Добромир Григоров „Градината на литературната история“, издателство „Сиела“, 2012 г. Книгата бе представена от доц. Миряна Янакиева.

Добромир Григоров е преподавател в Катедрата по славянски литератури на Софийския университет „Св. Климент Охридски“. Автор е на монографията „Милан Кундера и познанието на романа“ (Колибри, 2001). Превежда съвременна чешка литература (Даниела Ходрова, Михал Айваз, Вацлав Хавел, Хана Андроникова и др.). Член е на международния редакционен съвет на списание „Slavia“ (Прага), съосновател и редактор на електронното списание за хуманитаристика Littera et Lingua.

ОТЗИВИ ЗА КНИГАТА:

„Книгата на Добромир Григоров много осведомено и много уравновесено чертае образ на структурализма, от

каквото отдавна се нуждаехме.“ (Никола Георгиев)

„Добромир Григоров разказва увлекателно интелектуалната история на Пражката школа между двете световни войни. Метафората на градината и цялата реторика на книгата провокират научноизследователски разкази, които свързват няколко научни дисциплини – лингвистиката, литературната история и социологията, в диалогично партньорство помежду им.“ (Яни Милчаков)

Приносът към историята на формализма и структурализма в „Градината на литературната история“ е принос към историята на научните идеи в литературната теория през XX век. Теорията е обвързана с академичния

„бит“ – кариери, създаване на школи, преподаване, подготвяне на издания. Книгата работи с историческия факт, с документите, за да очертае „съдбата на идеите.“ (Ренета Божанкова)

Тази книга разказва за един повратен момент от литературната история, когато се оформя съвременната представа за литературата.

Повратният момент настъпва, когато в езика на литературата вече не се търсят идеите на нейното време, а езикът се осъзнава като неин материал. Оттогава литературната история се отдалечава все повече от общата история на идеите, интересува се все по-малко от психологическия портрет на автора и открива значението на читателя с неговите литературни вкусове и опит. Така историята на четенето става важна глава от литературната история и позволява да разпознаваме променливите стойности в литературата.

Добромир Григоров

Едно докосване до света на Йордан Йовков

Преди 75 години България загуби един ненадминат майстор на словото, превърнал хуманизма и добротворството в своя жизнена философия.

Йордан Йовков – „разказвач с чуден дар“, израснал с хармонията, красотата и топлината на човешките взаимоотношения!

Той е писател мъдрец, с богата душевност, който се издига над своето време.

Исклучително скромен, затворен в себе си, Йовков е наричан от приятелите си „Мълчаливец“. Той не е оставил спомени за себе си – написаното му слово е неговото нетленно наследство. Когато негови съвременници искат да им разкаже за себе си, той заявява: „Прочетете моите книги: в тях е изобразен целият ми духовен живот, всичките ми надежди, в тях е цялата ми философия за хората и света.“

Тези думи ни подсказват, че писателят се самораздава и остава да живее чрез произведенията си, влага у всеки от героите си частица от своето голямо сърце.

Жизненият път на големия творец започва в с. Жеравна през 1880 г. – закърмен с духа на вековния Балкан. „Роден в старата Жеруна, учителствал в Добруджа, ранен около гр. Гевгели, военен кореспондент на Северния фронт, нещастен дипломат в Букурещ, дребен чиновник в София, починал след една неуспешна операция в Пловдив – това са възловите събития на един жизнен роман. Но зад незначителността на този животопис се крие един рядък хуманист, един

от най-даровитите българи, които някога е раждала нашата земя.“

В малката „вселена“, която Йовков създава чрез своите разкази, всичко има човешки измерения.

Любовта към хората се превръща в основа на цялото му творчество, а култът към красотата, хармонията и съвършенството – в негов основен нравствен и естетически критерий. Прониквайки дълбоко в душевността на българина, докосвайки се до най-съкровено и чистото в нея, той създава един неповторим свят на благородство, любов и красота. Йовков извайва незабравими образи, намирайки прототипите им в своята любима Добруджа. Героите му са с усет за вечността на живота, прозрели са и неговата мигновеност, и непрестанния му кръговрат; те са частица от самия живот, те са олицетворение на доброто.

В необятния художествен свят на Йовков всеки може да открие своя герой. Той може да бъде Серафим от едноименния разказ – божият пратеник на земята, който възплъщава извечната човешка потребност за добротворство; който е открил тайната как светът да стане по-съвършен.

Може да бъде кроткият мъдрец Сали Яшар от „Песента на колелетата“, който със своето самобитно изкуство дарява радост на хората. Вървейки и пеейки по белия свят, неговите каруци възхваляват божията му дарба и му донасят вътрешна хармония и душевен мир.

Своя път към морално извисяване, към просветление „извървява“ и Петър Моканина от разказа „Пожицата“. Добрият човек дава на пътниците страдалци – Гунчо и неговото семейство и спасителна вяра,

и надежда; дарява ги със спонтанно бликналите от сърцето му милост и любов.

Всички герои на Йовков са нравствени личности, хора с вътрешни морални стойности. Тях ще ги срещнем по прашните пътища на Добруджа, в прекрасните вечери на Антимовския хан, в кафенето на Еню и те ще ни пленяват със своята човечност, и с надеждата за бъдещето. Надеждата е единствен изход от страданието, от мъчителното търсене. Тя е възплътена в образа на бялата лястовица – „този мъничък символ на човешката надежда, на живота, на загубеното щастие. Бялата лястовица! – тя става символ на цялото творчество на Йордан Йовков.“ Тя крепи вярата и у Йовковите земляци, които мечтаят войната да свърши и те да усетят тихата радост от досега с топлата родна земя, която ги чака. За тях пространството на войната е непонятно.

Йорков казва „НЕ“ на безумието на войната, то звучи в думите на героите му, то е „изречено“ най-категорично чрез мълчанието на Вълкадин, който говори само с бога. В монолога му, в негласно зададени въпроси без отговор сякаш чуваме Йовковия глас: „Кой хвърля брат против брата и син против баща? Защо доброто го няма, а злото се шири?“ („Вълкадин говори с бога“) Жертва на войната става и Люцкан – „безгрижна и безобидна душа“, чудака и мечтателя („Последна радост“) Люцкан носи красота, той живее в света на цветята, но от целия букет в началото, от пъстрата симфония на „червени рози“, „далии“, „кремове“, „карамфили“, в края остава само една бяла лайка, към която героят протяга безпомощно

ръка. Умира една прекрасна душа, а с нея всичко съкровено, скъпо, чисто и земно. „Когато умираше Люцкан, плаках като дете....“ – споделя Йовков.

Човешката драма на Люцкан е един от най-въздействащите Йовкови протести срещу антихуманната, враждебна и зла природа на войната. Отричайки я, той утвърждава изначалното право на човека на обич, красота и душевна хармония. Писателят търси красотата в легендите и песните на народа. И се раждат „Старопланински легенди“ – шедьовър в творчеството на Йовков, една прекрасна книга за българското и общочовешкото. При „извора на живота“ под небето на Жеравна, край студените й вировете, сред тайнственото шумолене на кориите й, той търси пламъка на красивото и искрата на хубостта. И създава един свят, населен със силни мъже и красиви жени, смели хайдути, непокорни бунтовници, страшни кърджалии. Поразяваща е трагичната драма на Индже, запленаваща е юначната решителност на Шибил, очарователна е дивата и греховна красота на Божура.

Йовков съзерцава своите грешници с духовна радост, с благоговение. Безразсъдни, пламенни, непокорни, но изумително красиви, героините му се отдават безрезервно на своите чувства. Рада, Божура, Тиха вярват в любовта и са готови да умрат заради нея; Женда, Албена, Сарандовица пробуждат неподозирани страсти у мъжете, които губят ума и волята си, заслепени от фанатичното привличане. Красотата изкупва греха – „Грешна беше тази жена, но беше хубава“ – възкликва Йовков за своята героиня Албена („Албена“); с възторг говори за неподправената земна хубост, която омагьосва всички – „.....ходеха замаяни, като слънчасали и току поглеждаха подир Женда“ („Постолови воденици“).

„От Сините камъни на Стара планина, където бродят сенките на Шибил и Индже и където зад всеки камък мълчи една легенда, писателят ни отвежда в равнината, в своята Добруджа – при Сарандовица и Калмука, в интимността на „Вечерите в Антимовския хан“ – една

Паметник на Йордан Йовков в двора на родната му къща

книга на мъдростта, която събужда размисли за вечното и преходното в живота.“

Антимовският хан е един малък свят на страсти и различни съдби, където красивата Сарандовица раздава на всички по малко от своята пленителна усмивка. Антимовският хан е един малък кръстопът на живота, едно малко пристанище и който веднъж попадне в неговата магия, остава там завинаги.

Но животът върви, тече; всичко

е преходно, вечна е само човешката нравственост.

Мъдрите Йовкови герои са прозрели преходността на времето и с философско примирение приемат тленността на всичко земно. Но те долавят и надвремието, трайността, неунищожимостта на основните битийни ценности, които осигуряват безсмъртие на човешкия свят.

И една българска вечност.

Снежана Таскова

ЙОРДАН ЙОВКОВ

е роден на 9 ноември 1880 г. в Жеравна, където получава основно образование. Завършва гимназия в София.

След дипломирането си живее в Добруджа, а по-късно завършва и Школата за запасни офицери и в Княжево, като по време на обучението си публикува и първата си творба. В началото на 1904 г. Йовков се записва студент в Юридическия факултет на Софийския университет, но смъртта на баща му осуетява следването му. През периода 1904–1912 е учител в Добруджа. Участва в Балканската и Междусъюзническата война като командир на рота.

След войните Йовков се установява в София и работи като редактор на списание, а по-късно работи като библиотекар. През 1915 година отново е мобилизиран, а година по-късно е командирован в редакцията на списание „Военни известия“.

Втората национална катастрофа го заварва в Добрич. Йовков минава неlegalно границата и се установява във Варна, където е учител до есента на 1920 година.

След застъпничество на приятели от София е назначен в българската легация в Букурещ.

Последните 10 години от живота му са изпълнени с творчески труд и изтощително напрежение, което се отразява на здравето му. През есента на 1937 година Йовков заминава на лечение в Хисаря. Поради влошеното му състояние е откаран в Пловдив и опериран по спешност в Католическата болница. Умира от рак на стомаха на 15.10.1937 г.

Автор е на сборниците „Последна радост“, „Старопланински легенди“, „Вечери в Антимовския хан“, „Женско сърце“, „Ако можеха да говорят“ и романа „Чифликът край границата“, драмите „Албена“, „Боряна“, „Обикновен човек“ и комедията „Милионерът“.

70 книги на Йовков са преведени на над 25 езика, а отделни негови творби – на над 37.

Людмил Тодоров:

Киноверигите, заедно с разпространителите, прибират 90–95 процента от приходите на един филм

Людмил Тодоров

Г-н Тодоров, Вие сте режисьор на филмите „Любовното лято на едни лъохман“, „Емигранти“, „Шивачки“ и др. Кой от тях се радва на най-голяма популярност сред публиката и кой спечели най-престижна награда?

И трите филма са обичани и гледани от публиката. Най-популярен сред зрителите над 40 години е „Лъохмана“, а сред по-младите – „Шивачки“. Изкушената публика харесва най-много „Приятелите на Емилия“ /1996 г./ Напоследък чувам, че „Миграцията на паламуда“ е най-добрият ми филм. Радва ме фактът, че всеки мой филм има застъпници и привърженици. Някои класират дебюта ми – „Бягащи кучета“ – на първо място. Това, че всичките ми „деца“ са оценени по достойнство, е най-хубавото нещо, което един режисьор може да мечтае. Относно наградите, „Шивачки“ е може би най-награждаваният ми филм – както от специалисти, така и от публиката.

Каква е съдбата на последния Ви филм „Миграцията на паламуда“, след като бойкотирахте двете големи киновери в България? Как го разпространявате? Достига ли той до широката аудитория?

Аз донякъде жертвах този филм. Бях принуден да го направя от собствениците на киносалони, които съвсем

се бяха разпасали, що се отнася до условията, които поставяха на новите български филми. Киноверигите, заедно с разпространителите, които често се явяват техни сателитни фирми, прибират 90–95 процента от приходите на един филм. Казах си, че това трябва да спре и поведох борба с тях. Комисията за защита на конкуренцията излезе с решение, че двете киновери злоупотребяват с монополно положение и в момента ги проверява. Въпреки че не дадох филма си в техните салони, той беше гледан от над 10 000 зрители в малкото останали други кина. Излъчиха го по Нова телевизия, вестник Вестник „Труд“ продаде хиляди DVD-та – въобще, филмът стигна до широката публика.

Смятате ли, че държавата има желание да се пребори с монополното положение на големите киновери? Подкрепят ли Ви колегите Ви в тази нелека борба?

Чакам Комисията за защита на конкуренцията да извърши проверката си, след което ще се обърна към Министерството на културата с искане да регулира дейността по разпространението на български филми, да установи правила, които всички да спазват. Твърде малко колеги ме подкрепят. По-лесно е, друг да извади кестените от огъня.

Управляват ли още агентите на ДС българската киноиндустрия? Какви са перспективите на развитието ѝ?

Агентите на ДС са навсякъде, но са далеч по-малко ефективни и нагли, отколкото бяха по времето на Тройната коалиция. Що се отнася до киното, аз водих борба с тях в продължение на две-три години и в момента те са избутани в ъгъла. Ще видим докога.

Добрият режисьор е и добър психолог. Кои според Вас са най-ценните качества на българите и кои са най-големите им недостатъци?

Българинът притежава търпеливост, издръжливост. Той не е гражданин, за съжаление. Иначе отдавна да е уредил държавата си.

През ноември излезе от печат Вашата четвърта книга „Разкази“ (изд. „Жанет 45“, 2012 г.) Кога у Вас се появи желанието не само да пишете сценарии, но и да издавате свои книги?

Аз първо издадох сборник с разкази и чак след това направих първия си филм. Сядам да пиша само тогава, когато наистина имам какво да кажа и трябва да го кажа на всяка цена. Писането при мен е резултат на принуда – някой сякаш ми слага чатал на врата и казва: ти сега трябва да напишеш еди какво си, веднага сядай и го написвай. И аз се подчинявам.

В едно интервю казвате, че културата е последната дупка на бюджетния кавал. Виждате ли светлина в тунела? Как успявате да финансирате филмите си?

Културата навсякъде по света е последна дупка, но докато във всички европейски страни за култура се харчат между 1,5 и 4 процента от държавния бюджет, в България този процент е 0,5. Прост народ, слаба държава /имаме хубави поговорки/.

Въпросите зададе Мария Захариева

Дядо Коледа

Лиляна заключи пощата в крайния софийски квартал и тръгна в тъмното по заледения тротоар към къщи. Близката фурничка, останала от време оно, още работеше и тя реши, дето ще става утре рано-рано да се реди за топъл хляб, да си вземе един сега. Влезе, като тропаше силно по мокрия цимент, за да изтръска снега. Бай Танас се подаде от вътрешното помещение. Лиляна помнеше хлебаря Танас от малка. Беше си все същият, дебел, бързорек, даже очилата му вече толкова години бяха същите, едната дръжка беше счупена и залепенa с лейкопласт, а едното стъкло от паметивека бе пукнато и зад него окото му изглеждаше голямо и лъскаво като новогодишна играчка. Танас я попита за хляб ли е закъсала, защото хлябът му бил свършил. Лиляна отвърна, че искала да вземе един какъв да е, та утре да не става рано, искала един ден поне да се наспи, нали без туй е празник и няма да отваря пощата. Бай Танас я попита какви подаръци е купила на малкия Митак. Лиляна отвърна, че още нищо не е купувала, той искал някакви локомотивчета, някакви влакчета, ама къде да му ги търси, отсреща при Рачето в будката тази година нищо няма и май утре ще трябва да слиза в центъра, ама там всичко е страшно скъпо. Бай Танас я попита има ли новини от големия Митак, но Лиляна махна с ръка и изведнъж ревна, захлупи се върху брашнения тезгях и занарежда, че това нейното не е живот, пет години вече откак е сама, то детето ли по-напред да гледа, работата ли, ще взема, чичо Танасе, накрая да се хвърля под влака, чичо Танасе, че да се свърши всичко. Бай Танас й каза, че може пък големия Митак да го пуснат за празниците отпуска, знае ли човек, може да й се изтърси ей тъй, както хич не го очаква. Лиляна се сети, че не е ходила на свиждане на мъжа си от половин година, то и как да отиде на майната си в тия снегове, ами детето на кого да остави. Стана й още по-криво, махна на бай Танас за лека нощ и пое по заледения тротоар към

къщи. У тях цялата къща светеше. Лиляна се ядоса на малкия Митак защо е запалил всички лампи, влезе ядосана вътре и видя големия Митак, седнал притеснено до масата и положил отгоре като ученик големите си ръце, със зелената татуировка „Лили“ на дясната ръка, на китката, и под нея едно криво сърце – направо се вбеси, като я видя при последното свиждане. Големият Митак стана и докато я прегръщаше, тя усети как собствената му миризма се е скрила дълбоко като катеричка в хралупата на чуждите, страшни миризми. – Изпратих ти телеграма – каза Големият Митак. – Не я ли получи? Лиляна се сети, че вярно, днес се бе получила в пощата една телеграма. „Идвам си за празниците. М.“, адресира-

на до пощенския клон, с получател някоя си Лили, и тя се почуди за кого ли е, а после я пхна сред квитанциите в чекмеджето и я забрави. Хич и през ум не й мина, че може да е за нея.

Малкият Митак се показва изпод масата с едно ново локомотивче в ръка. – Ту-ту... – изсвири той, отивам на свиждане на татко. И като се затича, се бухна в баща си и майка си, както бяха прегърнати.

Но те не му се разсърдиха, защото малкият Митак беше само на пет години и за пръв път караше локомотив.

Деян Енев

„Да!“ на живота, „Да!“ на България

Ивайло Балабанов

„Да! Да! Да!...“ Това е думата, която Ивайло Балабанов почти крещи в телефонната слушалка. И всеки неин оттенък е радостен, по-радостен, най-радостен. Това е думата, която сега, след тежкия инсулт, от който бавно се възстановява, може да произнеса твърдо. Трябва да познаваш Ивайло Балабанов, най-българският поет, най-големият сред нас, да си прочел поне едно негово стихотворение, за да разбереш, че всъщност това е и най-присъщата му дума. Защото можеше и да мрънка „Нннее...“, нали? Не, не можеше! И това никога няма да се случи, освен ако се наложи категоричното отрицание на всичко, което засяга интересите на неговата родина, обичта към приятелите и любовта на семейството си. Категоричност, която малцина имат, а още по-малцина отстояват. С цената на всичко.

Да, Ивайло Балабанов не е противоречива, а категорична личност. И като творец, и като гражданин. Той не пише своите стихотворения, затворен в кула от слонова кост, не ги пише заради самите тях, а просто защото не може да не ги напише. Често сме говорили с него за това. Всеки приличен версификатор е способен да подреди три-четири куплета, да спретне едно „квадратно“ стихотворение и даже читателите да цъкат с езици пред него. Но това не е поезия. Поезията на Ивайло идва от душата му, минава през сърцето, раздирайки го с остри-

те бодли на красивата роза, с която Бог е закичил челото му, дарявайки го с поетичен талант и капва върху листа подобно сълза от око на Богородица. Това не са красиви думи и естетски метафори, а истината – такава, каквато я усещам не само аз. Не нижа дитирамби, нито на мен, нито на Ивайло те се харесват, не разливам елейни слова – той няма нужда от тях. Поезия, истинска поезия се случва само тогава, когато не можеш да НЕ напишеш думите й, а не когато искаш ДА ги напишеш. Много малка разлика, вярно, обаче как само си личат „творческите мъки“ и как се лее стихът, написан на един дъх! И как ти спира дъхът, когато прочетеш „Принос към европейската история“ или „Очи“. Давам за пример две коренно различни в жанрово отношение стихотворения – едното – апотеоз на българщината, второто – апотеоз на любовта. Диапазонът в поезията на Ивайло е от полюс до полюс и той се мятта между тях, омесва хляб за душите ни от земна кал и звезден прах, от глътка жива вода на родопски извор и шепа градска печал. И всичко това с простички думи, които всеки от нас изрича в ежедневието си, без помпозности и финтифлюшки, без неразбираем „модернизъм“ и мания за богоизбраност. Защото е ПРИЗВАН. И ако осъмва над стих, то е защото не може да заспи, преди да го напише, а не защото според някаква измислена традиция, поетите творят нощем. Ис-

тинският поет, както вече казах, пише само тогава, когато трябва. Когато Господ му диктува.

Говоря ви за човека Ивайло Балабанов, който е неотделим от поета Ивайло Балабанов.

Вървим с него по „Раковска“ в почивката на един от конгресите на Съюза на българските писатели. Говорим си за „нещата от живота“, за семействата си, за новородения му син Димитър... Ивайло е сложил длан на гърба ми (дланта му е голяма, покрива почти цялата ми лява плешка, изобщо с ръст и талант той абсолютно оправдава значението на фамилията си: „балабан“ по неговия край е нарицателно за едър мъж) и някак си между другото ми казва: „Държа си ръката така, за да могат стрелите и куршумите, с които те замерят зложелателите, да се забиват в нея, а не в сърцето ти. За това са

Принос към европейската история

Европа, млада и непохитена, четеше своя рицарски роман, когато във зора незазорена загина рицарят Иван Шишман. Европа плачеше за Жулиета, Европа се захласваше по Бах, а с вълчи вой в тракийските полета вървяха глутниците на аллах. Когато, обкръжена от слугини, тя плуваше в охолство и разкош, във Солун – на пазара за робини – гяурките вървяха пет за грош. Когато тя строеше катедрали и замъци – във зимния Балкан скърбяха тънки липови кавали и плачеха за алтанлъ Стоян. Въздигаха се кървави калета, градени от отрязани глави, и всъщност си остана непревзета Страната на хайдушките орли. А беше колкото калпак голяма, широка колкото следа от лъв, но се превърна в страшна вълча яма, покрита с кости и залята с кръв. Със кремъклия пушка, с проста сопа, със камък и стрела от бучиниш дедите ни завардиха Европа и турците не стигнаха Париж.

приятелите. И когато умра, на гърба ти ще остане очертанието на ръката ми. Хайде да изпием по една бира за това!“ Много лично и съкровено ми е, което споделям, но го правя не за да се хваля, а за да добиете бегла представа за Човека Ивайло. Защото той на много хора пази гърбовете – и в прекия, и в преносния смисъл. А стрелите-хули, отровните куршуми-думи, ножовете, забити до дръжката – злословия, камъните на безсилието и творческата немощ остават рани и белези в ръката на Ивайло. Той поема чуждата болка върху себе си, за да я пренесе върху белия лист и да излекува душите ни. И сега чувствам тази балабанска ръка на плещите си, усещам погледа на поета над рамото ми и чувам шепота му: „Е, Марго, какво пък толкоз...“ Какво толкоз ли? Всичко, Ивайло!

„Да! Да! Да!“ – в слушалката, в ухото ми, в сърцето ми. Обаждам му се, за да уточним ръкописа на новата му книга, която предстои да излезе за Нова година. Аз съм щастливият съставител и редактор. Това го заявявам с абсолютна гордост! И освен това мъжъничко имам принос в издаването ѝ, просто защото, когато издателят Лъчезар Минчев ме попита кой съвременен поет заслужава да бъде издаден в престижната „Бяла библиотека“ на издателството му, аз без да се замисля дори, изкрещях „Ивайлоooo!!!“. И той без колебание се съгласи. И така ще направим подарък на всички българи,

където и да се намират, които носят България в сърцето си. България такава, каквато я обича Ивайло Балабанов. А той знае да обича по Ботевски – силно, мъжествено, нежно и самоотвержено. Затова в стиховете му звучат и твърдите акорди на безусловното родолюбие, и благоговейният шепот на дълбокото любовно откровение. Ако знам нещо със сигурност, то е, че в съвременната българска поезия няма друг толкова многопластов и последователен в изказа си поет, поет с такъв творчески заряд, който може да бъде сравним единствено с Ботев, Яворов, Вапцаров... И в подкрепа на тези мои думи, които са приятелски пристрастни, но творчески – абсолютно безпристрастни, защото аз все пак мога да отличавам тези две неща, все повече хора се присъединяват към групата „Поезията на Ивайло Балабанов – в учебниците“. Да, тази поезия, трябва да се изучава в училище! Защото такова родолюбие, познато само у най-големите творци в съкровищницата на българската литература, такова възрожденско самосъзнание, такъв поетичен дух, окрилящ обичта към род и родина, са необходими на нашия народ в тези времена на бездуховно безвремие. И съм твърдо убедена, че тази поезия ще се изучава в училище. Защото децата ни трябва да растат с една изградена ценностна система – горди, че са българи по дух, а не по надпис, щампован на фланелките им.

България роди своя Ивайло Балабанов, за да се гордее с него, така, както той се гордее с нея. Защото е неин достоен син.

„Да! Да! Да!“ – гласът в слушалката е възторжен, вдъхващ сили, побеждаващ немощта на тялото и доказващ, че духът е непобедим. Общуваме си и във Фейсбук, защото Ивайло не е от хората, които ще се предадат на някакъв си инсулт. Пише с лявата ръка новите си стихотворения, коментира, активно участва в живия живот, макар и чрез виртуални средства. Прекрасната му съпруга Ваня, „жената с белия шал“, е неотстъпно до него. Децата им са живи и здрави. Какво повече, нали? Зад стандартната врата на стандартния панелен апартамент в едно стандартно градче на южната ни граница живее едно средностатистическо българско семейство. НЕ! Там точно обитава неуморният и неумиращ, непредаващият се и непреклонен БЪЛГАРСКИ ДУХ! Там е домът на непреходната, сърцеведната и сърцевадната, изконната БЪЛГАРСКА ПОЕЗИЯ! Тази, която хвърля своето здраво семенце в „народната свая“ и държи будна родовата ни памет. Без думи като тези на Ивайло Балабанов, посети в душите и сърцата ни, няма да поникнат златните класове на БЪЛГАРСКОТО БЪДЕЩЕ! „Пази го, Господи! Пази го, Майко Българийо! Пази го, народе! ДА! ДА!! ДА!!!“

Маргарита Петкова

Време за любов

Искаш ли да погледнем през ключалката на смъртта, любима? Би трябвало да знаеш какво ще се случи след нас. Ще станем на пръст и вода и след петстотин зими ще си вземем от хаоса плът, ще си вземем и глас. Сърна и елен ли ще бъдем, или вълк и вълчица – природата знае това, но и аз знам добре, че там ако станеш на птица – и аз ще съм птица, ако в тичинка се превърнеш – аз ще ти бъда прашец. И през общата плът на природата, неразделими и винаги двама с неясна любов ще вървим, докато след петстотин, още петстотин зими любовта ни възвърне отново човешки черти. И това е животът. Смъртта ни превръща във глина, любовта ни извиква оттам, за да чуе от нас тази глуха природа най-прекрасната дума – „любима“. Нея човекът единствен я казва на глас. И пак в огледалцето твое с любов да съзреме, че имаме образ и дух, че сме плът и души... А сега да се любим! Разбираш ли – нямаме време. А на ключалката моята риза сложи!

Одисей

Благодаря ти, че си жива! Благодаря ти, че си моя! За твое сено присъствие под слънцето и за покоя, който ръцете ти възшебни разстилат като облак бял над ядове и грижи дребни, над страсти и мечти от кал. Благодаря ти, че отключваш в среднощ, когато позвъня, че пускаш само мен, а пъдиш във горестите на деня, че не поиска всичко, дето на младост бях ти обещал, че зарад мойта бяла риза – продаде черния си шал... Сълзата ми полусълза е, но под семейната стреха ти с мен делиш не своя зальк – разделяш своята троха. Какво съм аз! Поет и скитник... Все нейде вятърът го вей, а ти – нещастна Пенелопа, все чакаш своя Одисей. Но вместо с куфари, в които подрънква вносен порцелан, той се завръща с гневна рима във ласката на своята длан и уж е с теб, но все пътува незнаяно някъде без теб, а ти тъчеш и разтъкаваш... Какво тъчеш? Навярно креп. Благодаря ти, че си жива! Жената винаги е кей. А който няма Пенелопа – не може да е Одисей.

Ивайло Балабанов

Лъчезар Минчев:

Защо Ивайло Балабанов?

Ивайло Балабанов

Основах частното си издателство „Лъчезар Минчев“ през 1990 г. и същия декември излезе първата ни книга. Последвах я и други и от колеги научих една забавна издателска шега: че човек не бива да издава любимите си книги. Това означаваше, че ако имаш вкус към високата художествена литература, много е вероятно тя да не съвпадне с вкуса на масовата публика. Аз обаче не погледнах сериозно на това предупреждение, защото имах именно такъв вкус и така подбирах заглавията, които да публикуваме, и те се продаваха добре. Затова продължих по същия начин. В списъка на авторите ни влизат Едгар Уолъс, А. А. Милн, Реймънд Чандлър, Дашиъл Хамет, Скот Търоу, Марио Пузо, Маргарет Атууд, По Бронсън, Джоузеф Хелър, Антоан дьо Сент-Екзюпери, Габриел Гарсия Маркес, Шарл Перо (с първия превод в България на неговите приказки в стихове), Ангел Каралийчев, Христо Смирненски (с възпроизведен от оригинала цикъл „Зимни вечери“ с илюстрациите на Александър Женов). И още. От 16 години издаваме „Параграф 22“ и продължението му

и от 18 години „Малкият принц“, и се продават прекрасно и в момента. По късно, от едно изказване на Гастон Галимар, основателят на френското издателство „Галимар“, разбрах какво точно сме правили през цялото време. Изказването гласи: „Никога не ми е хрумвало да издавам книги, които не искам да имам в библиотеката си. Когато го правех за себе си, го правех и за другите.“

А аз исках да имам в библиотеката си и най-хубавата българска поезия, и да я имат и другите. Затова направихме нашата бяла поредица за българска поезия. Тя е замислена да включва най-талантливите и най-добрите български поети с най-доброто от тях.

Разбира се, много лесно човек може да назове Николай Лилиев, Кирил Христов, Димчо Дебелянов... и те със сигурност ще се появят в поредицата по някое време. Искането ми се обаче за начало съвременни имена, и по възможност живи, които да обърнат погледа на читателите към това, което става сега в света на стиховете. Започнахме със Стефан Цанев. Продадохме го в тираж 2000 екземпляра в най-голямата криза през 1996 година. Значи хората искаха поезия. Продължихме с Иван Пейчев, а Стефан Цанев стана съставител и редактор на книгата. Пауза. Има имена, има поети. У нас поне поети има. Кой да бъде следващият? И скоро, при един разговор между мен и Маргарита Петкова, тя подхвърли: ами Ивайло Балабанов? Какво подхвърляне, това беше цяла прекрасна идея, която аз много харесах. И така: следващият български поет, който ще представим с подбор от най-добрите негови стихове, ще бъде Ивайло Балабанов.

(Следващата планирана беше самата Маргарита Петкова, но тя кавалерски му отстъпи своя ред.)

Какво харесвам у Ивайло Балабанов? Много неща, но три основни. Първото е, че пише с неподправен талант и много широк тематичен и художествен обхват. Второто е, че изказът му е изключително здрав, точен и без нищо излишно. Думите му са ясни, пестеливи и нежни, както може да бъде нежен един мъж. И третото е неговото неподправено и искрено родолюбие, далеч от всякакво помпозно патриотарство и лозунгаджийство. Любовете на Ивайло Балабанов към България, неговата радост от нея и неговото състрадание към нея излизат от сърцето и ума му в най-естествения си вид и се превръщат в стихове.

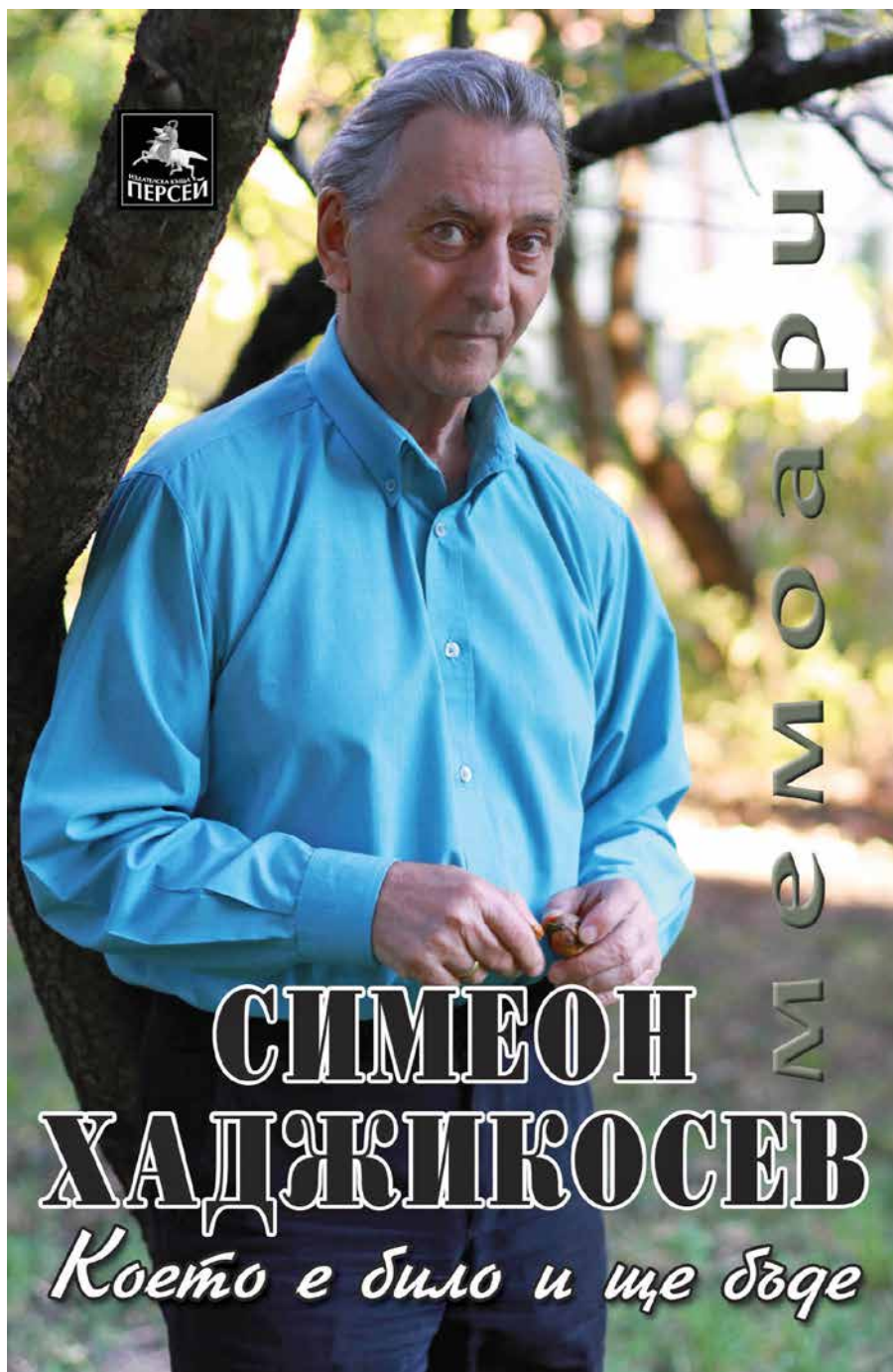
Обадах му се, той се зарадва много, даде ни правата си върху неговите стихотворения и съвсем скоро в бялата ни поредица за българска поезия ще излезе първата му от няколко книги при нас: „Ивайло Балабанов. Стихове“. Съставител и редактор ще бъде Маргарита Петкова.

Очи На Ваня

С очите на всичките тъжни мъже от квартала,
във който живее жената със белия шал,
те питам – защо красотата ѝ, Господи, бяла
на човека със малката черна душица си дал?
Защо бяла чайка и гарван в любов съшевах?
Не го ли попита красотата ѝ ще му трябва ли?
Когато жената със белия шал минава,
край нея, в декември, мирише на цъфнали ябълки.
А той до цъфтежа ѝ нежен върви начумерен,
с със слепи очи сякаш крачи улисан и сам
и топли стотинките в джоба си, дяволът черен,
наместо да стопли ръката ѝ, бялата – там.
Дали е спял, господи, или има в очите си трънчета?
Веднъж да се беше поспрял и да беше видял,
че тя сякаш стъпва по бели въздушни хълмчета,
когато върви през света със белия шал.
Не пожелавам жената на ближния – тъй подобава:
нека той си е брачен стопанин, аз – любовен ратай,
но когато жената със белия шал минава,
извади ми очите, Господи, и му ги дай...

Проф. д-р Симеон Хаджикосев

с личен поглед към драматичното минало на българския интелектуалец

Проф. д-р Симеон Хаджикосев е роден на 7 март 1941 г. в София. Той е преподавател в СУ „Св. Климент Охридски“ и най-големият специалист в България по история на античната и западноевропейската литература. Освен това е водещ литературен критик и изследовател, автор на трийсетина книги, сред

които фундаменталният многотомник „История на западноевропейската литература“ (който е труд със световно значение), книги, реабилитиращи българския символизъм, и др. Между другото, неговата съпруга Мария е от рода на Димчо Дебелянов. В техния архив е и първата читанка на Димчо.

През последните години интереса на много български читатели предизвикаха мемоарните книги на Симеон Хаджикосев, които се вписват в мемоарната тенденция в съвременната ни литература (Вера Мутафчиева и нейните „Бивалици“, „Доколкото си спомням“ на Георги Данаилов, „Убий българина!“, „Ти си следващият“ и „Панихида за мъртвото време“ на Любомир Левчев, „Дипломация в зоната на кактуса“ на Богомил Герасимов...).

Първата мемоарна книга на Симеон Хаджикосев **„Записки на конформиста“** е огледало на цяла една епоха – от преломния 9. IX. 1944 г. до драматичните промени през 90-те години на XX век. Увлекателно, сладкодумно и иронично, авторът разказва за израстването на едно поколение, което попива въздуха на първите социалистически години. Възкресено е времето с неговите светлини и сенки, възходи и падения, грешки и заблуди. Книгата е и откровен, нелицеприятен разказ за нечистоплътните игри, клюки, клевети и комбинации в литературните и университетските среди. През пелената на времето изникват силуетите на Дора Габе, Емилиан Станев, Ламар, Атанас Далчев, Петър Динеков, Пантелей Зарев, както и противоречивите фигури на Георги Джагаров, Любомир Левчев, Богомил Райнов... С всички тях той е бил в тесен контакт.

Проф. Хаджикосев разказва: *„Еднакво недостойно ми се струва да приемам позата на невинна жертва, както и да посипвам главата си с пепел. Искане ми се просто и честно да разкажа как съм живял в ония години, приемайки драговолно позицията на съгласителя, на конформиста.“*

Свидетели сме през последните 15–16 години колко много хора преписаха биографиите си и смело се впуснаха из вълните на житейското море, започвайки гордо да грядат новите си образи. За една

нощ изпечени партийни функционери и сладкопийни комсомолци осъмваха като убедени демократи, монархисти, християн-социалисти и какви ли не още. Моите спомени не са опит да си изградя нова самоличност, а само да се помиря със самия себе си, да разбера по-ясно кой съм бил през изминалите десетилетия и кой съм сега в началото на новото хилядолетие. Мемоарите ми са честни и нелицеприятни, в тях не съм си измислял и не съм преиначавал събитията. Те са мой своеобразен автопортрет.”

Книгата беше наградена от Съюза на българските писатели – като признание, че тя има всички качества да се превърне в едно от най-забележителните литературни огледала на последния половин век, белязан от всякакви обществени катаклизми. Тези мемоари разказват историята на поколението, изнесло върху гърба си оптимизма и надъхаността на първите социалистически години, разгърнало интелектуалния си потенциал във времето на „зрелия социализъм“ и изживяло крушението на духовността с настъпването на 90-те. Симеон Хаджикосев разказва не нечий друг, а своя живот – можем да видим еволюцията на момчето, попило въздуха на следдеветосептемврийските години, развило литературните си интереси и превърнало се в известен критик и любим университетски преподавател. Но в неговия живот се оглежда времето, белязало по един или друг начин пътя на всеки от нас. Пренасяйки се назад в годините, пред читателя неминуемо изникват спомени от собственото му битие, времето възкръсва в своето пълноцветие – със своите светлини и сенки, възходи и падения, грешки и заблуди, каквито е изживял всеки през онази епоха. Така между *тогава* и *сега* спомените получават своеобразна двуизмерност. Оживяват и образите на някои от големите български писатели, с които авторът е имал потесни контакти – Дора Габе, Емилиян Станев, Ламар, Атанас Далчев, Петър Динеков, Пантелей Зарев, Георги Джагаров... Не е отминат и скандалът с Блага Димитрова, в който е намесен авторът. Към тези творци, но още повече към самия себе си,

Симеон Хаджикосев е напълно откровен – често дори и до болка, туширана от силната самоирония, която личи и в самото заглавие на мемоарната трилогия.

„**Записки на вътрешния емигрант**“ е естественото продължение на тези мемоари. На фокус са вече годините на прехода и по-специално как българският интелектуалец се справя с обществените промени след 1989 г. Хаджикосев определя тези години като „нездравословни времена за българската интелигенция – инфарктни и смъртоносни дори в буквалния смисъл“. Едни се оставят на течението, други се приспособяват, усеждайки накъде духа вятърът, а трети си остават идеалисти, каквито цял живот са били. В спомените има тъга – заради приятелите, които вече не са сред живите, или за другите, които новото меркантилно време е променило до неузнаваемост.

Основен проблем пред изследователите на мемоаристиката винаги е бил премълчаването и преиначаването на истината. Откровеността и честността (спрямо другите и себе си, но най-вече пред читателя) характеризират и новата книга на Хаджикосев. Радой Ралин, Тончо Жечев, Никола Георгиев, Людмила Стефанова, Снежана Зарева... са показани в светлина, която разголява човешките им недостатъци. Без да натрапва на читателя си своето мнение и позиция, авторът неведнъж подчертава, че това е *неговата* истина – такава, каквато той я вижда и усеща. Едва ли в литературата от последните десетилетия е имало толкова откровена и нелицеприятна книга в това отношение. Но тази откровеност не прекрива границата на жълтото, махленското и клюката, за които днес има достатъчно територия за изява на страниците на жълтия печат. Напротив! Хаджикосев не изневерява на творческия си почерк – да пише сладкодумно и четивно, но интелигентно и ерудирано; стил, който все по-рядко се проявява в писменото слово днес. Ако някой е забравил богатството и изразността на класическия български език, „Записки на вътрешния емигрант“ ще му го припомнят. Заглавието на новата мемоарна

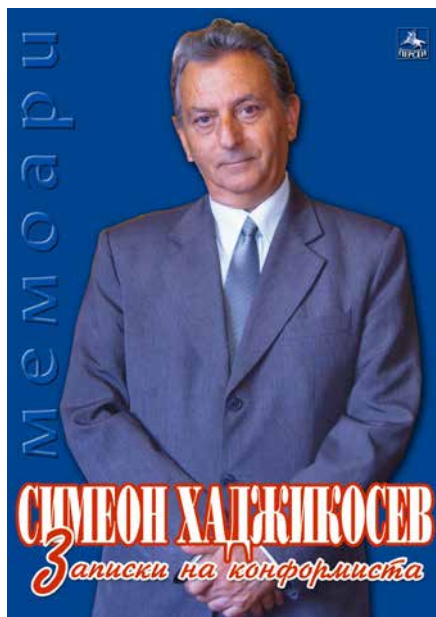

книга на Симеон Хаджикосев звучи малко стряскащо, но е и симптоматично – да се почувстваш емигрант в собствената си родина е показател и характеристика на времето, в което живееш. Защото той не е от хората, които могат да сменят родината си като стара износена дреха. В личното отношение на автора личи искрена и отстоявана гражданска позиция. Духовните му възгледи и разбирания, интелектът му, всичко това, което е той, не му позволяват да приеме безусловно новото време, в което държавата е разграбвана и започва първоначално натрупване на капитали. За Хаджикосев Градът на истината през пролетта на демокрацията е „катунът, разположен между Партийния дом и мавзолея“. *„Времето след неочакваните събития на Десети ноември извади на показ цял легион страдалци, които се изстъпиха на авансцената на епохата, разкъсваха с театрален жест предварително опръсканите си с червена боя ризи и показваха пред удивеното множество белези и дракотини, причинени по всяка вероятност от собствените им алчни нокти. Това бе истински панаир на низостта, предателството и безогледността, който продължава и досега, но най-мътните води вече са се оттекли...“* „Драматично и неспокойно беше това време – време на разграбване

на държавата и на първоначално натрупване на капитали (сведущи икономисти твърдят, че само обществените фондове, натрупани в България до промяната, са възлизали на повече от сто милиарда долара), на появата на дебеловратни момчета, яздещи непознати дотогава из родните ширини мустанги – джипове и бронирани автомобили, на чуждестранни благодетели с превръзки и без превръзки на окото, изсипващи пари от чуждестранни фондове и програми и после източващи ги под формата на хонорари, комисиони и консултантски услуги. Време на разбойничество в най-широкия смисъл на думата, през което възникналите структури от мафиотски тип проникнаха до най-високите етажи на държавната власт, а корупцията се превърна в най-трайна характеристика на посттоталитарното общество, заради която пазвантите от Европейския съюз днес ни се заканват гальовно с пръст, че ще приложат предпазната клауза и няма да влезем в Европа на първи януари 2007 г.

Е, в такъв разбунен свят на преход, напомнящ за пчелен кошер по време на роене, да имаш убеждения е твърде скъпо струващ лукс, а политиканстването е оправдано само ако, както е забелязал още бай Ганьо, то е гечинмек, сиреч поминък. Някои жонгльори на политическата сцена наистина превърнаха политиканстването в гечинмек и вече петшестнайсет години баламосват лековерната публика с изтъркани, но опасни номера като гълтане на огън, омагьосване на кобра и т. н., а накрая сладна Есмералда обира в дайрето левчетата на лапнишараните.

Такова е времето, което те кара да се чувстваш вътрешен емигрант в собствената си родина. Освен с лична, човешка болка, примесена с пиперлива ирония, страниците на мемоарите на Симеон Хаджикосев са пропити и от жалост към българския творец, към писателя, който е подложен на промени в битието ни, довели до смачкване на самочувствието му като творец. Заради един свят, в който духовността едва струва пукната пара.

Най-новата мемоарна книга на проф. Хаджикосев е **„Което е било и ще бъде“**, която спечели конкурс на Министерството на културата. Посланието в нея е: Какво следва подир живота? Някой друг живот, но не нашият. И някой друг ще го опише... Което е било и ще бъде! „Поне в моите представи мемоарната литература, макар и адресирана към съвременниците, е послание към бъдещето. „Черти и резки“, както е казал неизвестният Черноризец Храбър (а може би той е бил самият Симеон Велики!), по които бъдещите поколения ще се опитват да сглобят сложния образ на нашето бурно и противоречиво време. И още – опит да бъдем спасени от забравата, да промушим скромния си глас сред невъобразимата какофония от звуци, излъчвани на нашата многострадална планета. Всеки, който пише (и независимо от това какво пише), лелее тази мечта.

В края на краищата нещата пак опират до смисъла на човешкото съществуване. Как да си набавим върховен смисъл и да го положим в координатната система на собствените си представи за морал и човечност.

Писах още в ранните си мемоари, че съм предпочел да бъда свидетел на историята, а не участник в съставящите я събития и това е вярно. Но това е всъщност позицията на конформиста, в която има из-

вестна доза съобразителност, но също така немалко предпазливост и страх. У всеки конформист се таи по един неосъществен дисидент, който така си и остава нероден Петко, защото е много по-лесно да псуваш властта у дома, като се озърташ и шепнеш, че може да са ти монтирали бръмбари, отколкото да грабнеш пушка бойлия и да тичаш на глас народен, както е рекъл оня непоправим хъш с високото чело и огнения поглед. Той ненавиждал не само родните чорбаджии и букурещките базиргяни, но и лапнимухите и кресльо-вците от задимените кафенета, които днес назоваваме с чуждата дума конформисти. Спомнете си как ги е заклеил в изумителното си стихотворение „В механата“, където лирическият герой говори тъкмо от тяхно име:

Пием, пеем буйни песни
и зъбим се на тирана;
механите са нам тесни –
крещим: „Хайде на Балкана!“

Крещим, но щом изтрезнеем,
забравяме думи, клетви,
и немеем и се смеем
пред народни свети жертви!

Ние не знаем какво точно представяваме, защото виждаме едно в огледалото, а хората виждат съвсем друго в нас. Лично аз не харесвам напоследък онова, което виждам в огледалото, но това съвсем не означава, че ненавиждам своя образ или не ценя онова, което се съдържа в куфалницата, както простонародно наричат най-горния израсък на тялото. Засега пребиваваме в приятно съдружие, от време-на-време отправям упреци или съвети към съответния израсък, за да поддържа статиката, която някои назовават неразривно единство между дух и тяло. Въобще не ме терзае въпросът колко велик или колко незначителен съм като човек, учен и преподавател. Някой ден, когато ще установят това съвсем точно и безапелационно, за мене ще е все едно, защото тогава няма да ме има.

Пламен Тотев

Москва, Москва

Звучи неправдоподобно, но аз, откровеният русофил, с руска гимназия и университетска специалност руски език, пламенен поклонник на руската литература и руското кино, обслужващ руски туристи в Прага, не бях ходил в Русия! В съветската ера, когато от България натам потегляха цели влакове, наричани „на дружбата“, на мен и през ум не ми минаваше да се метна на някой от тях. Досещате се защо, нали? Напомням, че тогава за мен имаше една единствена цел на пътувания в рамките на „социалистическия лагер“ – любимата, обичаната Прага. И след като най-сетне я покорих и пуснах корени в нея, общувайки с руснаци, чувайки това-онова за Москва и Санкт Петербург, започнах да си мисля, че не е лошо все пак и аз да ги видя отблизо.

Прокрадналата се мисъл често ме навестяваше, но високите цени и липсата на време все я отблъскваха и отлагаха за по-късно.

Тази година обаче се отказахме от Корфу и за утеха, че съм останал през лятото в Прага, получих предложение от моравска фирма да съпровожда малка групичка чешки ентузиастични до Москва и Санкт Петербург. Отново го отдавам на късмета си – благодаря ти, драги! В средата на септември потеглих за Москва като „руководител групи“, както по-рано казваха на днешните турлидери. Ще спестя подробностите около получаването на руска виза, пътуването ми до Тршинец, преспиването ми в хотел и събирането с автобус на двайсетина души от Тршинец, през Острава, Оломоуц, през още някакви две малки градчета, та чак до Бърно, пристигането ни във Виена на летището, чекирането, полета с руски самолет, хранително-питейното подкрепление по руски и кацането на летище Домодедово. И тук има върху какво да упражня

чувството си за хумор, но се въздържах, целта ми е да напиша повечко за Москва.

Че то град като град ли е! От чичко Гугъл узнах, че днешната столица на Русия се разпростира вече на площ от 2500 кв. км., че има население почти 12 милиона, че е най-големият град в Европа и петият най-голям в света! Радвах се, че ще видя най-известните му символи – прочутия Червен площад с мавзолея на Ленин (не че изгарях от желание да видя мумията на вожд на световния пролетариат), храма „Василий Блаженный“, Большой театър, Третьяковската галерия, Стария Арбат. Знаех, че е град на контрастите – древни манастири и средновековни храмове редом с ултрамодерни монолитни сгради, че има уникална радиална структура на пътищата и улиците, които се събират в центъра на града край Кремъл и няколко, вече пет, концентрични пръстеновидни пътя, наричани на руски кольцо. Най-старите знаех като имена от литературата и филмите, Бульварное кольцо

и Садовое кольцо, най-новото, най-външния околоръстен път за помних от екскурзоводката, че има дължина 104 километра!

КОЛИ, КОЛИ, НАВСЯКЪДЕ КОЛИ

От споменатия път започна и запознаването ни с Москва. По него тръгнахме от Демодедово към хотела. Абе все едно пътувахме от София за Пазарджик, само че едва-едва, по магистрала с пет ленти в двете посоки. А като свихме по-към центъра, още по-бавно. Носехме се като пън върху бавна черна река, почти два часа, за да стигнем до хотела. Няколко думи и за въпросния хотел – само защото се оказа исторически обект. „Измайлово“ – комплекс от четири многоетажни сгради, строен специално за Олимпиадата през 1980 година, с общ капацитет 1500 легла! Мащаби съвсем по руски, иначе след реконструкциите – по лукс, разнообразие от магазини, ресторанти, кафенета, и най-вече с изобилието си на закуската надхвърляше нивото на познатите ми пражки четиризвезд-

ни хотели, а се водеше тризвезден. По програма разполагахме с два дни в Москва. През първия трябваше да видим най-значимите забележителности от централната част на града и да посетим Кремъл. Ще си спестя подробностите по отделните обекти. Само ще ги спомена и най-вече ще споделя онова, което най-силно ме впечатли.

Обиколката се проведе с автобус, който отново пълзеше по задръстените от коли улици, в няколко потока. Коли, коли, навсякъде коли. Имах чувството, че ги има и по дърветата, и по покривите. Но затова пък имахме достатъчно време да се наслаждаваме на отделните сгради, които ни посочваше екскурзоводката, и спокойно да ги снимахме. Както вече споменах – старинни храмове с позлатени куполи и до тях ултрамодерна многоетажна сграда от метал и стъкло. И от двете страни реки и канали – ту Москва река, ту притокът ѝ Яуза. Страшно ме впечатли паметникът на Петър Велики някъде сред водите – метален стилизиран кораб от неговото време и той самият, в цялото си величие. Силно впечатление ми направиха и сградите от условно казвания „сталински стил“. Ще спомена сградата на Московския университет „Ломоносов“ и три импозантни, внушителни сгради за специалните руснаци – една за номенклатурата, една за учените и една за дейците на културата. Високи, кулообразни, декорирани със скулптурни композиции, уникални! И както споменатите избраници са били настанявани по благоволенieto на Сталин, така

и много от тях, пак по негово разпореждане, в някоя нощ са поемали към ГУЛАК и Сибир.

Първата ни спирка бе до езерото край Новодевическия манастир, за да посетим тамошното прочуто гробище, където почиват останките на големи имена от руската политика и култура. Видяхме надгробieto на Хрущов и Елцин – единият с бюст върху пиедестал в черно и бяло, другият – само огромно полегнало руско знаме от мрамор в трите му цвята. Впечатляващо, туристите снимат, снимах и аз. Но най-много се зарадвах на паметника на Юрий Никулин – бронзова фигура в естествени размери, поседнал, а в краката му любимото куче. До великия комик и клоун – паметниците на две не по-малко велики дами от миналия век – изящната Галина Уланова и корпулентната Людмила Зыкина.

Втората ни спирка бе на Воробьевы горы – висок хълм, от който се разкрива панорамна гледка към Москва. Зад нас сградата на Университета, под нас небезизвестният спортен комплекс „Лужники“, вляво от него – Паркът на победата. Спряхме и там, за да снимаме монументите. Невероятно мащабно, грандиозно, величествено – така, както само руснаците умеят да тачат миналото си и неговите герои!

В СЪРЦЕТО НА СТАРА МОСКВА

Следващата ни спирка бе пред Кремъл. А там народ, народ – най-вече азиатци. Имахме определен час, за да влезем в сърцето на стара Москва, изчакахме си го и се понесохме

подир тълпите. Досега се, че колежката екскурзоводка, с разпространеното руско име Марина, не спираше да разказва на странен, но симпатичен с отклоненията си от нормите чешко-руско-словашки език. Чехите великодушно ѝ прощаваха това несъвършенство и ѝ се радваха, защото бе много симпатична и приятна, на неопределена възраст – между 40 и 50. Аз, професионално деформиран, не се вслугах много в речта ѝ, основно снимах, то се знае, това, което снимат всички – Цар Пушка, Цар Колоколь, фасадите на сгради и храмове. И чаках с нетърпение почивката, за да си пийна кафенце и да запаля цигара. А трябваше и да хапна нещичко, бе вече късен обяд. Събратята чехи измъкнаха и захапваха по някой друг предвидливо спретнат при закуската сандвич, а аз, тежкарят, поканих колежката да я почерпва бира и да хапна руски борш. Влязохме в някакво бистро, едно от тия, които тук наричат „кафе“, а в тях предлагат всичко – от супи до засукани гозби. Научих, че там, където пише „ресторан“, вече е дебела работа и не е за всекиго. Абе не по-малко дебела бе работата и там, където влязохме, защото за една баварска бира платих 6 евро! Направо ме сви коремът от цената, но стоически преглътнах и нея, и бирата.

ЧЕРВЕНИЯТ ПЛОЩАД

На площада пред Кремълската стена ме впечатлиха отново скулптурните композиции. Естествено сред вода. Много вода, много нещо, бе! И шадравани! Дори в самия канал

или в реката – шадравани! Тук те бяха декорирани с прекрасни коне, прословутата руска тройка, както и с герои от най-популярните руски приказки. След обедната почивка загърбихме споменатите персонажи и поехме към Червения площад. Виж ти, че той съвсем не бил толкова голям, колко съм си мислел, гледайки го по картички, календари, филми и прочее. На всичкото отгоре обграден с телена мрежа, защото се провежда някакъв ремонт. По тази причина не се и доближихме до мавзолея на Ленин, нито до прочутата кула с червената звезда на върха. Ако това се бе случило преди трийсетина години, сигурно щях да бъда нещастен, че съм лишен от тричасовата опашка и възможността да видя мумифицирания пролетарски вожд. Апропо, така и не разбрах, вътре ли бе още той или не. Но пък името му е навсякъде. Например входовете на всички метростанции бяха декорирани с надпис, че московският метрополитен носи неговото име. Та напълно равнодушен към възникналата ситуация, аз хвърлих по един бегъл поглед към сградата на някогашното кметство, сега музей, към ГУМ и възхитен, се курдисах пред храма на „Василий Блаженный“, оглеждайки се кого от чехите да удостоя с честта да ме фотографира.

С това първият ден от обиколката ни на руската столица приключи. Автобусът ни понесе отново бавно и величествено към хотела, където всеки се спасяваше по своему из неговите лабиринти и околните сгради. Наплашени от мита за московската престъпност, никой не набра кураж да остане в центъра и сам да се прибере в хотела с метрото.

КАТИНАРИ И КАТИНАРЧЕТА

На другия ден емоциите ни започнаха тъкмо с посещение на споменатото метро. Марина ни купи билети, поведе ни надолу-нагоре, сменяхме линии и посоки, спирахме поне на три-четири станции, където тя отново разказваше каквото се полага. Най-много се впечатлих от станция „Маяковского“, отличена с награда за дизайн в Париж през 1938 година, ако не се лъжа. Леле-е-е, що мрамори, що полускъпоценни камъни, високи тавани, огромни, пищни полилеи. И сетне пак с пълзящ автобус до някакво мостче, през което трябваше да стигнем до Третяковската галерия. Абе мостче като мостче, с елегантно извит гръбнак, трябва да е някъде от края на деветнайсети век, но поело върху си огромно количество предмети заради поверия от двайсет и първи век. Казват, че тази мода дошла някъде от Италия, от Венеция или Рим, от две-три години проби и в Прага, но в Москва видимо се е наложила преди повече от десетина години, съдейки по надписите по споменатите предмети. Досещате ли се какви са те? Катинари – малки и големи, стотици, хиляди, дали пък не и милион? Като розите на Алла Пугачова, нали все пак сме в Русия. Сигурно сте чували – влюбените купуват катинар, заключват го върху мрежата или парапета на някой мост, целуват се и хвърлят ключето в реката, за да останат завинаги заедно, заключват любовта си, сиреч. Тук не само от двете страни на моста, а и по протежение на крайбрежната улица – стотици метри, осеяни със специално монтирани метални конструкции, напомнящи широка елха над човешки бой, окичени с какви ли не

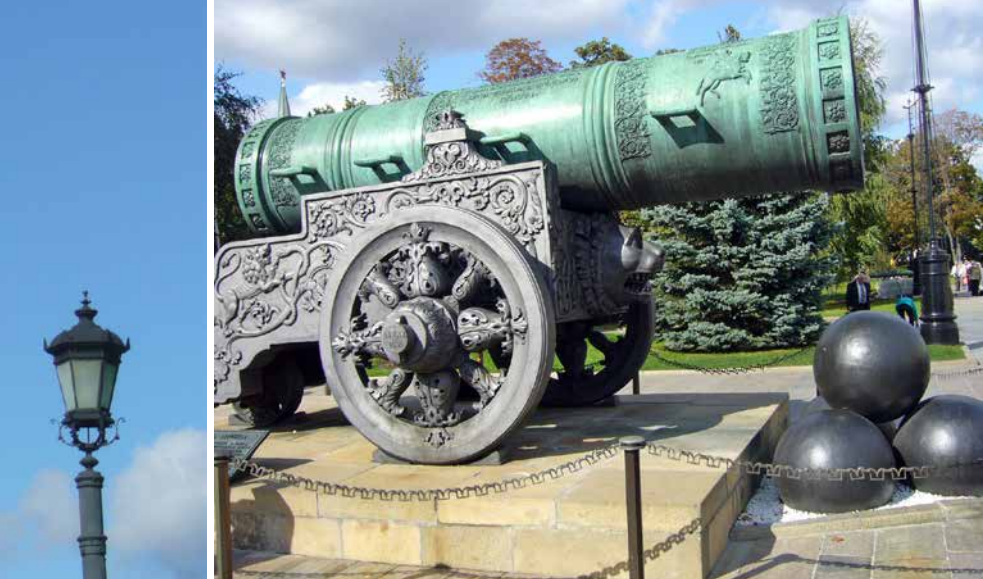
катинари и катинарчета. Ех, къде са нашите мургави събратя да грабнат ножовка и да се впуснат в акция! Помислих си го и ми стана весело.

ТРЕТЯКОВСКАТА ГАЛЕРИЯ

Весело ми бе и в Третяковската галерия. Какво препускане от зала в зала, само и само после да кажеш, че си видял оригинала на тоя или оня световен художник. Е, нека не прекалявам със самоиронията, изпитах насладата да се спреш пред платна, които знаеш от картички, албуми или календари. Насладих се на най-прочутите картини на най-големите руски художници, нека спомена все пак някои от тях – „Альонушка“ на Васнецов, „Иван Грозни и синът му Иван“ на Репин, „Седналия демон“ на Врубел, по няколко прекрасни картини на Шишкин, на Верещагин, на Ръорих. Два часа ни водеше Марина от зала в зала, разказвайки за този или онзи автор, за тази или онази негова картина, сетне ни остави цял час сами да решим кого ще удостоим най-дълго с вниманието си. След Третяковската автобусът ни откара и до най-новия храм на Москва – на Христа Спасителя. Най-нов в този си вид, разбира се. Инак храмът датира от 1812 година, разрушен от болшевиките през 1931 година и отново въздигнат от 1990 до 2000 година. Макар и възстановен едно към едно, с много злато и красоти, като влезеш в него, не се чувстваш като в храм, а в музей, липсват сякаш натрупванията на тайнство и дух.

СТАР АРБАТ

Последният обект, включен за този ден в програмата ни, бе прочутият

Стар Арбат. Е, тук вече бях силно разочарован. Няма и помен от онава, за което бях чел и слушал за тази най-популярна и най-артистична улица в старата Москва. Навсякъде по нея са се курдисали споменатите техни „кафе“, предлагащи главно суши, ченчбюра, лъскави витрини, кич и джунджурии за туристи. Нямаше ги и прочутите художници, които като нашите на Карлов мост рисуват портрети и шаржове. Само един-двама, колкото да се каже. От това, което видях по стативите им личеше, че са трета-пета гарнитура, на всичкото отгоре с вид на клошари. Добре поне, че са сложили паметник на Булат Окуджава, та да има с какво да се снимам за спомен от Арбат. Обектива на апарата си зарадвах и с паметниците на Пушкин и Наталия Гончарова, инсталиран срещу дома, в който са живели. Голямото разочарование от Арбат бе бързо забравено и заменено с най-силните ми преживявания из други улички и паркове на стара Москва. Това обаче пак си бе мой късмет и вече бе по личната ми програма. Натоварих туристите, за които носех отговорност, обясних им, че шофьорът ще спре точно пред хотела, напомних, че на другия ден в 12 часа трябва да сме готови за отпътуване към Санкт Петербург, помахам след автобуса и хукнах към Большой театър, където си бях уговорил среща със свои познати.

ДРУГАТА МОСКВА

Наташа и Юра са симпатични, интелигентни, около четиридесетгодишни съпрузи. Бяха в Прага през юли и аз имах удоволствието да им бъда екскурзовод. По време на обедната почивка седнах на тяхната маса

и не помня как, но е станало дума за Храбал и за неговия роман „Обслужвал съм английския крал“, защото след време получих имейл от Юра, в който пишеше, че е прочел романа и възторжен ми благодареше. Когато разбрах, че ще ходя в Москва, му писах и така се разбрахме, че ще се видим. И ето, сега ме чакаха пред Большой театър, за да ми покажат своята, другата Москва, където не водят туристи. Тази идея ме въодушеви, тъкмо за това си мислех и аз. Оказа се, че Наташа е израсла недалеч от дома, в който е живял Булгаков, и си бе наумила да ме заведат там. По пътя заговорихме за Висоцки. Това стана повод да се отклоним малко, за да ми покажат и паметника му. Стоеше величествен, в естествен ръст, леко разкراчен, пред някаква градинка на неколямо кръстовище, с повесена китара на гърба. То се знае, че се увековечих с него. После минахме през някаква театрална градина, закътана сред високите сгради, с няколко театъра, кафета и ресторанти. Взирах се в лицата на актьорите по рекламните снимки, но рядко виждах познат лик, у по-възрастните, разбира се. Минахме и през парка с известните от романите и от филмите Патриаршие пруды, където през зимата се карат кънки. Край езерото в алеите имаше редица бронзови скулптурни композиции по басните на Крилов – невероятна гледка.

ДОМЪТ НА БУЛГАКОВ

И все пак най-силно изживяване си остана домът на Булгаков. Пред блока, като на стража, стояха герои от „Майстора и Маргарита“, в самия апартамент, в който е живял големият писател, негови почитатели са

спретнали нещо като музей, с малка сладкарничка, в която се предлагат само чай и дребни сладки. В една от стаите бе поставен монитор, по който течаха кадри от филма „Кучешко сърце“, в другата имаше неколямо паметник на писателя, с ръст на дете, а до него кутия с процеп, нещо като урна за гласуване по време на избори. Над едното ухо на бронзовия Булгаков се бе надвесила жена на около четирийсет и нещо му шепнеше. Сетне извади от джоба си сгънато листче хартия и го пусна в споменатата кутия. Не беше трудно да се досетя, че му е прошепнала някакво свое желание и за сигурно е пуснала в кутията същото, в писмен вид. Ах, тези рускини! И тук не бе трудно да се досетя, че сигурно ще е свързано с любовни копнежи.

Дълго скитахме с моите нови приятели из улиците на притихналата, потънала в светлини Москва. Нощта бе топла, приятна. Не помня за какво сме си говорили, но знам, че със сигурност е било приятно и искрено. Бях се потопил в свой близък, емоционален свят. Странно, видях и узнах толкова много неща за руската столица, а над всичко това остана да доминира радостта ми от тази романтична разходка. Дали защото съм неспасяем романтик, или защото за пореден път се бях срещнал с широката, уникална руска душа, която така откровено се разкрива пред теб и умее да те стопли и зарадва. Не знам, а и няма значение. Важното е, че бях щастлив – бях се сдобил с нови приятели, а това за мен е истинско богатство. Та така.

Васил Самоковлиев

Етъра – едно пътуване до възраждането

Един от най-посещаваните туристическите обекти в Централна Стара планина е архитектурно – етнографският комплекс Етъра, единственият у нас етнографски музей на открито, с действаща експозиция. Разположен в северните склонове на Стара планина, само на 8 км от столицата на хумора град Габрово. Комплексът заема площ от около 70 декара и в него са разположени 50 обекта – технически съоръжения на вода, къщи със занаятчийски работилници, обекти с обществено значение. Местните екскурзоводи обичат да казват, че в Етъра 1 км означава пътешествие няколко века назад.

ИСТОРИЯ НА МУЗЕЯ

Идеята за създаване на комплекса принадлежи на родения в Габрово архитект и самоук художник Лазар Донков (1908–1976), който е и негов пръв директор. Той споменава, че идеята се родила още през 1949 г.: *В досегашните музейни експозиции не можеше да се постави зрителят в непосредствен контакт с отминалата действителност. Всичко това беше причината – пише Донков – да се роди у мен мисълта да се създаде действащ музей на открито.... за да може миналото да стане видимо, лесно за възприемане и разбиране, да може да се съхрани това огромно национално богатство.* Още през 50-те години той обикаля габровските села, прави стотици снимки и скици на възрожденски къщи, занаятчийски работилнички и технически съоръжения, разговаря

със стари майстори, изучава технологията на занаятите. По поръчка на директорката на Градския музей Ганка Рибарова Л. Донков изработва макети на тепавица, воденица, чарк. В тази връзка възниква идеята за изграждането на действащ музей. Много е писано за Етъра, но малцина са хората, които знаят през какви трудности е преминало изграждането му – *„Идеята ми представляваше революция в музейното дело, а революция с един човек не се прави“*. За осъществяването на идеята Л. Донков обикаля околните габровски села Боженци, Стоките, Батошево, Лютаци, Недевци, където открива оцелели образци на възрожденската архитектура и вижда как се рушат ценни етнографски паметници. През 1961 г. Донков представя проекта си в Окръжния комитет на БКП в Габрово, а с. г. излиза решение за

изграждането на музея. Построяването му започва през 1963 г. и има за цел да представи основните занаяти и архитектурата в габровския край през епохата на Възраждането. Не случайно навремето наричали Габрово „Българския Манчестър“, тъй като негови произведения стигали до Виена, Марсилия, Анадола и Кайро. Водите на р. Сивек задвижват съоръженията в работилниците и мелниците на селището.

Първите трудности, на които се натъкват ентузиастите, съвсем не са малко – липса на материал, на работна ръка (броят им отначало е бил едва 7 души!), некомпетентност на работниците при реставрацията, недостиг на транспорт, пречки от бюрократичен характер. Отделно и обстоятелството, че Л. Донков преживява два инфаркта. Въпреки всички спънки, проектът се реализира и официалното откриване на музея става на 7 септември 1964 г. Интересът към него надминава всички очаквания – само до края на годината го посещават 12 000 души. Ще споменем само любопитния факт, че Л. Донков и Г. Рибарова е трябвало да поемат на ден по 20 групи.

През 1966–1970 г. се изгражда занаятчийската чаршия, а през 1968 г. етнографският музей се обособява в самостоятелен институт, чийто пръв директор е Лазар Донков. През първата половина на 80-те години на миналия век годишният брой на посетителите достига половин милион души. През 1986 г. е пуснато в действие последното водно съоръжение – ваялицата. През

този период музеят си сътрудничи с унгарския музей на открито „Сентендре“, гостува със своя експозиция в холандския град Делф, в Прага, Бърно и Москва.

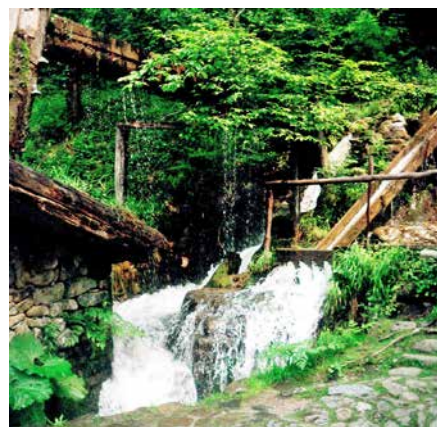
В началото на 90-те години на миналия век музеят се сблъсква с редица трудности. Броят на посетителите драстично намалява (през 1991 г. те са едва 60 000). Освен това голямо наводнение нанася сериозни щети на музея – повредени са изложбената зала, механата, оранжерията. Въпреки тези сътресения, дейността на музея не замира и през втората половина на десетилетието интересът към него отново нараства. През 1996 г. музеят е посетен от 200 000 туристи, а на следващата година прагът му прекрива 10 милионният посетител – пловдивчанката Мария Николова. През 90-те години става традиция празнуването на Еньовден (празника на билките), възобновява се културното сътрудничество с чуждестранни музеи (в Ирландия, Словакия, Чехия, Литва, Латвия, Естония, Швейцария, Германия, Белгия).

През 1999 г. в музея за пръв път се провежда международен панаир на художествените занаяти с участието на майстори от България, Румъния

и Германия. През 2006 г. над 175 000 български туристи са посетили „Етъра“ в Габрово, като от тях близо 30 000 са чуждестранни туристи, предимно французи, германци, даже туристи от екзотични страни като Перу и Нова Зеландия. Същата година в началото на септември етнографският комплекс е домакин за четвърти път на Международния панаир на народните занаяти. Подобни музеи има в Испания, Австрия, Чехия, Румъния, Унгария и Франция.

ЕТНОГРАФСКАТА ЕКСПОЗИЦИЯ

Премайнавайки през мостчето над р. Сивек, посетителят се озовава пред главната занаятчийска и търговска улица (чаршията). От двете ѝ страни се намират 14 къщи работилници. На нея е показана възрожденската архитектура с типичните двукатни къщи, с издадени напред еркери на горния етаж. Във всяка от работилниците пред любопитните погледи на туристите местни майстори демонстрират с оригинални инструменти типичните за този край занаяти – резбарство, грънчарство, билкарство, гайтанджийство, кожухарство, тъкачество, ножарство.

Неписана традиция е всеки турист да си купи симидчета или да се отбие в кафенето, разположено на втория етаж в една от възрожденските къщи, да изпие приготвено на пясък кафе и да опита запазената марка на Габровския регион – бяло сладко. Знае се, че през 19 и началото на 20 в. кафенето е било основен център за събиране и разпространение на информация. За габровското кафене известният наш хуморист Радой Ралин се изразява по оригинален и духовит начин: „Който дойде тук, става друг. (Защото е правено напук!)“

Красимира Мархалева

Ретро

Стигнаха Дунав, когато ги нападна глутницата. Баща й скочи от каруцата, надвика писъците на нея и на майка й. „Не мърдайте оттам!“ – кресна, размаха тоягата. Един от вълците захапа кончето. То зацвили по-силно. Другите се спуснаха към баща й... Чу се изстрел, вълците избягаха. Дотича закачулен мъж, с димяща пушка. Приблужи баща й, заговори му. Тя не чу гласа му, гледаше лицето му – млад мъж с мустаци, хубавец, едър, спокоен. Той се обърна към нея и майка й, усмихна се. Майка й му рече: „Господ да те благослови, сине!“, а той впи очи в НЕЙНИТЕ засмени, сини очи. Запита я: „Как се казваш?“ – „Мария“ – засрами се тя. „Аз съм Шамон“ – рече той.

Майка й каза, че бил от тяхното село, от Драгичевия род – до един богаташи; живеели и работели като градинари в Маджарско, имали и чифлици там. Тъй се запознаха. Беше на дванайсет. Не го видя, докато навърши петнайсет.

Спомените от зимната утрин изплуваха – той заминаваше с братята си за чифлика край Будапеща, наследен от чичо му, умрял наскоро там. Мария минаваше край портата на неговата къща. Шамон се качваше на файтона – пременен, наперен. Погледите им се срещнаха, сърцето й се обърна в пазвата. Шамон не я позна, огледа я, попита коя е, тя му припомни вълците, усмихна се, след туй рече: „На добър час, бачо Шамоне!“ Той неочаквано се смути, извика: „Много си хубава! Като си дойда, ще те взема!“ Файтонът потегли. Няколко пъти след това – като стана на шестнайсет, седемнайсет, после осемнайсет, баща й намираше мъже за женене. Тя все отказваше и викаше: „Не ща, тате.“ Но една вечер той се прибра късно, удари с юрук по масата, кресна: „Стига вече, или се жениш, или в Дунав скачай!“; намерил мъж от съседно село, млад, хубав, от добър род.

На другия ден момчето дойде да я иска. Обявиха годеж, нарочиха ден за сватба – преди Мръсните дни, около Коледа. И точно тогава Шамон си дойде. Срещнаха се до чешмата. Тя цялата се разтрепери, той дойде при нея и се засмя: „Май на сватба си дошла да ме каниш?“ „Ти ще каниш на нашата сватба – рече му Мария. Той я погледна, приближи се, през зъби процеди: „Тая приказка на майтап ли я казваш?“ „Аз тебе искам, бачо Шамоне!“ „А на всичко ли си готова?“ „На всичко.“ „Ела тогава!“ Заведе я у тях. Майка му ги огледа, рече: „Тая работа не ми ха-

Илюстрация: Луиза Станева

ресва!“ „Мълчи мамо“ – отвърна й Шамон. „Тук нямаш думата!“ „Тъй да е“, млъкна тя. Заведе я в стаята на втория етаж, залости вратата. „Съблечи се!“ – рече. „Да видя какво взимам!“ Тя го послуша. „Хубава си!“, зацелува гърдите й той, грабна я и я метна на леглото, хвърли се като луд отгоре й... Като се върна у дома, тя рече само: „Сватба няма да има, аз имам вече мъж!“ Как ли не я хокаха, не каза кой е. След девет месеца роди дъщеря. Шамон не се обаждаше. Минаха още две години, започна войната. Един ден Мария взе кесията на баща си, замина за града с дъщеричката си, хвана влак за София, оттам – друг за Будапеща. В Румъния самолети бомбардираха влака. Мария и дъщеричката й, с другите пътници, тръгнаха пеша през нивите. Дъщеричката й се разболя. Добри хора я приютиха в едно румънско село. Парите с багажа бяха останали в изгорелия влак, затуй тя работи цяло лято като ратайкиня. Синът на чорбаджията – млад, хубав, като я гледаше всеки ден каква хубавица е, я поиска, но тя му отказа, а той рече, че няма да я пусне да си иде. Избяга една нощ с малката. До разсъмване вървя из нивите, да не я види той по пътя. Чуваше как крещи името й. Заплака. Но не се обади. След два дни пристигна в Сибиу, спа три нощи на гарата, после някакви българи – също градинари, като разбраха къде отива и бяха чули за Шамон, я съжалиха и й дадоха пари за билет. Пристигна в Будапеща и тръгна да търси чифлика му. Като пристигна там, беше вече цялата окъсана, мръсна, кожа и кости. Вратата на двора беше отворена.

Тя чу гласа на Шамон на втория етаж. Затича се, качи се по стълбите, влезе в стаята... В прегръдките му лежеше гола, красива и много млада циганка, която я изгледа злобно. Каза нещо на унгарски. „Коя си ти?“ – тросна й се Шамон, като я отмести. „Жена ти“ – отвърна му тя. „А ето и дъщеря ти!“ Шамон изгледа намръщено детето. „Ти не си ми жена!“ – кресна. „Махайте се оттук!“ Мария грабна дъщеря си, хукна където й видят очите. Тича, докато стигна Дунава, нагази във водата. Тя ги повлече, омота. Мария затвори очи. Изведнъж усети как някой я хваща, издърпва. Обърна се. Беше циганката на Шамон – за-дъхана, с облещени очи, крещеше нещо на маджарски. Блъсна я, но я послуша. Излезе. Върнаха се в чифлика и двете, мокри, отидоха при Шамон. „И двете не сте ми жени“ – рече им той. „Затуй една вечер ще бъда с едната, една – с другата. Която ми роди син, за нея ще се оженя!“ Циганката роди дъщеря, Мария – син. Шамон се ожени за нея. След сватбата, като изпратиха гостите, а Шамон отиде да закара с файтона кмета на селото, Мария тръгна да види момченцето си. На стълбите чу друг плач – на бебето на циганката. Отиде в стаята на ратаите, където живееше тя. Обърса сълзите й, вдигна я и рече: „Ела!“ – заведе я с бебето в спалнята на Шамон. Сложи детето при нейното в кошарката, а циганката – в леглото. Легна до нея и тя, прегърна я. Замълчаха. И зачакаха.

Стефан Кисьов

Достоевски и Ман

По онова време имах проблеми с крака. Десния крак. Бях го счупил, та ме пратиха да го раздвижвам в някакъв санаториум в село Влас. До Слънчев бряг. Беше април. Времето – чудно. Едно слънчице, не ти е работата. Пристигнах с автобус там, изкуцуках с бастуна до кабинета на старшата сестра, тя ме настани в стая на втория етаж, обитавана от двама като мен – със счупени крака. Размених по две приказки с тях, установих, че са пълни простаци и излязох да се разходя из околността. По коридорите, по двора, из стаите – навсякъде мъже и жени с бастуни, патерици. Плюс медицинският персонал – в бели дрехи. Но като изключим тия фрактури, хората бяха здрави. Скоро забелязах и друго. Тук цареше разврат. Този санаториум беше истински Содом и Гомор. Участваха всички. Санитарките и медсестрите, пациентите със счупени ръце, крака и т.н. Аз бях далече от тия неща. Идеалист. Мечтател. Единственото нещо, от което се вълнувах, беше Томас Ман. Вече преполовях „Вълшебната планина“. По тази причина естествено скоро станах обект на подигравки от страна на съквартирантите ми. Забележките им към мен бяха от рода на „Да не те удари някоя буква по главата“, „К'во ми се правиш на

умен!“ или „Много поздравя на бай Томас Ман“. Те едва чакаха да мръкне и почваха нощни рейдове. Къпеха се, бръснеха се и се парфюмираха, пригладжаха си косите, взимаха си бастуните и почуквайки с тях по циментовите коридори на санаториума, се отправяха на поредното си среднощно посещение. Прибираха се няколко часа по-късно. Събуждаха ме, докато оживено се хвалеха един на друг с подвизите си, които аз отказвах да слушам. Правех се на заспал или четях Томас Ман. Те все опитваха да ме вземат с тях. Убеждаваха ме, че разни „какички“ ще ми се зарадват. Особено една „много симпатична“, с два счупени крака. По цял ден лежала, защото трудно ходела, но ме била видяла през прозореца и доста ме харесала. Аз четях Томас Ман и отхвърлях това и останалите им предложения. Още бях девствен, а и бях решил да се отдавам единствено на духовни занимания. От любезност премълчавах мнението си за тях и вечерните им занимания. Даже в знак на добра воля им давах част от аналгина си, за което те обаче изобщо не ми бяха благодарни. Поне не повече от пет минути. След което пак почваха подигравки по мой адрес. През останалото време се разхождах из двора с Томас Ман и бастуна. Той

ми вдъхваше мъдрост и благочестие. Така минаваше времето. Един ден, тъкмо бях потънал в царството на Томас Ман, когато пред входа на санаториума спря автобуса от Бургас /по принцип спирката беше малко по нагоре/ и от него слезе една девойка. Долу-горе на моята възраст. Седемнайсет години. Ако кажа, че беше красива, ще излъжа. Беше невероятна. Коси, очи, тъ...тяло – всичко по мярка, стил, в синхрон. От нея се излъчваше такава нежност и очарование, че Томас Ман излетя като дим от главата ми. И тя беше с бастун и неголям куфар, който с мъка затътри по плочките към мен. Не беше изминала и две крачки, когато аз станех от скамейката, куцукайки с бастунчето я пресрещнах и се чух да грача:

–Дайте да ви помогна!

–О, мерси! – изчурулика ангелчето и ми връчи куфара си, който аз – пренебрегвайки болката в крака – понесох. Помогнах ѝ да стигне до старшата сестра, която я на-стани на третия етаж. На вечеря се оглеждах да я видя в столовата, но не успях, което сериозно се отрази на апетита ми. Отбелязано от съквартирантите ми с ехидни забележки. След вечерята – в компанията на Томас Ман – продължих да я търся. Излязох на двора и я видях на една скамейка в парка. С книга в ръка.

– О, вие ли сте! – засмя се тя щом ме видя.

– Не ви видях на вечерята – рекох аз.

– А искахте ли? – попита тя.

– Да.

– Ще се разходим ли? – попита тя.

– С удоволствие – рекох аз.

И двамата, с бастунчетата, тръгнахме из парка. Вече се стъмняваше. Небето се покриваше със звезди. Увлякохме се в разговор за литература.

Оказа се, че и тя харесва Томас Ман, но любимият ѝ бил Достоевски. Всъщност и негова книга в момента четеше тя.

„Братя Карамазови“. Стигнахме края на парка, където имаше ограда, а до нея – една скамейка, от двете страни на която растяха кипариси и я прикриваха от любопитни очи. Тук обичах да идвам през деня и да чета на спокойствие Томас Ман. Но никога не я бях посещавал в този час на денонощието.

–Искате ли да седнем тук? – попита девойката.

–О, да – рекох аз. И ние приседнахме един до друг. В нощта, под звездите.

–Как е тук? – попита тя. – Толкова се радвам, че се запознахте! Сега няма да съм съвсем сама!

–И аз.

–Наистина ли?

–Да.

–О, колко мило! – рече тя. Хвана ръцете ми...и докато се усетя, вече се целувахме, срамежливи, разтреперани...

–Ще ти призная нещо – рече тя след това. – Това ми беше първата целувка!

–И на мен – казах аз.

Пак се зацелувахме. В тоя вълшебен миг, като от небето, пред нас се появиха двамата ми съквартиранти с бастуните. В компанията на жена с две патерици. Тримата, които явно не бяха очаквали да ме видят точно тук, се вцепениха от изненада. Няколко секунди ме зяпаха, без да кажат каквото и да е. После единият изрева с цяло гърло:

–Пък се прави на честен!

Стефан Кисьов

Илюстрация: Луиза Станева

НА 3 ДЕКЕМВРИ ВЪВ ВАШИНГТОН СЕ ПРОВЕДЕ СРЕЩА НА НАЙ-ВИСОКО РАВНИЩЕ МЕЖДУ ПРЕМИЕРА БОЙКО БОРИСОВ И ПРЕЗИДЕНТА НА СЪЕДИНЕНИТЕ АМЕРИКАНСКИ ЩАТИ БАРАК ОБАМА.

Особен акцент бе поставен върху сътрудничеството в сферата на отбраната и сигурността. На разговора с президента на САЩ са присъствали вицепремиерът и министър на вътрешните работи Цветан Цветанов, министърът на външните работи Николай Младенов и министърът на отбраната Аню Ангелов, съобщиха от пресслужбата на Министерския съвет.

„И преди сме разговаряли с г-н Борисов, той е изключително ефективен световен лидер“, е подчертал президентът Барак Обама в изявлението си преди срещата. По думите му между САЩ и България съществуват здрави връзки, а страната ни е изключителен съюзник и партньор за американското правителство. Обама е подчертал, че доброто сътрудничество между България и Съединените американски щати не се основава само на взаимодействие в областта на сигурността.

ПРЕЗИДЕНТЪТ РОСЕН ПЛЕВНЕЛИЕВ ОСУЕТИ ПОЛАГАНЕТО НА КЛЕТВА НА ВЕНЕТА МАРКОВСКА КАТО КОНСТИТУЦИОНЕН СЪДИЯ НА 15 НОЕМВРИ.

Президентът си тръгна от церемонията преди тя да се закълне, като обяви, че разполага с писмо от прокуратурата за неизяснени факти и обстоятелства около конституционната съдийка. Така на практика той я бламира, тъй като заклеването на конституционни съдии по закон става единствено в едновременното присъствие на Президента, Пред-

седателя на Народното събрание и шефовете на Върховния касационен съд и Върховния административен съд.

МАКСИМ МИНЧЕВ, КОЙТО ДЕВЕТ ГОДИНИ Е ГЕНЕРАЛЕН ДИРЕКТОР НА БЪЛГАРСКАТА ТЕЛЕГРАФНА АГЕНЦИЯ (БТА),

ще заема поста още 5 години. Кандидатурата му, която е единствена, отговаря на изискванията за поста, реши вчера парламентарната медийна комисия. Предложението Максим Минчев да остане начело на държавната новинарска агенция е на ГЕРБ.

В НАЧАЛОТО НА НОЕМВРИ ЕКИПЪТ НА АРХЕОЛОЖКАТА ПРОФ. ДИАНА ГЕРГОВА ОТКРИТИ УНИКАЛНОТО ТРАКИЙСКО СЪКРОВИЩЕ КРАЙ СВЕЩАРИ.

Сред предметите са диадема, златни гривни, апликации към конска сбруя, множество апликации с женска глава на богиня, мъниста. Особено впечатляващ е начелникът с прекрасна конска глава, чиято основа е направена като глава на лъв. Бижутата, тежащи над килограм и половина, са били предназначени за най-славния владетел на Гетското царство – Котела, твърди проф. Диана Гергова. Предполага се, че именно тялото на Котела е положено в центъра на могилата, където беше намерено сандъчето със златните предмети. Находката от разградското село се оказва едно от най-гледаните видео клипове в сайта на британската телевизия Би Би Си. Репортажът „Откриха златно съкровище в България“ попадна в топ 3 на секцията „Най-гледани и споделяни“ видеоматериали..

ОКОЛО 250 УЧЕНИ СКАНДИРАХА НА 5 ДЕКЕМВРИ „МАФИЯ“ И „ОСТАВКА“ ПРЕД ЕДИН ОТ ВХОДОВЕТЕ НА МИНИСТЕРСТВОТО НА ОБРАЗОВАНИЕТО.

Скандалът около фонд „Научни изследвания“ и конкурса му за финансиране на изследователски проекти избухна след като стана ясно, че с 14,8 млн. лева ще бъдат финансирани 95 от общо 1024 кандидирани проекта. Демонстрантите искат анулиране на последната сесия от конкурса на фонда. Трябва да има прозрачност за процедурите на конкурса, а учените не разполагат с рецензиите от него. Министърът на образованието заяви, че протестът е политически и е свързан с предстоящите избори догодина.

„ПРОТЕСТИРАЩИЯТ НА ОРЛОВ МОСТ“ (СЪБИРАТЕЛЕН ОБРАЗ НА ПРОТЕСТИРАЩИТЕ ОТ ОРЛОВ МОСТ) БЕ ОТЛИЧЕН С ГОЛЯМАТА НАГРАДА „ЧОВЕК НА ГОДИНАТА“ 2012 В ГОДИШНИТЕ НАГРАДИ НА БЪЛГАРСКИЯ ХЕЛЗИНСКИ КОМИТЕТ (БХК) ЗА ПРИНОС КЪМ ПРАВАТА НА ЧОВЕКА И ПРАВОЗАЩИТНОСТТА.

Наградите бяха връчени на 10 декември на Международния ден за правата на човека, на тържествена церемония в София.

„Протестиращият на Орлов мост е Човекът на тази година. Този човек се мобилизира срещу едно държавно управление, което злоупотребява с обществената власт за частни интереси и злоупотребява със своя суверен – гражданите, като си позволява да взима политически и законодателни решения от негово име, не в негов интерес, и така опорочава самия базис на представителната демокрация – приеманите от нас, народа, чрез парламента ни, закони“, каза адв. Маргарита Илиева, директор на правната програма на БХК и председател на журито на „Човек на годината“, при връчването на наградата. Освен голямата награда „Човек на годината“, журито определи и две подгласни, както и три специални награди. Сайтът „Бивол“, активистът на Зелените Тома Биков и Асоциацията на европейските журналисти също бяха наградени от Българския хелзински комитет.

Горнобански манастир

Държавата е отпуснала 1,6 милиона лева на Българската православна църква за поддръжка на храмовете през тази година. Това съобщи за БТА директорът на дирекция „Вероизповедания“ към Министерския съвет Емил Велинов.

За мюсюлманското вероизповедание са отделени 180 хиляди лева. За храмовете на арменската общност разпределените средства са 40 хиляди лева, а за еврейските – 30 хиляди лева, посочи Велинов.

Той обясни, че от всичките 1,6 милиона лева средно по 100 хиляди лева получава всяка една епархия в България. По думите му, у нас има над 5000 православни храма.

Освен държавата, за поддръжката на храмовете се грижат и жителите в съответните градове и села чрез своите дарения, коментираха за БТА духовници.

„Църквата, като всяка обикновена

къща, постоянно има нужда от ремонт. Ако по някакъв начин успеем да ремонтираме покрива, то не минава много време и се налага да поправим мазилката, да възстановим иконостаса и т.н.“, посочи отец Ангел Ангелов, предстоятел на храма „Света София“. Според него е важно не само държавата, но и хората да осъзнават нуждата да помагат на църквите. Всички тези, които именуват себе си за християни, трябва да имат отговорност за поддръжката на храмовете, смята отец Ангел.

Изцяло на дарения и добрата воля на жителите от района разчита Горнобанският /Люлински/ манастир „Св. Св. Кирил и Методий“, в който няма монаси. За местните хора светата обител, дори и запустяла, остава любимо място за отдиш и уединение. Църквата, макар продължила да се руши, отваря врати всяка събота и неделя, за да приюти молещите се християни.

СРЪБСКАТА НИШКА В БЪЛГАРСКАТА ДУХОВНОСТ

Религията традиционно е оказвала голямо влияние върху политиката и двете винаги са се преплитали в сложен исторически възел. Точно това преплитане води до основаването през 13-ти век на Горнобанския манастир (известен още като Люлински). Възникването на светата обител се свързва с крепостта, охраняваща Бучинския проход и със сръбския крал Стефан Урош Втори Милутин. Според преданието, след построяването на манастира, там са пренесени мощите на сръбския крал и той става известен сред местното население като „Св. Крал“.

По време на османското робство мощите на Стефан Милутин обикалят почти всички софийски църкви по различни причини, но остават в пределите на София. Днес те са поставени за поклонение в софийския катедрален храм „Св. Неделя“. Стефан Милутин е почитан от българите, тъй като поема защитата на българските интереси срещу Византия в Македония в труден за Търновското царство момент.

МЕСТНИТЕ ЖИТЕЛИ ВЪЗСТАНОВЯВАТ РАЗРУШЕНИЯ ХРАМ

Съдбоносните събития около превземането на София през 14 век достигат и постройките на манастира и той на няколко пъти е разрушен и унищожен. Въпреки сложния исторически момент, местните жители на Горна Баня (откъдето идва другото му име) успяват да склонят турските власти

през 1863 г. да разрешат възстановяването на църквата „Св. Св. Кирил и Методий“.

Най-голям радетел на това богоугодно начинание бил дядо Цоне (името му е вдълбано в стената на манастира). Патриот и предан човек на Васил Левски, той започнал възстановяването му. Мълвата гласи, че турците го арестували и повели на съд към Русчук – дн. гр. Русе (тъй като нямал разрешение за строителството). С подкупи и хитрост дядо Цоне излязъл от зандана само след два месеца и половина. Събрал стадо от 600 овце и ги подкарал за Цариград с намерение да се срещне с везира. Подарил цялото стадо на великия везир и получил разрешение за съграждането

на манастира. Завръщането му в Горна баня се превърнало в празник.

СЛЕД ОСВОБОЖДЕНИЕТО ДО ДНЕС

Най-благоприятният момент за манастира идва след Освобождението на България, тъй като успява да се сдобие със значителни имоти. Следва нов поврат в средата на 20-ти век – настанени са трудови войски и това на практика прекратява духовното му съществуване. Имотите са разграбени, стопанството – разрушено, а монасите – прогонени. След като започва възстановяването му наново, друго бедствие достига светата обител – пожар съсипва сградите му. Запазва се само църквата, но остава без купол, както я виждаме и днес.

От жилищните сгради на монасите в момента има само останки, а за някогашната му красота разказва поставеният вътре макет. Въпреки това, все още с пристъпването в църквата, се улавя духът на свято място. Може да се прочете историята на крал Стефан Урош Втори Милутин, както и да се види забележителна икона с него. Зад олтара се разкриват оскъдни, но много красиви фрагменти от стенописи. Местоположение: Горнобанският манастир се намира в Люлин планина, на няколко километра от софийския квартал Горна Баня. До него се стига през вилната зона на Горна Баня и на разклона се поема по левия път.

Десимира Миткова

Германски манастир

Православни младежи търсят обединение на младите с религиозни виждания, които учат и живеят в чужбина, коментира в интервю за БТА протосингелът на Софийска света митрополия отец Ангел Ангелов.

Амбицията им е чрез сайта „Православна младеж“ да създадат интернет общество на православните млади хора и да формират гражданска православна позиция по различни съвременни проблеми, уточни духовникът. Началото на сбирките си младежите поставят преди няколко години. Темата на дискусиите им е „Ролята на православната младеж в българското общество на 21 век“. Интернет изданието е пуснато официално в мрежата в края на 2008 г. за Рождество Хри-

стово и е първото по рода си в България. Младежният православен сайт е създаден от група млади хора със съдействие на свещенослужителите от храм „Св. София“ в София. Отец Ангел Ангелов разказа, че от няколко години младежи богослови се събират регулярно, за да говорят за вярата си обединени в този сайт. Те се стремят както да поддържат духовенството си, така и да общуват, разменят идеи и да градят нови запознанства. Така младите хора имат възможност да поддържат връзки с православни младежки организации в страната и чужбина, отбеляза протосингелът на Софийска света митрополия отец Ангел Ангелов. Той коментира за БТА, че ако се работи по-активно с младите

хора, православието ще може да привлече много повече поддръжници. Най-страшното е, че не успяваме да задържим младите хора в България, посочи духовникът. А идеята на сайта „Православна младеж“ е именно да обедини хората с религиозни виждания, добави той.

Връзката на младите хора с Християнството е изключително важна за съхранението и утвърждаването на религията и нейните храмове. Неизменна част от духовния живот е присъствието на свещеници, които да допринасят за развитието на „домовете“ на вярата, да организират стопанисването на обителите – културно-историческите ни реликви. В района на красивата ни столица София е съсредоточен най-

големият брой манастири в България, твърдят експертите. Есин от тях е Германският манастир „Св. Иван Рилски“.

ПОЗИТИВНИЯТ ОБРАЗ НА МОНАШЕСТВОТО

Германският манастир „Св. Иван Рилски“, част от Софийската Света гора,

се обитава от двама монаси и един послушник, а управляващият го монах Пимен е възпитаник на Света Гора в Атон. Позитивният образ на монашеството, който те изграждат, се смята за едно от най-големите богатства на светата обител, тъй като освен, че води до съживяването на християнството, се запазва и духът на богослужението, с уважение и почит към монасите и техните молитви.

ПО ЧУДОТВОРНИТЕ СЪПКИ НА „СВ. ИВАН РИЛСКИ“

Да се озовеш на място, където най-големият български светец е прекарал част от житието си, непременно придава несравнимо одухотворение и енергия. Разположеният сред красива гориста местност Германски манастир и днес носи чудотворното усеждане за своя покровител – Св. Иван Рилски. Светата обител е второто отшелническо място, където светецът се опитва да се скрие, след като цар Петър обявява издирването му, за да разбере в какво се крие славата на един отшелник и защо толкова хора вярват в него и го следват.

С тази мистична история се свързва основаването през 10-ти век на Германския манастир в Лозенската планина. Чудотворното му въздействие се подсилва и от преданието, че ожаднелият отшелник промълвил „Господи, водица!“ и на мига бликнало аязмото с лековита вода. Изворът обаче остава извън пределите на днешния манастир, високо в планината.

Въпреки че на два пъти е бил разрушаван – през 14-ти век от османските войски и през 18-ти век от кърджалийските орди, мястото успява да се съхрани като духовно средище за много поклонници. Църквата, която може да бъде разгледана и днес, е изградена през 1885 г. от оцелелите монаси. Тя представлява малка еднокорабна църква, вкопана в земята, с интересни стенописи от 80-те години на по-миналия век, изографисани от братята Иван и Никола Доспевски.

КРАСОТА И ВДЪХНОВЕНИЕ

Освен с легендата за миналото и историческата си стойност, манастирът впечатлява и с красивата природа край него. За гледката допринасят и трите секвой в двора му, засадени в края на 19-ти век първо от Княз Фердинанд и княгиня Мария Луиза, а по-късно и от Цар Борис Трети. Магията на място вдъхновява и един от най-добрите български писатели Елин Пелин, който създава сборникът „Под манастирската лоза“ именно в Германския манастир, а прототипът на отец Сисой в творбата е бил монах от обителта. Самият Елин Пелин определя тази си творба като най-хубавата и най-човечната.

Отличително за манастира е неговата двойна връзка със Света Гора. Той е част от Софийската света гора и същевременно е метох на манастира „Св. Георги Зограф“ в Атон. Този си статут мястото получава през 1928 г., когато е било взето решение манастирът и принадлежащите му земи да бъдат преотстъпени за стопанисване на бедствания по това време манастир в Атон.

*Местоположение: Германският манастир е разположен в Лозенската планина, на 5 км. югоизточно от с. Герман и на 15 км. югоизточно от София. Леснодостъпен е с кола през селото, където при влизане има отклонение вляво и се стига директно до мястото. Пътят е сравнително добър, указан с табели.

Десимира Миткова

Снимки: БТА

Клисурски манастир

Нов храм ще краси Клисурския манастир „Св. Петка“. Строежът на ротондата е почти завършен като архитектурен обем и конструкция, но все още остава доста работа за нейния финален облик. Проектантът на църквата арх. Цветанка Разсолкова обясни за БТА, че цялото формообразуване и композиция на храма е проектирано така, че да отговаря на каноните и традициите в православната архитектура. Едновременно с това, са използвани съвременни елементи, умело отговарящи на изискванията за такъв вид сгради. По думите на арх. Разсолкова

интересно е цялостното обемно-пространствено решение на базата на кръга /ротонда/, което дава богатство на формите и въздействието на сградата. Интересна е кобилицата, която подчертава входа, поредицата от арки, които описват сградата и не са правени досега, както и вътрешното пространство на храма. Гредите на тавана образуват лъчи във формата на кръст, а куполът се извисява над тях и пръска светлина. Кръстът на църквата също е впечатляващ с художествената си форма. Изпълнен е по проект на архитекта и с много внимание и умение от

изпълнителите.

Помислено е и за добрата акустика, като са вградени специални тръби в стените. Финалният проект предвижда да бъде поставено и специално художествено осветление.

Проектът е дарение от архитектурния колектив с главен проектант арх. Цветанка Разсолкова и сътрудничката й арх. Весела Костова.

Разсолкова разказа, че от около десет години екипът помага на манастира с проекти за нов генплан, навес за поклонници, ограда, нова камбанария, нов притвор на стария храм, а сега

се строи и нова жилищна сграда със смесени функции. Тя е на калкан към съществуващата. В тази част ще има малка приемна за игуменката, библиотека, работни и жилищни помещения за монахините.

Строежът на двете части се осъществява изцяло с дарения.

Цветанка Разсолкова отбеляза, че целият екип – игуменката, архитектът и изпълнителите работят в много добро партньорство и единомислие, което по думите ѝ е гаранция за успешен финален проект. Особено важна е ролята на игуменката – майка Филотея, която успява да намери подход към всеки.

СВЕТА ПЕТКА ОСВЕТИЛА МЯСТОТО НА КЛИСУРСКИЯ МАНАСТИР

Трудно е да се посочи точната година на основаване на Клисурския манастир „Св. Петка“. Легенда свързва началото му с времето на Второто българско царство. През 1238 година цар Иван Асен Втори пожелал мощите на Света Петка Българска да бъдат пренесени в тогавашната столица Търново. Когато литийното шествие спряло за почивка тук, мястото било осветено от нетленното тяло на светицата, след което живеещите наоколо християни построили църква, а по-късно бил основан и манастир.

Причина за липсата на сведения, свързани с историята на манастира, е голям пожар, унищожил архива и библиотеката в средата на миналия век, както и рухването на старата манастирска църква. Впоследствие

пристигналата насам след дълъг период на странстване руска схимонахиня Мария Магдалена, години наред отдава своите сили, всеотдайност и труд за възстановяване на духовното огнище. Тя остава тук завинаги и завършва земния си път през 1978 година като схиигумения, след като вече е успяла да привлече вниманието на монашеската общност и вярващите от региона.

Голяма роля за развитието на мястото има и дядо Гаврил (сегашен Ловешки митрополит), който поема управлението на манастира след смъртта на Мария Магдалена през 1978 г. Той изгражда основната жилищна сграда. Днес богоугодното и народно дело е продължено с много любов от игумения Филотея, която още с идването си в манастира преди около десет години, започва неговото възраждане, разширение и превръщане в православен духовен център.

КРЕПИТЕЛ НА СЪВРЕМЕННАТА ВЯРА

Крепител на съвременната вяра, Клисурският манастир „Св. Петка“ и днес продължава да се разширява и да строи нови сгради. Това е първото място от Софийската Света гора, в което се натъкваме на разрастващ се комплекс.

Преди две години са подновени и стенописите в действащата църква, направени за първи път през 50-те години. Иконостасът, който е нов, впечатлява с изкусната си изработка. Отличителна черта на манастира са цветните стенописи с библейски

текстове върху монашеските части, външните стени и портата. Макар да са направени сравнително скоро – през 1998 г., имат висока художествена стойност, особено изрисуваните един до друг образи на св. Климент Охридски и светите братя Кирил и Методий.

Удивление буди у всеки, когато на място усети не само съхранението на православната вяра, но и нейното съвременно изграждане и проповядване.

Местоположение: Клисурският манастир „Света Петка“ се намира в покрайнините на столицата, на няколко километра от курортния град Баня. До него води асфалтов път, който тръгва от центъра на града.

Десимира Миткова

След Възкресението

Съдбата на Яна Язова (Люба Ганчева) е поредното красноречиво доказателство за силата на таланта и важността на премисленото писано слово, което оцелява при превратностите на времето.

За пореден път става ясно, че дори у нас е безсмислено да се преследва, забранява, унищожава и игнорира значимият и неординерен творец. Това е една от капиталните грешки на миналия режим, впрегнал цялата репресивна машина в преследване на интелектуалния елит на нацията. Напразни се оказват напъните и усилията му. Доказва го с още по-голяма сила случаят Яна Язова. 30 години тя не е печатана и официално интегрирана в литературния ни процес. След загадъчната ѝ смърт е направен опит да се присвои архивът ѝ и помен да не остане от нейното дело. 10 години по-късно (на 27. XI. 1984) започва процесът на възкресението, който продължава и днес.

Много лесноразграничими са два периода в развитието на Язова. Първият е етап на бурно, устремно и категорично утвърждаване и продължава 14 години – от първата публикация – стихотворението „През зимата“ (сп. „Ученически поход“, 1930, г. IV, №2), до изгарянето на първа

част от знаменития ѝ исторически роман „Александър Македонски“ след бомбардировките над София. Следва периодът на достолепна вътрешна емиграция и отстраняване от официалния литературен живот, в който Яна Язова продължава да твори упорито, създавайки както смайващи със своята прозорливост и критичност романи – „Соленият залив“, така и откровено компромисни книги (трилогията „Балкани“ – 1952–1964), чрез които тя отчаяно търси признание и реабилитация. Далеч съм от мисълта да градя митологична подялба от „Яворов тип“ на творчеството. Това разделение се налага за улесняване на работата ми, а и тъй като и досега не мога да си обясня защо Язова не прави опит да публикува „Александър Македонски“ до 1947 г. включително, а хвърля усилия за писане на романи „за чекмеджето“, изпълнявайки гражданския си дълг, както и коя е причината (въпреки хвалебствията на Талев и Георги Томалевски) историческата ѝ трилогия да не получи зелена светлина за печат в периода на разцвет на епичните платна у нас, когато е и създадена?

Привидно около Язова вече всичко е ясно, рождена дата (23.V.1912) и ден на погребението (9.VIII.1974), образование – Славянска филология в СУ „Св. Климент Охридски“ (1935), сърдечни увлечения (с Джон Табаков и Марио Жеков), голямата ѝ любов с проф. Александър Балабанов (от чиито епистоларни изблици е публикуван цял роман през 1996 г. – „Мойра“), семейният живот с инж. Христо Йорданов, работата ѝ в „Развигор“, „Училищен преглед“, „Блок“, членството ѝ в ПЕН-клуба и Съюза на българските писатели, почитателите ѝ сред критиците и изследователите – Д. Б. Митов, Балабанов, Сава Манолов, Борис Зографов, Любомир Михайлов, Йордан Василев, Луко Захариев, Тодор Боров, Петко Тотев, Петър Величков, Цветана Василева,

Цвета Трифонова и нейните отрицатели – Георги Крънзов, Йордан Бадев.

Яна Язова се налага с бурен устрем като поетеса. Дебютната ѝ стихосбирка „Язове“ (1931) предизвиква сензация, наречена е чудото на българската литература. А е само 19-годишна. През 1934 г. излизат стихосбирките „Бунт“ и „Кръстове“. Пише стихове до 1943 г. включително, като за последно публикува в сборник през 1937 г. – „Сноп II“ Яна Язова е безспорно талантлив поетеса. Но за нейното бързо и безпроблемно приемане в литературния живот допринася не само откривателят ѝ проф. Балабанов. Помагат ѝ примерът, славата, проправената пътека от Елисавета Багряна – особено с възловите ѝ стихосбирки „Вечната и святата“ (1927) и „Звезда на моряка“ (1932).

Яна Язова демонстрира впечатляващи качества на майстор на късия разказ и на алтернативната, модерно поднесена драма. Постиганията в късия разказ намират естествената си приемственост в краткия роман „Ана Дюлгерова“ (1936). Той е дръзка, творчески подплатена реплика на класически образци като „Ана Каренина“ (1877) и „Мадам Бовари“ (1875) и е необичайно явление за нашата литература от 30-те години на XX век, затисната от възкисел котловинен мирис, селски драми и идилии, снахи, татули, песни на шурците, царе и възрожденски революционери. Ако и да ситуира действието в Пловдив (съзнателно, за да подсили непоносимата провинциалност на битието дори във втория по големина български град), Язова експонира една универсална житейска драма (Ана Дюлгерова – Богомил Дионисов), в която впечатлява желание то на героинята да се откъсне от

убогата действителност, да последва музикалното светило Дионисов в столицата и по света и да учи в Художествената академия.

Еманципационният порив на алтер егото на Язова – Ана Дюлгерова, респектира и днес, а впечатляващото дисектиране на чувствителната ѝ натура и душевност, приемаща дори смъртта, ме подтиква да лансирам провокативната теза, че с „Ана Дюлгерова“ Яна Язова слага началото на екзистенциализма в българската литература.

Язова се оказва и много добър драматург. „Последният езичник“ (1940) е силна пиеса и алтернативен поглед към българската история. Спечелва ни нестандартният ѝ подход при осмисляне желанието на княз Владимир Расате да се върне назад към корена, към изконната вяра и боговете, срещу унизителния мир с Византия и трагичната перспектива България да стане славянско княжество.

„Последният езичник“ се домогва не само до алтернативно тълкуване на родната история, но и до смущаващо обобщение за национално-историческото битие. Това веднага е оценено по достойнство от проф. Балабанов, който бърза да преведе пиесата на немски език.

Качествено нов етап в развитието на Яна Язова се явяват романите „Капитан“ (1940) и „Александър Македонски“ (1944).

„Капитан“ е неповторима и прочувствена сага, дело на автор с европейски дух и манталитет, щедър талант и разкрепостено съзнание.

Това е първият значим български роман за магическата сила на морето, за мечтата чрез капитанската униформа българската душа да се откъсне от оковите на битовата приземеност, да опознае примамливия средиземноморски свят (Близкият Изток, Египет), да открие както загадъчната му красота, така и неговите пороци (липсата на здрава семейна среда, наркомания, проституция). В „Капитан“ присъщата за Язова женска чувствителност е туширана и приглушена по посока на извечни и общочовешки обобщения.

Най-общо, чрез образа на Кълвача,

Яна Язова в Париж, 1937 г.

Яна Язова се домогва до предизвикващи възхищението ни дълбини в разкриване на необикновената човешка съдба, на нестандартния със своята сила и целеустременост дух, за който се борят Дяволът и Богът, Доброто и Злото (...)

Яна Язова първа създава сполучлив и значим роман за Александър Македонски. Ползвайки само „Успоредни животописи“ на Плутарх и историята на Александър Велики от Йохан Дройзен и на базата на личните си впечатления, натрупани от пътуването си в Близкия Изток през юли и август 1935 г., тя създава убедителен, модерно звучащ епос, издигащ я квалитетно като прозаик и рязко открояващ я от родната ни традиция в областта на историческата етика, където жалоните са поставени с „Ден последен – ден господен“ (1934) на Стоян Загорчинов и „Дъщерята на Калояна“ (1937) на Фани Попова-Мутафова, и се взривяват с бездарния комикс на Крум Велков „Водителят“ (1940).

Язова завършва романа си в първата седмица на септември 1944 г. буквално десет дни преди комунистическия преврат, който я заличава от българската литература за цели 40 години. Печатните коректури на първите осем коли изгарят при бомбардировките над София, а малко след 9.IX.1944 г. е убит и издателът ѝ Петко Атанасов. Независимо от тези съвсем неблагоприятни об-

стоятелства, Яна Язова продължава да нанася поправки в ръкописа си до края на 60-те години. Въпреки че архивът ѝ е ограбен през август 1974 г., препис от романа в завършен вид все пак оцелява, разчетен и подготвен за печат от Петър Величков, за да излезе през 2002 г. буквално като възкръснал от мъртвите.

Днес „Александър Македонски“ се възприема като събитие и явление,

Яна Язова

отнасящо се до развойните процеси в литературата ни от средата и втората половина на 40-те години на XX век.

Откроява се постижението на писателката при изграждане образа на владетеля – не като сатрап, а като неспокойна натура, търсеща по света достоен съперник (най-силни са страниците, проследяващи двубоя между Александър и Дарий) и мечтаещ да изгради държава-мост между Елада и Индия.

Яна Язова описва Александър в преимуществено-романтична светлина, без да стига до крайната му деградация, характерна за „Завоевателя на миражите“ (1999) на Стефан Дичев. Тя представя правдиво неговото обкръжение и му обръща подобаващо внимание (особено в лицето на Ефестион, Барсин, принцеса Роксана и Дариевата дъщеря Статира), с което не го принизява до редови диктатор-властолюбец, а го въздига до необикновен владетел с божествена закрила.

Яна Язова с проф. Александър Балабанов в Лом

Великолепно са пресъздадени баталните картини, сватбата на народите в Суза, смъртта на Ефестин и мъчителния край на световния завоевател Александър, потвърждаващи безспорно високата класа на Яна Язова.

Всичко това превръща „Александър Македонски“ в наситена драматична хроника, която е истинско богатство за родната литература.

Писан като отглас на драматичните събития, „Война“ (2001) поразява със своята истинност, с неприкрития си критичен патос, визирайки поредица от знакови съткновения, белязали края на буржоазна България и раждането на нейното т.нар. социалистическо битие – началото на Втората световна война, влизането в Тристранния пакт, партизанската съпротива, бомбардировките над София, кървавите изстъпления след преврата на 9.IX.1944 г., достигнали кулминацията си с т.нар. Народен съд.

В този аспект усилията на Язова са най-ползотворни, а изградените от нея персонажи – най-въздействащи, особено ако отчетем спецификата на тяхното сътворяване и неизбежния им (авто)биографизъм – Катерина (с прототип Яна Язова), Фердинанд (проф. Балабанов), председателят Александър (в когото разпознаваме чертите на ранния комунистически апаратчик Трайчо Костов) и стигнем до Русан Кондуктора, Анастасия,

Беро Беров (първият активен борец срещу комунистическата сатрапия) и Сандро Гърка, за които вече липсва надежда, че могат да се открият техните прототипи.

Яна Язова не робува на фалшиви постулати, нейното мислене не е оковано от партийни догми, то се влияе предимно от вечните християнски ценности, с което категорично доказва връзката със своите предшественици, майстори на романтико-психологическото изображение (Йовков, Георги Райчев, Каралийчев), за които проникването и изследването на интимния и индивидуален човешки свят е главна цел.

Неизбежно идва ред и на другия крамолен и останал скрит роман на Яна Язова „Голямо и малко“ (2003). Той е първата, но не толкова сполучлива част от романовия диптих, включващ и „Война“.

Интересно е, че тази книга е изградена изцяло чрез описателно-ретроспективни похвати. В „Голямо и малко“ липсва динамика; експонирани е като „сага за една обикновена фамилия, чийто живот е тясно преплетен с живота на малко провинциално градче на брега на Соления залив“²(...)

В съпоставка с „Война“ „Голямо и малко“ сякаш улавя провинциалната застиналост на миналото, но не и живата емоционалност и интензивност.

Попадайки в глуха изолация и в действителен живот в сянка, Яна Язова се заема с най-големия си проект – трилогията „Балкани“, над която работи 12 години – от 1952 до 1964 г., а нанасяните редакционни поправки стигат до 1972 г. Не мога да нарека този египетски труд дело на живота ѝ. Въпреки възторжените отзиви на Георги Томалевски, Димитър Талев, Йордан Василев, Петко Тотев и Петър Величков.

За мен поредицата, включваща романите „Левски“, „Бенковски“ и „Шипка“, освен знак за отчаяния ѝ стремеж за късна реинтеграция в официалната ни литература, свързвам и с грандиозно-триумфалния провал на Язова – като творец, впрегнал таланта си да се адаптира към епичните изисквания на „новия живот“, който действително по-смъртно триумфира (фантастични тиражи в годините на перестройката 1987–1989), но търпи гротесков неуспех като писател-новатор, европеизирал родната литература и завърнал се в края на живота си в нейната родово-котловинна клетка.

Разбира се, може да се пишат панегирици за силните женски образи (особено това се отнася за Евпраксия, Серафима и Малката Макрина в „Левски“) и за внушителните фигури на Апостола и Бенковски, за достоверното коректно представяне на събитията (няма как да е иначе, след като Язова се обляга на основополагащите трудове на корифеите Никола Начов, Димитър Страшимиров, Макгахан и Скайлър) или за впечатляващата кръгова структура на трилогията с трите ѝ стълба – стожери в повествованието – Балканът, кръстопътният проход Маркови врата и върхът (Шипка).

Но това няма да прикрие основния недъг на написаното от писателката – принизяването ѝ до читателските среднотатистически вкусове и съобразяването ѝ с клишетата на епичната вълна от 50-те години на миналия век.

В интерес на истината, първата част на епичната сага е най-събрана, концентрирана около Калофер и женския му метох с доминиращите равностойни образи на Евпраксия, Серафима, Делича и Левски, въпреки амбицията да се обхване цялата

четническа съпротивителна борба – от легиите на Раковски до смъртта на Апостола (единадесетгодишен период – 1862–1873).

Във втората част, „Бенковски“, Язова изтъква юздите и не може да контролира героите, епичния сюжет, нито да направи желаните от нея внушения.

Днес е лесно да си обясним защо тази трилогия през 1984–1989 г. е приета с такъв възторг и адмирации от критиката и читателите.

Предлага се друга (може би по-свежа и неклиширана) гледна точка към възлови исторически събития, които са описани коректно и възторжено-емоционално. Нацията припознава своите герои-кумири, от които има нужда, а моментът на преустройство е удачно избран за стартиране процеса на официалното приобщаване на Язова в литературата ни.

Тук ще трябва да отдадем дължимото на още един неин ръкопис – „Пътувания, срещи, разговори“ от 1962 г. (Фонд 1400, опис 1, а.е. 62), документиращ както работата й по трилогията, така и срещите й с нейни евентуални бъдещи читатели в Панаярище, Дряновския манастир и на Шипка.

Един неподправен, автентичен и искрено воден пътеписен дневник, в който се фиксира и творческата драма на писателката, осъзнала, че въпреки усилията и компромисите й, въпреки сизифовския труд, който е положила, нейната трилогия няма да бъде отпечатана и авторката няма да доживее официалната й премиера.

След преживян подобен творчески крах е трудно да се допусне, че е възможно ново възраждане, че Яна Язова ще има желание да пише и да търси друг тип творческа реализация. Оказва се, че тя може. Само изключително устойчив, твърд и упорит характер като нея е в състояние да излезе от пепелта като птицата Феникс. При това с ясното съзнание, че писането е безнадеждна работа, че публикации няма да има. И след като през 1959 г. е загубила майка и съпруг.

Въпреки това Язова се хваща за работа. През 1963 г. събира в ръкописа „Сол и пипер“ 500 афоризми и 50 карикатури на Балабанов. Търси застъпничеството на проф. Тодор Боров през 1973 г. да бъдат издадени в изд. „Наука и изкуство“. Макар че използва псевдоним (Добромир Стратев), усилието й се оказва безуспешно.

Този провал я амбицира да завърши през 1963 г. ръкописа си с 272 афоризма „Златни искри на скръбта“. Поразява устойчивостта на нейния дух. Амбицията да твори във възможно най-концентрираната и лаконична форма на максимата и словесния парадокс. Да демонстрира финес и класа в така чуждата й (привидно) жанрова територия на афоризма.

И все пак днес прозренията й звучат актуално и носят универсалната сила на тяхната прозорливост.

Съдбата и творческият път на Яна Язова са знакови за българската литература в противовес на щастливата участ на конкурентите й Димитър Димов и Стефан Дичев.

Смятам, че периодът на възторжено-то преоткриване на възкръсналата Яна Язова е в своя край.

Необходимо е обективно, коректно и отговорно осмисляне на творчест-

Яна Язова –
портрет от Руска Маринова, 1938 г.

вото й, разкриването на нейното значение в българската литература. Без инсинуации и романтични забележки, честно и отговорно, както подобава на всеки уважаващ себе си литератор.

Настоящата статия е необходимата стъпка в тази насока.

Борислав Гърдев

(Публикува се със съкращения)

ЯНА ЯЗОВА

Люба Тодорова Ганчева е родена в Лом на 8 юни 1912 г. Произхожда от семейство на учители. Баща й, Тодор Ганчев, е доктор на философските науки, завършил в Цюрих, Швейцария. Майка й, Радка Бешикташлиева, е дъщеря на почтен търговец от Цариград. Яна Язова учи в Лом, Видин и Пловдив, а завършва гимназия в София (1930) и славянска филология в Софийския университет (1935). Публикува стихове, разкази, статии, пътни бележки в периодичния и литературния печат. Заедно с артиста Никола Балабанов, неин зет, издава през 1941–1943 популярното списание за деца „Блок“. Член на Дружеството на детските писатели, на Клуба на българските писателки и на Българския ПЕН-клуб. След убийството й през 1974 г. изчезват оригиналите на неиздадените й романи, писани в периода 1944–1974 г. Николай Хайтов, като председател на Творческия фонд на Съюза на Българските Писатели, елиминира сформиранията комисия от Съюза на Българските Писатели в състав: проф. Тодор Боров, Матей Шопкин и Харалампи Харалампиев, и заедно с юристконсулта Аянов влизат в жилището на мъртвата писателка. Няколко месеца Хайтов и Аянов отклоняват също опитите на ЦДА да прибере архива на Язова. Едва в края на октомври 1974 г. Величка Филипова, шеф на архивите, успява да преодолее съпротивата му и служители на Централен Държавен Архив прибират остатъците от архива на Язова. Между тях има само чернови на неиздадените й романи, благодарение на които от 1987 г. нататък творбите излизат с името на авторката си.

Стефан Данаилов

на 70 години

С времето свикнахме с присъствието на Стефан Данаилов.

Той е органическа част от нашето всекидневие и затова с умиление и трудно прикрита носталгия следим и сега неговите по-стари филми, показвани периодично по тв канали, спомняме си върховите му театрални изяви в „Сизве Банзи е мъртъв“ (1977), „Щастливецът иде“ (1978), „Под игото“ (1981), „От ума си тегли“ (1985), „Дон Жуан“ (1986), „Хамлет“ (1987), „Цената“ (1992), „Лорензачо“ (1992), „Декамерон“ (1999), „Пигмалион“ (2007), в телевизионни спектакли – „Светът е малък“ (1968), „Жена премина кръстопътя“ (1974), „Севилският бръснар“ (1974), „Нашествие“ (1975), „Разпятие-то“ (1976), „Доктор“ (1977), „Харолд и Мод“ (1978), „Варшавска мелодия“ (1978), „Милионерът“ (1978), „Може би утре, може би никога“ (1982), „Краят на играта“ (2001), „Биволът“ (2004), в шоу – спектакли, винаги радвали се на изключителен интерес – „Добър ден, довиждане!“ (1979), „Ретробуфест“ (1982), „Съзвездия '83“ (1983), „Новогодишен карнавал“ (1988), „Зелен таралеж“ (1997), „Балканска кръчма“ (2000)...

Гледайки днес превъплъщенията му сме наясно, че дори и най – баналните, най – екзалтираните и конюнктурните са ценни именно като част от неговата биография, от миналото и настоящето на нашето кино, театър, телевизия и естрада.

Той познава киноуспеха твърде млад, още след участието му като ученик в кримката „Следите остават“ (1956).

Когато излизат „Инспекторът и нощта“ (1963), „Понеделник сутрин“ (1965), „С дъх на бадеми“ (1967), „Първият куриер“ (1968), двата сезона на „На всеки километър“ (1969 – 1972), „Черните ангели“ (1970), „Обич“ (1972), „Нона“ (1973), за него се заговаря като за първата ни родна звезда.

Публиката се прехласва по сексапи-

ла му, по неговата красива фигура, по хлапашката му безцеремонност на младеж от големия градски център, роден да изненадва, смайва и забавлява. Стефан Данаилов има шанса да попадне във ВИТИЗ, подготвен за изпитите от големия Иван Кондов, тогавашен съпруг на сестра му Росица, да учи през годините 1963 – 1967 г. в класа на корифеите Стефан Сърчаджиев и Методи Андонов, да моделира щедрия си талант във Военния и Националния академичен театър.

Логично след това става доцент – през 1996 г. и професор – през 1999 г. в НАТФИЗ по актьорско майсторство, подготвяйки фаланга млади знаменитости, които с обич го наричат и досега Мастер.

Във време, когато мнозина негови „доброжелатели“ пророкуват бърз край на кариерата му, поради преексплоатиране и изхабяване на модния му имидж, той предвидливо търси театралната зала, суровата школа на сценичните делници, на всекидневния изпит пред взискателната аудитория, за да се завърне впоследствие на големия и малкия екран помъдрял, натрупал опит, с овладян и неизменно впечатляващ ни професионализъм.

Необяснимо е защо писалите за него критици като Росица Ненчева, са акцентирали на пиетета му към комплицираните съвременни герои, като тези, които играе в „Този

Стефан Данаилов

истински мъж“ (1975), „Вината“ (1976), „Поема“ (1986), „Дом за нашите деца“ (1990), обръщайки по – малко внимание на неговия интерес към непреходните образци на родната ни литературна класика. Именно в екранизациите – по-успешни или имащи определени недостатъци, той създава и най – ярките си и физиономични роли – поручик Галчев в „Нона“ (1973), Костадин Джупунов в „Иван Кондарев“ (1974), д-р Евгени Милев

в „На живот и смърт“ (1974), Васил Граматиков в „Кръвта остава“ (1980), доктор Старирадев в „Търновската царица“ (1981), капитан Алтънов в „24 часа дъжд“ (1982), Кирил Дечев в „Есенно слънце“ (1982), Иванов в „Една одисея из Делиормана“ (1983), Ювиги хан в „Тази кръв трябваше да се пролее“ (1985), епизодична изява в „Дон Кихот се завръща“ (1996), Деветаков в „Хайка за вълци“ (2000), Фердинанд I в „Ганьо Балкански се върна от Европа“ (2004), професорът в „Стъклената река“ (2010).

Стефан Данаилов запазва за дълго интереса и любовта си към историческото кино – наистина тук постиженията му са по-скромни, но и те са белязани от печата на импулсивната му индивидуалност, рефлектиращи в образите на Светослав Тертер в „Князът“ (1970), лечителят в „Сватбите на Йоан Асен Втори“ (1975), Карабелъв в „Юлия Вревска“ (1978), Борис I в едноименния филм от 1985 или друидът във „Версенжеторикс“ (2001).

Той се снима често и в тв новели, които добиват друг облик с неговото ярко присъствие – „Рожден ден“ (1983), „Вълците“ (1999), „Краят на XX век“ (2000).

Постепенно Данаилов преодолява предразсъдъците към своята личност, работи с най-добрите ни режисьори, доказвайки че има и добри вокални данни за записи на песни („Моето мъжко момиче“), мюзикъли („Вражалец“, 1976), шоу програми („Съзвездия '83“) и поетични рецитали (Яворов), показва, че е ярък комедиен талант в „Топло“ (1978), „От нищо нещо“ (1979), „Дами канят“ (1980), „Левакът“ (1987), „Карнавалът“ (1990)...

Публиката му вярва и все още го обича – независимо от разкритията за извънбрачния му син Владимир от връзката му с Ирен Кривошиева, от открито демонстрираните му политически възгледи, миналото му битие на партиен секретар на НАТ „Иван Вазов“, депутатстването му преди 10.11.1989 г. в редиците на БКП и от 2001 г. в редовете на БСП. Той беше говорител на първия състав на НСРТ от квотата на БСП от 13 декември 1997 г., министър на

културата в правителството на Сергей Станишев от 17 август 2005 до 27 юли 2009 г. и дори си опита късмета за вицепрезидент в кампанията, приключила на 30 октомври 2011 г., когато с Ивайло Калфин се класира-

ха втори след победителите Росен Плевнелиев и Маргарита Попова. Ако не друго, от нея ще остане все пак клипът „Идва нов ден“, който би трябвало да прикрие срама от конюнктурната черно – бяла късометражка от 2009 г., в която правеше компания на ватмана Сергей Станишев...

Стефан Данаилов се снима интензивно и след 10.11.1989 г. в „Карнавалът“ (1990), „Живей опасно“ (1990) „Искам Америка“ (1991), „Испанска муха“ (1997), „След края на света“ (1998), „Хайка за вълци“ (2000), „И прости нам“ (2003), „Свети Георги убива змея“ (2009), „Стъклената река“ (2010), без да забравяме култовите му изяви на магната Борис Касабов в изключително популярния сериал „Стъклен дом“ (2010 – 2012) и на мафията във „Фамилията“ (2012).

Той е сред малкото щастливци, пробили на запад с продукции като „Берлинска конспирация“ (1990) и „Червената мишена“ (1992) и в Русия – „Дон Кихот се завръща“ (1996) и станали звезди на италианското кино с поредиците „Наследството на инспектор Катани“ (1995), „Рекет“ (1997), „Алеф – лицето на смъртта“ (1997) „Краят на века“ (1999), „Дело по съвест“ (2002–2010) и сагата „Фермата на чучулигите“ (2007).

Пишейки тези редове, установявам куриозния факт, че Стефан Данаилов е роден в един и същи ден с великия Кърк Дъглас – на 9 декември, зодия Стрелец, с 26 години разлика.

Двамата наистина си приличат не само като дух, манталитет и житейско поведение, но и като тип творческа реализация – щастлива, плодотворна, дългогодишна. Защото и за Стефан Данаилов важи правилото, характерно за всяка звезда – след като прескочи клопките на славата, да се превърне в институция, с която другите неизбежно трябва да се съобразяват. Затова и съвсем заслужено през 2002 г. получава орден „Стара планина“ и наградата на Министерството на културата „Паисий Хилендарски“ за изключителен принос към българската култура...

Борислав Гърдев

Относно интервюто „Чехите ни са близки, но и много различни“ с проф. Никола Георгиев

От няколко месеца имам щастието да се възхищавам на прекрасното списание „Българи“, издавано в Прага. Луксозното издание отразява красотата на нашата Родина и нейните достойни представители в миналото и днес. Чета списанието и съм горд, че съм българин! Благодаря на главната редакторка г-жа Мария Захариева и ръководения от нея редакционен колектив.

Имам само едно сериозно възражение за част от интервюто на Димана Иванова с проф. Никола Георгиев „Чехите ни са близки, но и много различни“ („Българи“, бр. 2, 2012, стр. 2-7). То е за текста за българските студенти в Прага през 40-те г. на 20 в.

„Българските студенти се прочуват с това, че се държат зле, дори криминално-разбиват каси, създават на чехкините извънбрачни деца. През февруари 1949 г., когато промените вече са настъпили, българските студенти биват изловени, качени на товарни влакове и изпдени от Чехия“. Неверни, обидни думи за нас, бившите студенти в Прага от 1946 г. до 1952 г. През посочения период бях студент в Медицинския факултет на Карловия университет и бях в контакт както с много българи от различни факултети, така и с много чешки семейства. Първите две години от следването бяха много трудни. Нямахме осигурена издръжка и квартири, иммахме трудности с чешкия език. Издържахме се от цигари, които получавахме от

България. Чехите ни влизаха в положението и не ни вземаха мито. По-късно ни разрешиха да получаваме по 1500 крони, но те бяха крайно недостатъчни. Не сме се държали лошо, не сме имали криминални прояви. В интерес на истината трябва да кажа, че българите бяха желани партньори и приятели на чехкините. Сключваха се много бракове. Моето семейство например е 14-членно. Осем души от него живеят в България, шест – в Прага. Един е доцент в пражки университет.

Професорът говори за политически промени в Чехия през 1949 г. Всъщност те се осъществиха през 1948 г. Рядко се е случвало български студенти да бъдат върнати в България по искане на нашето Посолство и то предимно по политически причини, които често бяха неоснователни. Чехите обаче не се престараваха много в това отношение.

Някои наши студенти останаха в Прага, където завършиха образованието си. Част от тях постъпиха на работа в Чехия, други се върнаха в родината си. Мнозина заемаха отговорни длъжности в своята професия.

Не е имало описаното от проф. Георгиев влошаване на българо-чешките отношения във връзка с изгонването на български студенти от Прага, тъй като такова изгонване от чешка страна не е имало.

Д-р Никола Чорбаджиев, Плевен

Абонамент

ИНТЕРЕСУВА ЛИ ВИ ЖИВОТЪТ НА БЪЛГАРИТЕ В ЧЕХИЯ, БЪЛГАРИЯ И В ЦЕЛИЯ СВЯТ?

Абонирайте се за списание „Българи“, подкрепете своето българско списание! „Българи“ е едно от най-представителните списания на българската общност.

Годишният абонамент за 6 броя е само 180 КЧ. Пощенските услуги поема сдружение „Възраждане“. Средствата можете да изпратите

те на сметката на сдружението 1962160309/0800 или по пощата на адрес: o.s. Vazraždane/ Vocolova 3/120 00 Praha 2.

**ОБАДЕТЕ НИ СЕ НА GSM 777 196 322
ИЛИ НИ ПИШЕТЕ НА E-MAIL
BALGARI@ATLAS.CZ**

За контакти:

o.s. Vazraždane
Vocolova 602/3, 120 00 Praha 2
Тел.: +420 777 196 322
balgari@atlas.cz, www.blgari.eu

Българи брой 5–6/2012

Издател:

Гражданско сдружение „Възраждане“,
Americká 28, 120 00 Praha 2

Адрес на редакцията:

Vocolova 3, 120 00 Praha 2

„Българи“ излиза с финансовата подкрепа на Министерството на културата на Чешката република

Регистрационен номер

в Министерството на културата на Чешката република: E 13282

Главен редактор:

Мария Захариева

Редакционен екип:

Красимира Мархалева, Васил Самоковлиев, Димана Иванова

Сътрудници:

Снежана Таскова, Пламен Тотев, Деян Енев, Стефан Кисъв, Маргарита Петкова, Румяна Георгиева, Борислава Спасова, Татяна Борисова, Минка Генчева, Катерина Ненкова, Десимира Миткова, Луиза Станева

Дизайн: „Макс“ студио

Година 11, брой 5–6/2012

e-mail: balgari@atlas.cz
www.blgari.eu

Печат: Tiskárny Havlíčkův Brod a.s.

Дадено за печат: 12. 12. 2012

Цена: 60 крони

Годишен абонамент: 180 крони

Всички права запазени

Това издание или отделни негови части не могат да бъдат размножавани, публикувани и/или предавани по електронен, механичен, фотокопирен или друг начин, както и въвеждани в информационни системи, включително компютърни, без изрично писмено съгласие от издателя – Vazraždane o.s.

Balgari

Periodikum bulharske menšiny v České republice
Časopis je vydáván s finanční podporou
Ministerstva kultury České republiky

Balgari 5–6/2012

Adresa redakce a tel. spojení:

Vocolova 3, 120 00 Praha 2
221 419 838, 777 196 322
balgari@atlas.cz, www.blgari.eu

Ročník XI

Periodicita: 6

Náklad: 800 výtisků

Místo vydávání: Praha

Číslo vydání: 5–6/2012

Den vydání: 12. 12. 2012

Evidenční číslo: MK ČR 13282

Vydavatel: Vazraždane o.s., Americká 28
120 00 Praha 2, IČO 26544229

СЪОБЩЕНИЕ НАЦИОНАЛЕН РЕФЕРЕНДУМ 2013

Уважаеми сънародници,

На 27 януари 2013 г. (неделя) ще се проведе референдум с въпрос: „Да се развива ли ядрената енергетика в Република България чрез изграждане на нова ядрена електроцентрала?“.

Гласуването в чужбина на националния референдум ще се провежда само в дипломатическите и консулските представителства на Република България.

Всеки български гражданин, живеещ или пребиваващ на територията на Чешката република, с постоянен адрес в РБ към 09.11.2012 г., навършил 18-годишна възраст към датата на референдума включително, който не е поставен под запрещение и не изтърпява наказание лишаване от свобода, **може да заяви желанието си да упражни правото си на глас не по-късно от 01.01.2013 г. включително, в писмена форма чрез заявление по образец. Заявлението е валидно ако в него е попълнена цялата нужна информация!**

В заявлението избирателят посочва:

- собственото, бащиното и фамилното си име по паспорт, лична карта или военна карта (само за военнослужещите);
- единния си граждански номер;
- адреса на пребиваване в Чешката република;
- постоянния си адрес в Република България;
- населеното място, в което желае да гласува – /посолство на РБ в Прага./

В посолството на Република България в Прага ще бъде образувана избирателна секция при наличие на не по-малко от 20 гласоподаватели, подали заявление до 01.01.2013 г. включително.

Всеки гласоподавател подава отделно заявление, което подписва саморъчно. Заявлението се подава:

- лично от гласоподавателя до Посолството на Република България в Чешката република;
- по пощата (валидно с пощенско клеймо до 01.01.2013 г. вкл.); /по едно заявление в пощенски плик/
- по електронна поща във формат PDF или TIFF, изпратено на e-mail адреса на българското посолство в Прага. /по едно заявление в електронно съобщение/

За контакт:

Velvyslanectví Bulharské Republiky

Krakovská 6

110 00 Praha 1

tel.: č. 222 212 011, 222 211 258

e-mail: Embassy.Prague@mfa.bg ; bulvelv@volny.cz

Образец на заявлението можете да получите в Консулската служба на Посолството, в канцеларията на Посолския комплекс или да изтеглите от Интернет страницата на Министерството на външните работи на Република България – <http://www.mfa.bg/bg/pages/170/index.html>.

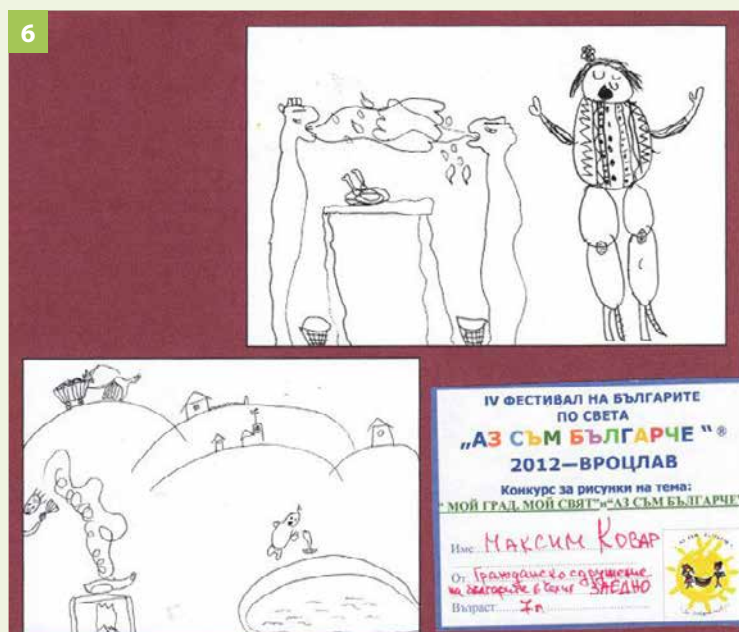
Регистрацията чрез писмено заявление не е задължителна, но е необходима за съставянето на избирателните списъци и за образуването на избирателни комисии. В деня на референдума гласоподавателят ще може да упражни правото си на глас и когато името му не фигурира в избирателния списък.

Условията, реда и организацията за гласуване на българските граждани извън страната са определени с решение на Централната избирателна комисия (№ 10-HP/14.11.2012). Допълнителна информация бихте могли да намерите на Интернет страниците на МВНР <http://www.mfa.government.bg/> и на ЦИК <http://www.cik.bg/>.

Посолство на Република България в Прага

Посетете интернет страницата на гражданско сдружение „Възраждане“ и на списание „Българи“
www.blgari.eu Facebook: *Balgari Vazrazhdane*

IV фестивал на българите по света „Аз съм българче“, Вроцлав, 2012 г.

1. Слънце и дете с хвърчило, **Виктория Вълчева**, 2 награда, 11 г., 5 клас
2. Знаме с рози, **Александър Кръстенов**, 3 награда, 10 г., 5 клас
3. Град с дъга и дете, **Станислав Цветков**, 1 награда, 13 г., 8 клас
4. Кораб с луна и знаме, **Виктория Тодорова**, 3 награда, 13 г., 8 клас
5. Лице на момиче, **Даниела Пенкова**, 1 награда, 14 г., 8 клас
6. Илюстрации към български народни приказки, **Максим Коварж**, 1 награда, 7 г.

